RESEPTIO

2/2013

Ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti

Uskontojen kohtaaminen, ekumenia ja Busan

KIRKKOHALLITUS
Teologiset asiat

RESEPTIO 2/2013

Ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti

Uskontojen kohtaaminen, ekumenia ja Busan

KIRKKOHALLITUS
Teologiset asiat

ISSN 1235-8878 (painettu)
ISSN 2242-8658 (verkkojulkaisu)

RESEPTIO / Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto, teologiset asiat

Osoite: PL 185, 00161 Helsinki, p. 09-1802287, kotisivu: http://sakasti.evl.fi/reseptio

Toimitus: TT Tomi Karttunen (päätoimittaja) , TM Tapani Saarinen (toimitussihteeri)

Etukannen kuva: Tomi Karttunen

Takakannen kuva: Tomi Karttunen

Paino ja ulkoasu: Unigrafia Oy

Taitto: Emma Martikainen

RESEPTIO 2/2013

PÄÄKIRJOITUS

Uskonnot, rauha ja ekumeeninen missio tänään 5

I KOLMEN USKONNON TEOLOGINEN DIALOGI

Kolmen uskonnon keskustelu uhrista. Kolmen uskonnon dialogitapaaminen 21.11.2012
Ari Hukari ja Pekka Lindqvist 7

Uhri kristinuskossa
Tomi Karttunen 8

Kolmen uskonnon keskustelu - teemana pyhäpäivä 22.4.2013
Ari Hukari ja Pekka Lindqvist 13

Lepopäivä Uudessa testamentissa
Pekka Lindqvist 14

Seitsemännestä päivästä Pelastuksen Auringon kautta ikuiseen sapattiin, iloon, työhön ja Jumalan aikaan. Poimittuja ajatuksia lepo - ja pyhäpäivästä
Kaarlo Yrttiaho 16

Islamin pyhä päivä
Paula Kemell 19

II IHMISOIKEUDET, RAUHA JA EKUMEENINEN & USKONTOJENVÄLINEN YHTEISTYÖ

Kristittyjen asema Lähi-Idässä "arabikevään" jälkeen - historia, teologia ja konteksti. Aholansaaren teologikokous 20.8.2013
Tomi Karttunen 22

Euroopan kirkkojen konsultaatio Suomessa 7.–8.3.2013: "Kirkot yhdessä ihmisoikeuksien puolesta"
Tomi Karttunen 33

Euroopan kirkkojen konferenssin yleiskokous Budapestissä 3.–8.7.2013
Tomi Karttunen 35

III KIRKKOJEN MAAILMANNEUVOSTON UUDET EKUMEENISET PERUSDOKUMENTIT

Teologisten asiain toimikunnan lausunto asiakirjasta Together towards Life. Mission and Evangelism in Changing Landscapes 37

Lyhyt johdatus asiakirjaan *The Church: Towards a Common Vision*
Risto Saarinen 41

Kirkko: Yhteistä näkyä kohti -dokumentti ja Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Seminaari Kirkkohallituksessa 20.5.2013
Tomi Karttunen 43

The Church -asiakirjan aikaisemmat versiot ja kirkko-opillinen keskustelu KMN:ssä
Elina Hellqvist 51

IV MATKARAPORTIT

Round Table Consultation on ecumenical theological education and formation (ETE) - KMN & EMW. Hampuri 19.–20.3.2013
Timo Vasko 58

Piispanvihkimys Tanskan Haderslevissa 12.5.2013
Matti Repo 58

Skotlannin kirkon kirkolliskokous 18.–25.5.2013
Kristiina Rintakoski 58

Matkaraportti LEKKJ:n (Lutherische Europäische Kommission Kirche und Judentum) vuosikokouksesta Bratislavassa 23.–27.5.2013
Anni Maria Laato 59

Valmistelukokous vuoden 2014 oppikeskusteluista Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa Mikkelin Anttolanhovi 4.–5.6.2013
Tomi Karttunen 59

Euroopan kirkkojen konferenssin dialogikomissio Bosseyssa 3.–5.6.2013
Matti Repo 60

Raportti LML:n neuvoston kokouksesta Genevessä 12.–18.6.2013
Maria Immonen, Tomi Karttunen, Matti Repo 61

Pohjoismaisen Faith and Order-verkoston kokous 16.–17.9.2013 Sigtunassa, sekä teologisten asiain yksikön opintomatka Upsalaan 17.–18.9.2013
Tomi Karttunen ja Risto Jukko 65

V HAETTAVANA OLEVAT STIPENDIT 67

PÄÄKIRJOITUS

Uskonnot, rauha ja ekumeeninen missio tänään

Uskontojen kohtaaminen on noussut yhä enemmän kirkkojen keskinäisten yhteyspyrkimysten rinnalle dialogin polttopisteeseen. Keskeistä on 2001 syyskuun jälkeen ollut erityisesti yhteiskuntarauhan turvaaminen, uskontojen edustajien keskinäinen tutustuminen ja suhteiden hoitaminen sekä asianmukaisen tiedon esillä pitäminen mahdollisimman laajasti. Kolmen uskonnon johtajat ovat Suomessa tavanneet säännöllisesti presidentin aloitteesta sekä ottaneet myös yhdessä kantaa yhteisesti tärkeinä pidettyihin asioihin.

USKOT-foorum on parin vuoden ajan kehittänyt kolmen abrahamilaisen uskonnon vuorovaikutusta etenkin yhteiskuntarauhan mutta myös yleisen uskonnollisen lukutaidon edistämisen merkeissä. Evankelisluterilaisen kirkon piispainkokous julkaisi äskettäin ohjeen eri uskonnollisten traditioiden huomioon ottamisesta kirkollisissa toimituksissa. Paikallisesti on uskontojen välisiä kohtaamisfoorumeita enemmän tai vähemmän säännöllisesti etenkin suurimmissa kaupungeissa. Myös maahanmuuttajatyössä uskontojen välinen kohtaaminen on esillä niin diakonian kuin lähetyksenkin näkökulmista.

Ekumeenisissa dialogeissa teologian rooli on meillä ollut perinteisesti vahva. Uskontojen välisessä kohtaamisessa teologian näkökulma sen sijaan ei ole ollut kovin paljon esillä – yksi poikkeus on parin vuoden takainen Kirkon lähetystyön keskuksen julkaisu Hyvä tietää uskontodialogista. Piispainkokouksen opas Kohti Pyhää vahvistaa sekin varsin merkittävästi kirkkomme piirissä harjoitettua uskontoteologista pohdintaa ja linjanvetoa.

Unohtaa ei sovi, että jo vuodesta 1977 lähtien on kirkossamme toiminut kirkko ja juutalaisuus-työryhmä asiantuntijaelimenä, joka on harjoittanut myös teologista pohdintaa. Vuodesta 1989 lähtien on ollut olemassa myös kirkko ja islam-työryhmä. Työryhmien pohdinnat, julkaisut ja koulutustilaisuudet ovat osaltaan syventäneet ajankohtaista ja perusteisiin menevää tietoa juutalaisuudesta ja islamista. Tänä syksynä valmistunut Marika Pulkkisen kirjoittama kirkko ja juutalaisuus-työryhmän historia vuosilta 1977–2013 kertoo tästä osaltaan – samoin jo aiemmin Tuomas Martikaisen kirjoittama kirkko ja islam-työryhmän 20-vuotishistoriikki.

Uutena avauksena uskontojen välisessä kohtaamisessa ovat marraskuussa 2013 alkaneet kolmen abrahamilaisen uskonnon kutsuseminaarit, joissa käydään myös teologista dialogia. Ensimmäisellä kerralla marraskuussa 2012 tarkasteltiin, millainen merkitys uhrin käsitteellä ja uhraamisella on näissä perinteissä. Keskustelu oli mielenkiintoista ja keskinäistä ymmärrystä lisäävää. Toisella kerralla huhtikuussa 2013 oli teemana lepopäivä/pyhäpäivä näissä perinteissä; marraskuussa 2013 on määrä käsitellä ihmisen rikkomusta ja Jumalan armollisuutta. Metodisena välineenä tullaan kokeilemaan cambridgeläisprofessori David Fordin kehittämää Scriptural reasoning -menetelmää, jossa kunkin uskonnon edustaja lukee aihepiiriin liittyvän kohdan pyhästä kirjastaan ja selittää sen merkitystä.

Uskontojen välistä kohtaamista ja uskonnollisten johtajien merkitystä rauhantyössä on hyödynnetty maassamme ehkä tunnetuimpana esimerkkinä Kirkon ulkomaanavun työ Somaliassa ja muuallakin. Naisten merkitys uskonnollisina johtajina oli esillä KUA:n työpajassa Kirkkojen maailmanneuvoston yleiskokouksessa Busanissa. Myös kirkkomme virallisessa delegaatiossa on rauhantyön osaamista Jean Monnet-professori Hanna Ojasen myötä. Aiemmin teologisten asiain toimikunta on kommentoinut KMN:n rauhanteologisia dokumentteja eri vaiheissa.

Rauhan teema oli varsin keskeisesti esillä Busanin yleiskokouksessa pääteemaa myöten: "Rauhan Jumala, johdata meidät oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan". Kirkkojen ja myös Kirkkojen maailmanneuvoston erityinen rooli rauhantyössä on kirkkojen yhteisenä äänenä toimiminen ja yhteistyö myös KMN:n ulkopuolella olevien kirkkojen kanssa. Keskeisin näistä kirkoista on luonnollisesti Roomalaiskatolinen kirkko maailmanlaajana yhteisönä, johon kuuluu yli puolet maailman kristityistä – vaikka ei pidäkään vähätellä muun muassa helluntailaisten ja uuskarismaattisen yhteisöjen merkitystä kasvavina kirkkoina.

On tärkeää, että katoliset ovat olleet mukana työstämässä kahta uutta KMN:n perusdokumenttia, jotka loivat osaltaan perustaa niin keskusteluille Busanissa kuin yleiskokouksen jälkeiselle ekumeeniselle ja missiologiselle pohdinnalle ja käytännön työskentelylle: BEM:n jälkeen (1982) järjestyksessään toinen Faith and Order-komission työstämä lähentymisdokumentti *The Church: Towards a Common Vision* sekä järjestyksessään toinen KMN:n lähetysdokumentti *Together towards Life. Mission and Evangelism in Changing Landscapes*.

Näille asiakirjoille on tunnusomaista kokonaisvaltainen tarkastelunäkökulma, joka pyrkii tuomaan yhteen entistä selvemmin ekumenian, lähetyksen ja sosiaalietiikan. Myös uskontodialogiin viitataan. Näin jatketaan jo vuosikymmeniä jatkunutta prosessia yhdistää Faith and Order- sekä Life and Work –näkökulmat ottamalla kirkon olemuksen ja toiminnan lähtökohdaksi määrätietoisesti pyhä Kolmininaisuus, hänen persoonansa ja työnsä, läsnäolonsa inhimillisessä todellisuudessa ja luomakunnassa sekä sitä vastapäätä. Kirkon missio ei ole vain ihmisten työtä vaan sen perusta on Jumalan lähetys (*missio Dei*). Uutena käänteenä on kehittää Faith and Order-työtä ja -komissiota niin, että se olisi aiempaa selvemmin teologinen asiantuntijaelin, joka tukee KMN:n työtä kokonaisvaltaisesti. Tätä kehityskulkua on syytä tukea. Teologia ja omasta identiteetistä nouseva työnäky luovat perustaa kirkkojen ekumeenisen yhteistyöorganisaation toiminnalle kutsumuksensa mukaisesti.

Tomi Karttunen
johtava asiantuntija, teologia ja ekumenia

I KOLMEN USKONNON TEOLOGINEN DIALOGI

Kolmen uskonnon keskustelu uhrista

Kolmen uskonnon dialogitapaaminen
21.11.2012

Ari Hukari ja Pekka Lindqvist

Kirkon ulkoasiainneuvoston Kirkko ja juutalaisuus sekä Kirkko ja islam –työryhmien kutsusta kokoontui Kirkkohallituksessa iltapäivän 21.11. ajan kokoonpanoltaan pieni mutta kirjava joukko, kun juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin edustajat kokoontuivat tutustumaan toinen toisiinsa ja avaamaan uutta dialogin sarkaa – tehden sen keskustellen teemasta "Uhri kolmessa monoteistisessa uskonnossa".

Näiden uskontojen kohtaaminen ei ole ennen näkemätöntä maassamme. Uutta sen sijaan oli, että keskustelu pureutui nyt yhteiskunta- ja sosiaalietiikan sijasta teologian alueelle. Uhriteema luotasi tätä aluetta sopivasti pintaa syvemmältä ja oli lisäksi aiheena herkullinen, sillä vaikka uskontomme uhrista puhuessaan puhuvatkin toisilleen ymmärrettävää kieltä, seisovat ne silti tulkintoineen kaukana toisistaan.

Juutalaisuutta edustivat alustajana toiminut tuore Helsingin juutalaisen seurakunnan rabbi Simon Livson sekä Kirkko ja juutalaisuus -työryhmässä toimivat edustajat, Gideon Bolotowsky ja Daniel Weintraub. Islamia edustivat Suomen islamilaisen neuvoston puheenjohtaja, imaami Anas Hajjar, joka alusti islamin uhrikäsityksestä sekä tataariyhteisöä edustanut Okan Daher. Kristitty osapuoli oli runsaslukuisemmin edustettuna järjestävien työryhmien muodossa. Alustuksen kristinuskon uhriteologiasta piti teologisten asiain sihteeri Tomi Karttunen.

Rabbi Simon Livson lähti liikkeelle temppelin ajan sovitusuhrista ja kuvasi historiallista kehitystä aina temppelittömän ajan koittaessa veriuhrien tilalle astuvaan huulten uhriin eli rukoukseen. Livson painotti myös ihmisen sydämen uudistumisen sekä teoilla sovittamisen keskeistä merkitystä juutalaisuudelle. Kuten muinainen lihauhri, on myös rukouksen uhri merkityksetön ilman ihmisen itsensä uhraamista hyvittävien tekojen ja elämän uudistumisen kautta.

Imaami Anas Hajjar puhui Adamin poikien uhreista. Toinen kelpasi Jumalalle, koska se oli annettu puhtaasta sydämestä. Hajjar käsitteli laajasti pyhiinvaelluskuussa ja sen yhteydessä vietettävää uhrijuhlaa, joka liittyy Abrahamin uhrin muistamiseen. Koraani korostaa sekä Abrahamin että hänen poikansa kuuliaisuutta ja alistumista Jumalan tahtoon. Islamin uhrijuhla edustaa sydämen hurskautta ja laupeutta: uhratun eläimen liha jaetaan köyhille ja naapureille.

TT Tomi Karttusen esitelmä valotti kristillisen uhriajattelun juuria Vanhassa testamentissa ja Kristuksen kertakaikkisen uhrin riittävyyttä syntien anteeksiantamukseksi sekä sen aktualisoitumista ehtoollisessa.

Yhteinen keskustelu valotti aidosti kolmen uskonnon eroja. Tunnistettiin mm. se, että erilainen uhrin tulkinta juontuu erilaisesta ihmiskäsityksestä ja syntikäsityksestä. Kaikki kolme traditiota kuitenkin ymmärtävät uhrin liittyvän kuuliaisuuteen, puhdistumiseen, rukoukseen ja laupeuden tekoihin.

Vuorovaikutus ja teologinen ajatuksenvaihto innosti: Päätettiin, että kolmen uskonnon edustajien teologinen vuoropuhelu jatkuu. Seuraavaksi teemaksi keväälle 2013 sovittiin "pyhäpäivä kolmessa monoteistisessa uskonnossa".

Uhri kristinuskossa

21.11.2012

Tomi Karttunen

Uhri Vanhassa ja Uudessa testamentissa

Uhrin käsitteessä voidaan tehdä peruserottelu 1) maallisen, onnettomuuden uhriin viittaavan sisällön (victima) sekä 2) uskonnollisen tai kultillisen uhrin (sacrificium) välillä. Tässä keskityn luonnollisesti jälkimmäiseen merkitysulottuvuuteen – ja erityisesti kristillisestä taustasta käsin. Uskonnonhistoriallisesti uhriksi voidaan määritellä pyhä toimitus, "jossa ihminen saavuttaa korkeimman vakuuttumisen uskostaan ja toteuttaa uskoaan kaikkein selvimmin" (A. Schimmel). Kristillinen uhrin käsite jatkaa keskeisin osin Vanhan testamentin, Heprealaisen Raamatun edustamaa käsitystä uhrista (monia vastineita, hepr. *minha, issae, zaebah, qetoraet, toda, nedaer*), jos ajatellaan, että historiallisena aikana Israelissa uhriin liittyi kolme pääajatusta: 1) Uhri oli vastalahja Jahvelle; 2) uhrin avulla voi päästä erityisen läheiseen yhteyteen Jahven kanssa; 3) sen katsottiin välittävän syntien anteeksi saamisen (Heikki Palva: Raamatun tietosanasto 1995, hakusana uhri). Niinpä taustoitan asiaa myös nostamalla esiin joitain keskeisiä piirteitä uhrista kristittyjen näkökulmasta Vanhassa testamentissa, jonka varaan – juutalaisen tulkintaperinteen, ja sen tulkinnan, lisäksi - Uusi testamentti tässä rakentaa (Palvan lisäksi terminologisesta taustasta ks. Eberhard 2003).

Uhri uskonnollisena käsitteenä ja käytäntönä oli toki olemassa jo ennen kuin sen sisältö vakiintui Israelin kansan uskonnossa – kuuluuhan se eri uskontoja kuvaavaan uskontotieteelliseen käsitteistöön. Niinpä Muinais-Babyloniassa uhrin ymmärrettiin olevan jumalille tarjottu ateria. Patriarkkakertomusten mukaan israelilaiset sen sijaan rakensivat alttareita paikoille, joissa Jumala oli näyttäytynyt (1 Moos. 12:7, 26:24). Niiden ääressä kuka tahansa saattoi lähestyä Jumalaa uhrilahjoineen. Uskonnonhistoriallisesti polttouhrit ja yhteisuhrit astuivat kuvaan vasta Kanaanin maassa. Erotukseksi kanaanilaisten alttareista israelilaisia kiellettiin tekemästä alttarille portaita (2. Moos. 20:24–26).

Raamatussa tunnetaan mm. seuraavia uhrin tyyppejä:

1) Polttouhri (3 Moos. 1). Eläin teurastettiin, kun uhraaja ensin oli laskenut kätensä sen päälle ja tunnustanut siten syntinsä rituaalisesti. Koko kansan puolesta suoritettavan uhrin suorittivat kansan vanhimmat (3 Moos. 4:15). Teurastuksen jälkeen veri koottiin maljaan, josta pappi vihmoi verta alttarin joka sivulle. Sitten uhrieläin poltettiin uhrimusiikin säestyksellä.

2) Yhteysuhrin ero polttouhriin oli siinä, että eläimestä poltettiin vain osan. Jäljelle jääneen osan söi uhraaja, joka tätä kautta pääsi läheiseen yhteyteen Jahven kanssa (3 Moos. 3; 2 Moos. 20:24; 24:5; 1 Sam. 11:15. Yhteyttä ei kuviteltu kuitenkaan mystiseksi, vaan sen tarkoitus oli vahvistaa liitto. Yhteysuhri oli samalla kiitosuhri.

3) Syntiuhri (3 Moos. 4) perustui ajatukseen, että synti oli sovitettava. Synti oli rikkonut välit Jahveen, ja ne voitiin korjata syntiuhrilla. Verellä oli tässä lajityypissä erityisen keskeinen rooli. Uhrilihaa ei saanut syödä, koska syntinen ei saanut olla Jahven yhteydessä ennen sovitusta. Eri ihmisryhmien puolesta uhrattiin erityyppisiä uhreja. Koko kansan tahattomat synnit sovitettiin kerran vuodessa suurena sovituspäivänä. Tällöin ylimmäinen pappi kävi pirskottamassa uhriveren kaikkein pyhimpään eli liitonarkun kansilevylle (3 Moos. 16).

4) 3 Moos. 5:ssä annettavat uhrimääräykset muistuttavat syntiuhrimääräyksiä varsin paljon. On kuitenkin arveltu, että 4. luvun määräykset olisivat saattaneet alun perin koskea Jahvea vastaan tehtyjen syntien sovittamista ja 5. luvun määräykset lähimmäistä vastaan rikkoneiden syntien sovittamista.

5) Ruokauhri oli maan sadosta Jahvelle suoritettu vero, jolla tunnustettiin Hänet maan oikeaksi omistajaksi ja kasvun antajaksi (3 Moos. 2).

6) Juomauhrina mainitaan laissa vain viini (4 Moos. 28:7).

7) Suitsutusuhrina poltettiin alttarilla aineita, joiden savu tuoksui hyvälle (2 Moos. 30:34–38).

Paimentolaisaikana ainoa uhri lienee ollut pääsiäislammas, jonka liha syötiin itse. Jahvelle ei koskaan uhrattu ihmisiä; Israelin laki kielsi ihmisuhrit (3 Moos. 18:21; 20:2-5; 5 Moos. 18:10). Hermann Gunkel on arvellut kertomuksen Abrahamin uhrista heijastelleen ihmisuhreista luopumista, mutta kertomuksen ydinsanoma on Abrahamin uskon testi. Kirjaprofeetat arvostelivat ankarasti uhritapoja. Uhraaminen sinänsä ei kuitenkaan ollut kritiikin kohteena vaan uhrin jääminen ulkonaiseksi ja seremonialliseksi ilman sisäistä vaikutusta ja muutosta, Jahven tahtoa ilmentävän lain, leskien ja orpojen, hädänalaisten laupiasta muistamista (Jes. 1:11–17; Jer. 6:20, 7:21–23; Hoos. 6:6, Aam. 4:4, 5:21-27; Miika 6:6-8.

Vaikka Jeesus kiivaili temppelin puhtauden puolesta pyhäkkönä (Mark. 11:15–19), hän ei kerrotun mukaan moittinut uhrimenoja sinänsä. Uskonnollisen elämän painopiste oli muutenkin siirtynyt jo synagogan piiriin. Temppeli oli tärkeä kansallis-uskonnollisten juhlamenojen keskuksena. Suhde Jumalaan, lakiin ja lähimmäiseen oli nyt keskiössä – kirjaprofeettojen antamien osviittojen mukaan. Periaatteessa Uusi testamentti kuvaakin Heikki Palvan mukaan samaa suhtautumista uhriin kuin profeettakirjatkin (Joh. 4:24; Room. 12:1; Fil. 2:17; Hepr. 13–15; 1 Piet. 2:5). On sanottu, että kiteytetysti kristillinen asenne uhriin – luterilaisesti painottaen -, voidaan tiivistää näin: kristityn elämä on kiitosuhria Jumalalle ja rakkaudenuhria lähimmäiselle.

Toisaalta esimerkiksi Hans-Dieter Wendland korostaa Jeesuksen Kristuksen tuoneen mukanaan häntä edeltävän uhrikulttuurin hiipumisen eskatologisella uhrillaan, niin että yksin tämä todellisuus ja Kristuksen vaikutus pyyhki pois uhrikultin varhaiskristillisestä seurakunnasta. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Wendland on tässä hieman liian suoraviivaisen protestanttinen tulkinnassaan eikä historiallisesti ottaen aivan tarkka. Toisaalta myös Wendland korostaa, että synoptisissa evankeliumeissa ei uhrikulttia kohtaan suoraan hyökätä. Varsinainen vallankumous tuli sitä kautta, että Jumala itse uhraa oman Poikansa ja toteuttaa näin rakkautensa maailmaa kohtaan. Kristuksen itsensä uhraaminen on Jumalan itsensä uhraamista Pojassaan.

Kiitosuhrin näkökulmasta Hepr. 13:15 kehottaa: "Olkaamme sen tähden hänen välityksellään alati uhraamassa Jumalalle kiitosuhria, niiden huulten hedelmää, jotka tunnustavat hänen nimeään." Rakkaudenuhria arjessa taas voidaan katsoa kuvastavan Room. 12:1: "Jumalan armahtavaan laupeuteen vedoten kehotan teitä, veljet: Antakaa koko elämänne pyhäksi ja eläväksi, Jumalalle mieluisaksi uhriksi. Näin te palvelette Jumalaa järjellisellä tavalla."

Kristinuskon omin anti keskusteluun uhrista tulee kuitenkin Jeesuksen Kristuksen persoonan ja työn kautta: hänen kuolemansa on kristinuskon mukaan uhri, joka sovittaa ihmisten synnit sekä lunastaa synnin, kuoleman ja Pahan vallasta. Keskeisenä vanhatestamentillisena profetiana tästä nähdään kristillisessä tulkintaperinteessä Jesaja 53, profetia Herran kärsivästä palvelijasta, joka pois ottaa maailman synnit. Tälle tulkinnalle antoi vahvistusta se, että Jeesus ristiinnaulittiin pääsiäisenä, ikään kuin uhrikaritsana ja pääsiäislampaana. Paavali kirjoittaa (1 Kor. 5:7): "Puhdistakaa siis talonne hapantaikinasta, niin että teistä tulee uusi taikina. Happamattomiahan te olettekin, sillä meidän pääsiäislampaamme, Kristus, on jo teurastettu." Pisimmälle kultilliseen suuntaan Jeesuksen uhrikuoleman tulkintaa kehittää Heprealaiskirje (2:9; 9:28; 10:12).

Uhrin käsite kristillisessä teologiassa

Kristuksen ristinuhri nykyistyy erityisen havainnollisesti Herran pyhällä ehtoollisella. Niinpä siihen on eri kristillisissä perinteissä liitetty uhriajattelun kuvastoa, jossa näkyy kristinuskon juutalainen tausta Vanhassa testamentissa. Tämä näkyy jo siinä, että eukaristian eli ehtoollisaterian, kiitosaterian, taustana on juutalainen pääsiäis- eli seder-ateria. Kuten Israelin kansa vapautettiin Egyptin orjuudesta, niin ehtoollisella päästään osalliseksi vapautuksesta synnin, kuoleman ja Pahan vallasta. Se on anteeksiantamuksen ateria ja kuolemattomuuden lääke, kiitos- ja yhteysateria. Kuten Mooseksen laissa mainitaan vain viini juomauhrina, Kristuksen veren elementti on viini. Kristuksen ruumiin ja veren leivässä ja viinissä nauttinut pääsee syntien anteeksi saamisen myötä läheiseen yhteyteen Jumalan kanssa Jeesuksen Kristuksen synti- ja yhteysuhrin kautta. Pyhä Henki tuo Kristuksen ja hänen kertakaikkisen uhrinsa läsnä olevaksi Jumalan sanan sekä aineellisten elementtien kautta, joita nauttimalla Kristus syödään ja juodaan.

Ehtoollisvirressä 221:5 lauletaan:

> "Kristus syödään, Kristus juodaan, näin hän meitä lähestyy, sanan kautta, salaisesti leipään, viiniin yhdistyy. Usko lahjan ottaa vastaan, vaikka järki hämmästyy."

Sana yhdistyy aineeseen, niin että ehtoollisella päästään osalliseksi Kristuksen ylösnousemusruumiista ja sen tuomasta uudesta elämästä kirkon, Kristuksen ruumiin yhteydessä. Pyhä kaste liittää kirkon yhteyteen ja ehtoollinen vahvistaa tuota yhteyttä. Toisin kuin juutalaisessa yhteysuhrissa, yhteys Kristukseen ymmärretään mystiseksi ja reaaliseksi. Tosin nk. zwingliläinen ehtoollisoppi tulkitsee ehtoollisen lähinnä vain uskoa vahvistavaksi muistoateriaksi. Suuret kirkkokunnat, luterilaiset mukaan lukien, painottavat kuitenkin Kristuksen ruumiin ja veren todellista läsnäoloa ehtoollisella.

Vanhastaan etenkin katolisten sekä luterilaisten ja muiden nk. reformaation kirkkojen välillä on keskusteltu ehtoollisjumalanpalveluksen eli messun ja ehtoollisen tulkitsemisesta uhriksi. Luther kritisoi sitä, että messu-uhrioppi uhkasi evankeliumin puhtautta pelastus- eli vanhurskauttamisopissa eli ajatusta, että pelastumme yksin uskon luottamuksen kautta Kristukseen armosta, emme omien ansioidemme perusteella, vaikka usko synnyttääkin Kristuksen todellisen läsnäolon ja hänen meissä tekemänsä työn kautta hyviä tekoja, uskon hedelmiä.

Ekumeenisessa keskustelussa on kuitenkin paljolti päästy yli yksinkertaistavasta vastakkainasetteluista, niin että voidaan yhdessä korostaa kaiken perustana olevan Kristuksen ainutkertaisen uhrin riittävyyden ja sen ansion tuomisen tähän päivään ja nykyhetkessä vaikuttavaksi Sanassa ja pääsakramenteissa eli kasteessa ja ehtoollisella. Suomalais-ruotsalaisessa luterilais-katolisessa dialogidokumentissa *Vanhurskauttaminen kirkon elämässä* (2010) todetaan yhdessä:

> *226...luterilaiset ja katolilaiset ovat samaa mieltä kahdesta ratkaisevasta kohdasta: Ensiksi, että Kristuksen uhri maailman syntien edestä on ainutlaatuinen ja riittävä, eikä sitä voida jatkaa, toistaa, korvata tai täydentää, ja toiseksi, että Herra on läsnä ehtoollisessa niin, että hänen uhrinsa Golgatan ristillä tulee vaikuttavalla tavalla läsnä olevaksi ehtoollisenvietossa.*
>
> *227. Sitä vastoin korostukset voivat olla erilaisia. Katolilaiset pitävät mielellään esillä jälkimmäistä kohtaa, eli sitä, että eukaristia aktualisoi Kristuksen uhrin ilman että uhri tämän kautta toistettaisiin. Luterilaiset puolestaan haluavat erityisesti korostaa ensimmäistä kohtaa, eli Kristuksen uhrin ainutlaatuisuutta, vaikka uhri onkin läsnä ehtoollisessa. ...*
>
> *229. Sekä katolilaiset että luterilaiset korostavat eukaristian luonnetta vastalahjana, sillä kyse on kiitosuhrista. Luterilaisissa tunnustuskirjoissa erotetaan kuitenkin toisistaan kaksi eri uhraamisen lajia: sakramentti (sacramentum) ja uhri (sacrificium). Sakramentti on Jumalan lahjoittama sovitus- ja lunastus, joka tulee ensin ja annetaan meille lahjana, kun taas uhri on kirkon kiitosuhri (sacrificium laudis), meidän vastauksemme Jumalan lahjaan. Vastaukseen sisältyvät laajemmassa merkityksessä kaikki hyvät teot, jotka nousevat uskosta. Rajoitetummassa merkityksessä tähän eukaristiseen kiitosuhriin sisältyvät evankeliumin saarna, uskon tunnustaminen, rukous ja kiittäminen, jotka tapahtuvat messussa.Näin ymmärrettynä koko messu voidaan nähdä uhriksi, jossa Jumala ensin lahjoittaa itsensä ja sovitustyönsä meille, ja me vastaamme antamalla itsemme ja kiitoksemme hänelle.*

Aabrahamin uhri ja modernismi

Aabrahamin uhrilla (1 Moos. 22) ei ole yhtä näkyvää roolia Uudessa testamentissa Kristuksen uhrin perustelijana kuin Jesaja 53:lla. Siihen viitataan kuitenkin muutamassa kohdassa (Room. 8:31–32; Mk. 1:11; 9:7; Hepr. 11:17–19; Jaak. 2:21). Myöhemmät kommentoijat, kuten Irenaeus, Origenes ja Tertullianus, käsittelivät kertomuksen teemaa paljonkin. Uudessa testamentissa Heprealaiskirjeessä uskon esikuvia kuvattaessa Abrahamin uhrin nähdään viittaavan Kristuksen ylösnousemukseen ennakkokuvana:

> Hepr 11:17–19: "Usko sai Abrahamin tuomaan Iisakin uhriksi, kun hänet pantiin koetteelle. Hän oli valmis uhraamaan ainoan poikansa, vaikka oli saanut lupaukset, vaikka hänelle oli sanottu: 'Iisakin jälkeläisiä sanotaan sinun lapsiksesi.' Hän päätteli, että Jumala kykenee jopa herättämään kuolleen, ja niin hän sai poikansa takaisin, ylösnousemuksen ennusmerkkinä."

Niin juutalaisuudessa kuin kristinuskossa on arvostettu itsensä, oman elämänsä uhraamista suuremman tarkoituksen palvelemiseksi. Tässä yhteydessä keskeinen kertomus on ollut juuri Aabrahamin valmius luottaa Jumalaan ja valmiutensa uhrata oma poikansa. Edward Kessler on todennut, että tarinassa on niin jännitystä kuin draamaakin, riittävästi toimintaa viiden näytöksen näytelmään. Siinä on tiivistettynä energiaa ja voimaa. Kertomus on paradigmaattinen esimerkki Aristoteleen katharsiksesta; se käsittelee suurimpia teemoja ja koskettaa syvimpiä tunteita – ja näyttää, että sillä on onnellinen loppu. Kertomus on aina herättänyt kiihtymystä ja haastanut voimakkaisiin kannanottoihin puolesta ja vastaan.

Edward Kessler kiinnittää huomiota yhteen suureen MUTTAAN... Tarinassa on kaikki paitsi välittömästi selvä, moraalisesti hyväksyttävä ja teemallisesti merkittävä sanoma. Miten Aabraham saattoi sovittaa yhteen lupauksen jälkeläisten suuresta joukosta ja bisarrin vaatimuksen uhrata poikansa? Joka tapauksessa tarina on ollut keskeinen niin juutalaisessa kuin kristillisessä jumalanpalveluselämässä. Juutalaiset ovat lukeneet sitä ainakin 200-luvulta Rosh ha-Shanan eli uuden vuoden kontekstissa ja päivittäisissä aamurukouksissa (shacharit). Kristityt ovat lukeneet kertomusta suunnilleen samaan aikaan osana eukaristisia rukouksia ja ajanjaksona, joka johtaa pääsiäiseen. Myös tulkintahistoriat ovat kietoutuneet yhteen: rabbit ovat saaneet vaikutteita kristillisiltä kommentaattoreilta ja päinvastoin.

Kertomuksen moraaliseen ongelmallisuuteen nk. sivistyneen lukijan mielessä tarttui näkyvästi valistusfilosofi Immanuel Kant. Kantin käsitellessä "järjen uskonnon" ja Raamatun "historiallisen uskon" suhdetta hän tulee johtopäätökseen, että ihminen ei periaatteessa voi sanoa, milloin häntä puhuttelee Raamatussa Jumala, mutta ihminen voisi tietyissä tapauksissa varmuudella tietää, että häntä ei puhuttelisi Jumala. Näin on, jos hänelle annettu käsky on yleisen, järkeen perustuvan moraalilain vastainen. Esimerkkinä Kant mainitsee tällöin juuri Abrahamille annetun käskyn uhrata poikansa. Valitusfilosofi ajattelee siis, että Raamatun mittapuuksi tulisi ottaa jokaiselle ihmiselle avautuva "järjen uskonto"; mikä sotii sitä ja sen moraalilakia vastaan, ei voisi olla Jumalasta. Suhtautuminen on tyypillistä Euroopan humanistiselle perinteelle meidän päiviimme asti. Näin siitä huolimatta, että Kantia on arvosteltu Jumalan ilmoituksen tekemisestä tarpeettomaksi – ja myös voisi sanoa naiivista uskosta järkeen sekä siihen liittyvästä uskonnollisesta lukutaidottomuudesta.

Juutalaisessa ja kristillisessä perinteessä on perinteisesti luettu tätäkin kertomus pyhällä hartaudella ja suhtauduttu suurella, pelonsekaisella kunnioituksella – kuten Timo Veijola toteaa – ja Abrahamin toiminnassa on nähty aidon uskon verraton ilmentymä. Tämä tulee näkyviin myös juutalaisessa ja kristillisessä taiteessa. Niin pian kuin kuvakiellon liberaalimpi tulkinta salli kuvalliset aiheet synagogataiteessa, on Abrahamin uhri yksi juutalaisen uskon keskeinen sisällöllinen aihe. Keskiajan loppuun mennessä kohtauksesta tunnetaan kristillisen kuvataiteen puolella 1450 esiintymää.

Timo Veijola toteaa juutalaisten kommentaattorien kiinnittäneen tässä Aqeda- eli Iisakin sitominen -kertomuksessa syvällisesti huomiota kertomuksen jokaiseen lausuttuun ja lausumattomaan sanaan. Veijola pukee sanoiksi ihailunsa: "Heidän usein varsin terävien, toisinaan myös mielikuvituksellisten havaintojensa rinnalla nykyajan strukturalistiset analyysit vaikuttavat usein peräti pinnallisilta." Tärkeä korostus on Abrahamin kuuliaisen teon ylistäminen ansiollisena suorituksena. Jumala saattoi koetella Abrahamia, koska tiesi tämän vahvaksi. Midrashien mukaan paholaiset supattavat tämän korvaan matkalla Morian vuorelle ja pyrkivät osoittamaan teon turhaksi ja mielettömäksi. Vanhat selittäjät olivatkin tietoisia käskyyn sisältyvästä moraalin ja uskonnon välisestä ristiriidasta. Provokaatiosta oltiin tietoisia, mutta myös siitä, että Abrahamin teko toi Israelille pysyviä ansioita, joista uutena vuotena muistutetaan.

Elie Wiesel on sanonut Iisakin tarinan olevan kaikkein relevantein ja ajattomin myös hänen sukupolvelleen. Siinä näkyy juutalaisten kohtalo kokonaisuutena kuin kipinä tulessa. Iisakin ansiokin oli siinä, että hän muutti kärsimyksen runoudeksi ja rakkaudeksi.

Varhaisista kirkkoisistä vaikutusvaltaisin kertomuksen tulkitsija oli Timo Veijolan mukaan Origenes, joka korosti kahden rakkauden konfliktia – rakkaus Iisakiin ja rakkaus Jumalaan -, joka muuttuu vertauskuvaksi hengen ja lihan välisestä taistelusta kristityn elämässä. Luther kehitti sitten tätä tematiikkaa uskonvanhurskauden näkökulmasta. Hänkään ei kiinnittänyt huomiota tarinan moraaliin vaan jännitteeseen Abrahamille annetun jälkeläislupauksen ja Iisakin uhraamiskäskyn välillä. Keskeisintä on kuitenkin Abrahamin usko ja kuuliaisuus. Veijola kiteyttääkin kristillisen tulkintahistorian ytimen: "Lyhyesti sanottuna kysymys on ehdottomaan luottamukseen perustuvasta ehdottomasta kuuliaisuudesta." Dietrich Bonhoeffer sanoi saman: "Vain uskova on kuuliainen, vain kuuliainen uskoo".

Kiintoisaa on, että ehkä etenkin Origeneen tulkinnalla, mutta myös kuuliaisuuden ja uskon yhteen kuuluvaisuuden yhteen korostamisella, on omat paralleelinsa myös islamilaisessa kertomuksen tulkinnassa. Hamideh Mohagheghi toteaa, että Abrahamin tuli koetuksessa todistaa, rakastaako hän Jumalaa enemmän kuin itseään. Abraham oli valittu kestämään koetuksia. Kyse on viime kädessä kamppailusta Jumalan ja Saatanan välillä ja päätöksestä Jumalan puoleen. Islamilaisessa pyhiinvaellusrituaalissa tämä kertomus on läsnä kolmessa pilarissa, jotka Minassa symboloivat Saatanaa. Pyhiinvaeltajat kivittävät niitä ja ilmaisevat päättäväisyytensä torjua kaikki koettelemukset ja kiusaukset, jotka etäännyttävät ihmisen Jumalasta. Isä kuitenkin kysyi poika Iisakilta, hänet huomioon ottaen, mitä tulisi tehdä, ja myös Isak alistui Koraanin mukaan Jumalan tahtoon: "Oi, rakas isäni, tee mitä Sinua käsketään!"

Erotuksena kristinuskoon ja juutalaisuuteen korostuu siis enemmän isän ja pojan yhdessä matkaaminen. Mohagheghi kiteyttää uhrauskertomuksen sanoman: "Luottamus ja ehdoton antautuminen, vapaus kaikesta riippuvaisuudesta ja absoluuttinen kuuliaisuus Jumalalle näyttää tässä hedelmänsä." Kertomuksen sanomaksi näyttäytyy Mohagheghin mukaan, kun eläin oli tullut Iisakin tilalle, että tuli yksiselitteiseksi tästä lähin, että laajalle levinnyt ihmisuhrien käytäntö ei ollut Jumalan mieleen. Jumala ei vaadi ihmisuhreja ja tästä väärinkäytöksestä tulisi päästä eroon. Muslimit muistavat tätä tapahtumaa ja kertomuksen sanomaa uhrijuhlassa. Jumala ei yleensäkään kaipaa eläimen lihaa ja verta vaan sydämen uhrin. Uhrieläimen lihankin tulee tulla tarvitsevien hyväksi.

Immanuel Kant sen sijaan ei ota huomioon, että kuuliaisuus perustuu juuri ehdottomaan luottamukseen. Uskonnollisten lauseiden perimmäistä totuusarvoa ei voida objektiivisesti mitata. Jos jumalakuvasta jätetään pois pimeä ja salattu puoli, ei enää ymmärretä oikein myöskään valoisaa, rakastavaa ja paljastettua puolta eikä myöskään elämän todellisuutta, kuten Veijola alleviivaa.

Tämän kertomuksen tulkinta avaakin yhden keskeisen näkökulman sekularistis-humanistisen ja uskonnolle avoimen elämäntulkinnan kohtaamiselle, jota meidän postsekulaariksi sanotussa kulttuurissamme tulisi kyetä edistämään aiempaa paremmin, niin että jokaisen perusoikeudet toteutuisivat, myös oikeus uskontoon ja sen harjoittamiseen. Isä Abrahamiin uskon esikuvana katsovat eivät tähtää väkivaltaan ja ihmisuhreihin vaan oman vakaumuksensa pohjalta edistämään rauhaa yhteiskunnassa ja maailmassa Jumalan tahtoa kuunnellen. Hän tuo toivon ja luottamuksen myös vaikeisiin päiviin.

Kolmen uskonnon keskustelu - teemana pyhäpäivä

22.4.2013

Ari Hukari ja Pekka Lindqvist

Viime syksynä alkunsa saaneet kolmen monoteistisen uskonnon teologiset keskustelut (teemana "uhri"; ks. Kirkkomme lähetys 1/2013) jatkuivat kirkkohallituksen takkahuoneessa huhtikuussa 2013 teemalla "lepo-ja pyhäpäivä". Tapaamisen koollekutsujina toimivat kirkon ulkoasiainosaston islam- ja juutalaisuustyöryhmät.

Kirkko ja islam -työryhmän puheenjohtaja Ari Hukari avasi tilaisuuden paaluttamalla käytävän keskustelun lujasti tasavertaisen dialogin maaperälle, jossa lähestymme toinen toistamme kunnioittaen ja ymmärrykseen pyrkien, samalla omat rajoitteemme ja ennakkoluulomme tiedostaen.

Juutalaisen näkökulman keskusteluun toi tammikuussa Suomen ylirabbiiniksi vihitty Simon Livson. Hän avasi ikkunaa sapatin erityislaatuun juutalaisessa perinteessä sekä sapatin raamatullista taustaa esitellen että kertomustaan omakohtaisin sapattitunnelman kuvauksin maustaen. Sapatin juuret löytyvät luomiskertomuksesta, jossa Jumala itseasiassa seitsemäntenä päivänä suorittaa viimeisen luomistekonsa: hän luo levon! Toisaalta sapatti on myös eksoduksen päivä ja nämä molemmat kertomukset esiintyvätkin jokaisen sapatin rukouksissa. Myöhempi juutalainen traditio korostaa vielä monin eri tavoin sapatin erityislaatua: Sapatti antaa mahdollisuuden rukoukseen ja opiskeluun. Sitä kutsutaan morsiameksi, joka toivotetaan tervetulleeksi perjantai-iltana ja jota arjen alettua aletaan taas odottaa. Mystiikan perinteessä ihmisen sanotaan saavan sapatiksi sisimpäänsä suorastaan ylimääräisen sielun, joka synnyttää hänessä nälän henkisiin asioihin. Rabbi Livson kertoikin jännittävänsä etukäteen jokaista sapattia. "Tuntuu että tässä on jotain maagista!"

Lepopäivää kristillisessä kontekstissa avasivat Pekka Lindqvist, joka johdatteli kuulijoita Jeesuksen käymiin sapattikiistoihin sekä Kaarlo Yrttiaho, joka puolestaan kuvasi myöhempää kristillistä lepopäiväteologiaa eri aikakausiin ja traditioihin silmäyksiä luoden. Evankeliumeista löytyvät sapattidebatit liittyvät Jeesuksen oletettuun välinpitämättömyyteen sapattilakien suhteen. Jeesuksen asennetta kuvaa eksegeettien käyttämä termi "inaugurated eschatology". Koska Jumalan valtakunta on tulossa ja toteutuu Messiaan teoissa - ja vaatii saada toteutua sapattinakin - saavat käytännön rajoitukset siirtyä syrjään. Jeesus voi surutta sallia seuraajiensa napsia tähkäpäitä lepopäivänäkin, koska nämä viettävät jo messiaanisen ajan sapattia häntä seuratessaan. Yrttiahon alustuksen kautta päästiin seuraamaan jo varhain alkanutta prosessia, jossa lepopäivä siirtyy lauantailta sunnuntaiksi ja saa samalla uuden sisällön, se muuttuu ennen kaikkea ylösnousemuksen juhlapäiväksi kristityille.

Islamin osalta pyhäpäivän merkitystä avasi Paula Kemell, shiialaisen Resalat yhteisön jäsen. Hänen mukaansa islam ei tunne varsinaisesti lepopäivää. Islamissa on pyhiä kuukausia, juhla-aikoja ja pyhä päivä, perjantai sekä pyhiä hetkiä (aamunsarastus, keskipäivä) ja paikkoja. Perjantai on rukouksen ja yhteen kokoontumisen päivä. Sen keskipäivän rukous on islamissa erityisen merkityksellinen. Yhteisrukous on yhteisöllisyyden ilmentymä. Imaamin rooli rukousten johtajana on tärkeä. Perjantairukouksen yhteydessä on kaksi saarnaa, ylistyspuhe arabiaksi ja yhteiskunnallinen puhe millä kielellä tahansa. Rukousten jälkeen on mahdollisuus palata töihin. Perjantaina rukoukset ja hyvät teot ovat erityisen ansiokkaita ja palkitsevia. Silloin keskitytään Jumalan kunnioittamiseen, yhteisöön ja perheeseen.

Entä mitä olemme oppineet tähän mennessä ja mihin suuntaamme? Käydyt keskustelut ovat osoittaneet, että teologinen keskustelu on tarpeen. Yhteiskunnallinen työ, jossa uskonnot on totuttukin näkemään rinta rinnan, on tärkeää, mutta uskovien puhe uskosta, Jumalasta, Pyhistä Kirjoituksista tai vaikka rukouksen tavoista johdattaa vähä vähältä tuntemaan mikä toiselle ihmiselle on tärkeintä. Ilman tätä palasta on erilaisen kanssaihmisen tuntemuksemme hyvin vajavaista.

Tiedämme myös puhuvamme yhteistä kieltä mutta eri tavoin. Sekä juutalainen, kristitty että muslimi näkevät seisovansa teoistaan vastuullisina Jumalan edessä. Me kaikki kolme panemme myös toivomme siihen, että tuo Jumala on armollinen. Mutta mitä sillä oikeastaan tarkoitamme? Seuraavan teologisen keskustelun teemaksi marraskuulle 2013 valittiinkin kysymys syntisestä ihmisestä ja Jumalan armollisuudesta. Tätä kysymystä lähestymme ns Scriptural Reasoning -menetelmällä toinen toistemme pyhiin Kirjoituksiin perehtyen.

Lepopäivä Uudessa testamentissa

Pekka Lindqvist

Sapatti Uudessa testamentissa

2. ja 5. Mooseksen kirjoissa opimme lepopäivän olevan toisaalta luomisen juhlapäivä ja toisaalta *exoduksen* muistopäivä.

Kun on saavuttu ajanlaskumme ensimmäiselle vuosisadalle, Uuteen testamenttiin, voidaan todeta, että näkyvissä ovat nämä molemmat näkökulmat. Ne ovat näkyvissä tosin vain rivien välissä, sillä kukaan ei UT:ssa esitä systemaattista lepopäiväteologiaa. Se mitä Jeesus sapatista sanoo, tai kuinka sen suhteen toimii, nivoutuu toisaalta aikansa tooratulkintaan ja toisaalta aina johonkin konkreettiseen tilanteeseen sekä kolmanneksi – ei vähiten - hänen omaan messiaaniseen käsitykseensä itsestään.

Ensin on sanottava tutkimuksen historiasta lyhyesti seuraavaa: Monet merkittävät Uuden testamentin eksegeetit ovat nähneet Jeesuksen sapattikiistat epähistoriallisina (mm. R. Bultmann ja E. P. Sanders) ja varhaisen seurakunnan luomuksina. Argumenttina on ollut mm se, että Matt 12 kertomuksessa kuvattu sapattikäskyä vastaan toimiva opetuslapsijoukko olisi seurakunta itse, jonka toimia puolustamaan Jeesus sitten olisi tekstiin sijoitettu, mutta että historiallinen Jeesus ei olisi ikinä sanonut moista. Aika monet eivät kuitenkaan lähesty asiaa näin, vaan näkevät nimenomaan sapattikiistat aidoimpina esimerkkeinä Jeesuksen ja pääasiassa fariselaisen laintulkinnan konfliktista. Kuvaukset vaikuttavat aidoilta ja debatit ovat mitä tyypillisimpiä sille mitä tuosta ajasta ja juutalaisuuden sisäisestä debatista tiedämme. Suomalaista eksegeettistä tutkimusta edustaa turkulainen eksegeetti Sven-Olav Back väitöksellään Jesus of Nazareth and the Sabbath Commandment (Åbo Akademi 1995) sekä artikkeleilla "The pharisees, Jesus and the sabbath.", teoksessa A bouquet of wisdom : essays in honour of Karl-Gustav Sandelin (Åbo Akademi, 2000) ja "Jesus and the Sabbat" teoksessa Handbook for the study of the historical Jesus. Vol. 3, The historical Jesus (edited by T. Holmén and S. E. Porter. 2011).

Miten Jeesus sitten sapatista opettaa? Hänen opetuksensa sisältää kaksi aspektia:

Ensinnäkin voidaan sanoa, että hänen opetuksensa on läpeensä varhaisjuutalaista, voisi sanoa jopa *rabbiinista*. Hän puhuu lainopettajien kieltä ja tällä tavoin tarjoaa oman sapattitulkintansa käyttäen lainopettajien hyvin tuntemia hermeneuttisia metodeja (middot), erityisesti qal wahomer, eli kevyemmästä painavama minori ad maius–argumenttia. Toisaalta hänen sapattiopetuksensa on, niin kuin B.F. Meyer sanoo, "inaugurated eschatology", eli suomeksi: "Jumalan valtakunta on tulossa juuri nyt!" Jumalan valtakunta todellistuu pala palalta hänen teoissaan - sapattina(kin) – eikä vähiten parantamisissa (kts Matt 12:9- ja Joh 5:5-). Tämä jälkimmäinen, kutsuttakoon sitä vaikka eskatologiseksi tai messiastietoisuuden näkökulmaksi, puolestaan konkretisoituu kahdella tavalla:

1) Sapatin rajoitukset eivät saa olla rajoittamassa hänen teoissaan todelliseksi ja näkyväksi tulevaa Jumalan valtakunnan täyteyttä, eli sapattirajoitukset voidaan laittaa syrjään silloin, kun messiaan on aika tehdä Jumalan valtakunnan tekoja, ja

2) kun pelastuksen aika kerran on täällä, niin messiaan seuraajien tulee riemuita luomistyön- ja pelastuksen ajan täyteydestä. Näin tekevät hänen opetuslapsensa häntä seuratessaan.

Nämä eri aspektit näkyvät selkeästi esimerkiksi kahdessa tekstikokonaisuudessa Matt 12:1–8 ja Joh 5:5–18 ja 7:21–24, joihin sisältyvät debatit tähkäpäiden katkomisesta ja parantamisesta.

Ensimmäisessä tapauksessa Jeesus osoittaa lainopettajien silmissä välinpitämättömyyttä salliessaan opetuslapsiensa katkoa tähkäpäitä. Jeesus käy keskusteluun tyypillisen midrash-tulkinnan työkaluin: Hän viittaa siihen kuinka Daavid saattoi tilanteen tullen suhtautua vapaasti sapattikäskyyn. Kuinka paljon enemmän silloin näin saakaan tehdä Ihmisen poika, joka on sapatin herra. Seuraavissa jakeissa (9–12) aktualisoituu myös kysymys parantamisesta. Tässäkin kohdassa sama metodi on käytössä: Jos lammas pelastetaan, niin toki ihminen, joka on verrattomasti arvokkaampi. Johanneksen tallettamassa tapauksessa argumentaatio on niinikään saman logiikan mukainen: Jos lainopettajat sallivat yhden ruumiinjäsenen saat-

tamisen kultillisesti kelvolliseen tilaan (sapattina ympärileikataan), niin tokihan silloin koko ihmiselle saa thedä samoin, eli parantaa (7:23).

Näillä qal wahomer –tulkinnoilla Jeesus sekä alleviivaa sapatin todellista olemusta (saa tehdä hyvää, saa tehdä Jumalan tekoja) että osoittaa Ihmisen Pojan, eli Jumalan valtakunnan lähettilään, voivan toimia vapaasti sapatin suhteen (Ihmisen Poika on sapatin herra.) Ihmisen pojan auktoriteetti Jumalan tekojen toteuttajana messiaanisena aikana käy kirkkaasti ilmi myös kohdasta 5:17: "Minun Isäni tekee työtään taukoamatta, ja niin teen myös minä."

Ajatus sapatista – ei vain luomisen, vaan myös messiaanisen ajan - täyteyden juhlana, tuntuu olevan Jeesuksen opetuksen pohjalla. Se näkyy kahdessa muussakin debattikysymyksessä, kysymyksissä paastosta ja puhtaushalakhasta, joissa Jeesuksen omanlainen laintulkinta aivan samaan tapaan kuin lepopäiväkäskyn kohdalla herättää kritiikkiä: "Sinun opetuslapsesi eivät paastoa" (Matt 9:14) ja "Sinun opetuslapsesi eivät pese käsiään ruvetessaan aterialle" (Matt 15:2). Jeesuksen vastaus ensimmäiseen kohtaan on, että nyt ei ole paaston aika: He eivät paastoa, koska ei silloin paastota, kun sulhanen (messias) on läsnä. Silloin juhlitaan. He eivät myöskään pese käsiään, koska he ovat jo puhtaita ja heille kaikki ruoatkin ovat puhtaita. Heidän kohdallaan pelastuksen ajan, eli Jumalan valtakunnan puhtaus on jo totta eikä siksi ulkonainen rituaalinen puhdistautuminen ole enää tarpeen. Nyt aivan samoin sapattilaista puheen ollen hän tuntuu sanovan: "Tämä minun ympärilläni kokoontuva joukko juhlii jo messiaanisen ajan sapattia! Silloin voi vaikka taitella tähkiäkin..."

Jeesus siis rikkoo jotain: Hän rikkoo keskustelukumppaneidensa tulkitseman sapattihalakhan ja asettaa sen tilalle oman halakhansa tai tulkintansa siitä mitä sapatti syvimmällään on. Nyt on pelastuksen päivä ja täyttymys on jo täällä – täyttymys jota sapattilepokin on ennakoinut. Niinpä hän voi sanoa seuraajilleen, "Minä annan teille levon." (Matt 11:28)

Keskustelu sapatista oli polttava ensimmäisissä kristillisissä seurakunnissa, sen näemme Paavalin kirjeisiin sisältyvistä viittauksista sapattidebattiin. Näissä seurakunnissa elivät vielä juutalais- ja pakanakristityt rinnakkain.

Sapatti nousee kirjeteksteissä esille kahdesti, kirjeissä Roomaan (14:1–6) ja Galatiaan (2:11–14, 4:10). Joidenkin juutalais- ja pakanakristittyjen välillä on kiistaa siitä tuleeko pakanuudesta kääntyvän alkaa samalla seurata sapattilakia juutalaisen halakhan mukaisesti. Roomalaiskirjeessä viitataan *heikkoihin*, jotka katsovat parhaaksi pitäytyä varmuuden vuoksi juutalaisiin ruoka- ja kalenterisäädöksiin, ja *vahvoihin*, eli *vapaisiin*, joille kaikki päivät ovat yhtä hyviä. "Heikot" tulee hyväksyä. Galatalaiskirjeessä kysymyksenasettelu on samanlainen: Paavali on edeltävissä jakeissa käynyt debattia ympärileikkauksesta ja vastustaa kiivaasti sitä joidenkin juutalaiskristittyjen vaatimusta, että kääntyvien tulisi ympärileikkauttaa itsensä ja ottaa päälleen juutalaisen lainnoudattamisen ies. Joidenkin galatalaisten vimma seurata, ja pakottaa samalla pakanakristityt seuraamaan, juutalaista sapatti- (ym. juhliin liittyvää) halakhaa saa Paavalin huokaamaan, onko hän aivan turhaan julistanut vapautta asiassa.

Kaikille varhaisessa srk:ssa ei siis tuntunut olevan selvää mitä käytännön seuraamuksia Jeesuksen sapattiopetuksilla tulisi olla. Pitääkö seurata juutalaista sapattihalakhaa vai eikö - tai oikeastaan, saako sitä ylipäätään seurata?

Seitsemännestä päivästä Pelastuksen Auringon kautta ikuiseen sapattiin, iloon, työhön ja Jumalan aikaan

Poimittuja ajatuksia lepo- ja pyhäpäivästä

Kaarlo Yrttiaho

"Ihminen ei ole kone, joka kävisi tauotta vuorokaudesta toiseen ja viikosta viikkoon pysähtymättä. Ihminen tarvitsee lepoa, ajan rytmiä, intervallia, v arjen ja pyhän vuorottelua. Pyhä suojelee elämää".

"Siksi meillä ei ole varaa kadottaa sunnuntaita. Ilman pyhää on vain arkea. Sitä ei kukaan jaksaisi", sanoi Mikkelin piispa pari vuotta sitten.
Sunnuntai on mahdollisuus ja toivon akkuna, ei pakko. Pyhäpäivä muistuttaa Jumalan armosta ihmistä ja kaikkea elämää kohtaan.
Sunnuntai vahvistaa kristillistä uskoa ja elämäntapaa ja edistää nykyään jo uhatuksi nähdyn luomakunnan hyvinvointia – ekologista kestävyyttä.

Paljon on sunnuntain pitkään tarinaan sisältynyt sen jälkeen kun vanhan Lähi-idän kuun vaiheita, taivaankappaleiden liikkeitä, tarkkailevan viikon ja luomiskertomuksen viikon ensimmäisestä päivästä, ja Egyptin ja hellenistis-roomalaisen maailman Auringon päivästä (*dies solis; heméra helíou*) tuli pienelle joukolle kristittyjä, Kristuksen ylösnousemukseen uskovia, kristillinen sunnuntai, kokoontumispäivä ja jokaviikkoinen pääsiäinen, Herran päivä (*kyriake heméra*)

Alkuun sunnuntai ei ollut kristityille lepopäivä eikä edes vapaapäivä. Jerusalemin juutalaiskristityssä alkuseurakunnassa vietettiin edelleen sapattia säännöksineen. Roomalaisajan pakanakristityille, jotka katsoivat olevansa sapattisäännöistä vapaita, sunnuntai oli vielä pitkään normaali työpäivä. Niinpä he kokoontuivat sunnuntaisin joko varhain aamulla tai myöhään illalla. . Kristuksen kuolleista nousemisen muiston uudelleen kokeminen pyhitti tämän työpäivän aamun niin kuin se pyhitti kaikki viikon työpäivät. Uskova osallistui Jumalan työhön, luovaan toimintaan maanpäällä.

Sunnuntai, vaikka olikin näin alkuaan työpäivä, oli ilon päivä. Kirkkoisä Tertullianoksen mukaan "viikon juhlapäivä". Iloa ilmaistiin niinkin, että sunnuntaina rukoiltiin seisten eikä polvistuneina, mikä tapa vahvistettiin Nikean kirkolliskokouksessa 325. Kirkkoisä Basileios Suuri selitti liturgista käytäntöä: "Koska olemme Kristuksen kanssa ylösnousseet ja etsimme sitä mikä on ylhäällä, muistamme ylösnousemuksen päivänä osaksemme tullutta armoa seisaaltaan rukoillen."

Sunnuntain tarina on historiaa, teologiaa. liturgiaa musiikkia, kaikkea kirkollista taidetta.
Pikemmin kuin yhtä tai kahtakaan suoraviivaisesti etenevää kehityslinjaa, siinä nähdään useita käänteitä suhteessa varhempiin lähtö- ja vertailukohtiin, kuten sapattiin tai pakanalliseen ja maalliseen kalenteriin, työntekoon ja ajanviettoon, nähdään uudistuksia, joissa palataan vanhaan, ja perinteitä, jotka jatkuvat, muuttuvat tai katkeavat.

Pitkään sunnuntai sai olla almanakoissa viikon ensimmäisenä päivänä, kunnes se vuonna 1973 siirrettiin arjen kielessä ja työn kalentereissa viikon viimeiseksi. Näin tapahtui, kun Suomessa ja useimmissa Euroopan maissa otettiin käyttöön kansainvälinen standardi. Muutos ei ole ollut kaikille yhtä helppo ja nopea. Luulenpa, että tuosta kansainvälisestä standardista ja 40 vuodesta huolimatta keskuudessamme eikä ehkä kovin kaukana meistä itsestämme, elää ihmisiä, jotka yhä mieltävät sunnuntain omissa ajatuksissaan viikon ensimmäiseksi, viikon aluksi eikä lopuksi.

Palataanpa vielä taaksepäin vuoteen 150 jKr. Silloin otti Justinus Marttyyri kantaa pakanoitten auringonpäivä-sunnuntaihin ja juutalaisten perinteisiin sapattikäsityksiin.

Kun pakanat palvoivat taivaalla paistavaa aurinkoa ja Rooman keisaria jumalana, Justinus selitti, että Jeesus Kristus hän onkin se todellinen aurinko, vanhurskauden aurinko, jonka siipien alla ihmiset pelastuvat, astuvat ulos ja hyppivät ilosta kuin vasikat laitumilla". (Malakia 3:20:n sol iustitiae, shemes tsedaqa, KR 1933/38 "vanhurskauden aurinko, KR 1992 "pelastuksen aurinko".)

Niin myös Uudessa testamentin Ilmestyskirjassa Kristusta oli verrattu keskipäivän aurinkoon (Ilm. 1:16: "sicut sol lucet in virtute sua").

Sapatin hylkäämistä Justinus Marttyri perusteli sillä, että Kristus oli voittanut kuoleman, avannut taivaan portit ja siten tehnyt enemmän kuin kuuden päivän luomistyöt. Maallista sapattia ei enää tarvittu, kun oli saavutettu iäinen sapatti. Siinä hän liittyi apostoli Paavaliin, joka oli sanonut , että juhla-ajat, uudenkuun juhlat ja sapatti ovat vain tulossa olevan varjo. (Kol 2.17).

Tapa viettää sunnuntaita on ollut pitkässä historiassa milloin maallisen vallan, keisareiden, milloin kirkon, kirkkoisien, kirkolliskokousten, paavien säätämää ja sanktioimaa vaikutusvaltaisten klassisten teologisten opettajien ja edelleen myöhemmänkin uskonnollisen ajattelun ja herätyksen ohjaamaa.

Yhteiskunnallisen vapaa- ja lepopäivän sunnuntaista teki vasta keisari Konstantinos (v 321). Sunnuntaitöiden kieltolistaa täydensi Theodosios Suuri lisäämällä niihin näytelmät, sirkuksen ja muut meluisat huvitukset. Lopulta vielä maatyötkin kielsi keisari Leo I vuonna 469.

Orléansin kirkolliskokous vuonna 538, vaikka se vahvistikin keisarin antaman maataloustöiden kiellon, varoitti kuitenkin taas sapattisääntöihin liitetyistä kaikki sunnuntaityöt kieltävistä käsityksistä, koska niiden tajuttiin vaarantavan sunnuntain luonteen Kristuksen ylösnousemusjuhlana.

Maallinen valta veti kuitenkin voiton ja 500 -luvun lopussa sunnuntaita alettiin yleisemmin selittää uudeksi sapatiksi.

Kaarle Suuren hoviteologi ja opettaja nimeltään Alkuin opetti 700-luvun lopussa, että kaikki Raamatun sisältämät sapattisäännöt koskevat myös kristillistä sunnuntaita.

Vahvimmat perustelut tälle lainomaiselle tulkinnalle sunnuntain pyhyyden suojaksi esitti keskiajan vaikutusvaltainen oppinut teologi Tuomas Akvinolainen 1200-luvulla. Kirkkokuria ja lainsäädäntöä noudatettiin sapattirikkomuksissa sitten pitkään katolisen kirkon piirissä aina Ruotsi-Suomea myöten.

Omat utuiset muistoni perinteisen sunnuntain vietosta alkavat 1950-luvun kirkonkylästä Pohjois-Suomessa. Sunnuntai oli silloin viikon ainoana kokopäiväisenä vapaapäivänä selvä lepopäivä, ja se koettiin yleisemmin pyhäpäiväksi. Lutherin vähäkatekismus opittiin ulkoa viimeistään rippikoulussa, ja siitä luettu kolmas käsky kuului: Muista pyhittää lepopäivä.
Vuoden 1776 Biblia käytti lepopäivä sanan kohdalla vielä hepreaa (2. Moos. 20:8): "*Muista sabbatin päivää, ettäs sen pyhittäisit*.

Varmasti sunnuntain vietossa oli 1950-luvun Suomessa jäljellä vielä "sabbatin" makua, vaikka Lutherin selityksestä tuohon käskyyn olisi voinut lukea muutakin. Luther itse tahtoi erottaa kristillisen pyhäpäivän kirkossa ja yhteiskunnassa siihen keskiajan mittaan vakiintuneista ja kurilla vahvistetuista uuden sapatin piirteistä.

Miten siis itse muistan nuo nyt jo etäisen 1950-luvun viikonloput - kesälauantaiden illat maataloustöiden jälkeen? Kuusipäiväisen työviikon työ- ja koulutunnit päättyivät lauantaina aikaisemmin. Karja piti tietenkin hoitaa ajallaan. Ehtookellojen kumu kirkosta iltakuudelta oli varma pyhän ja pysähdyksen merkkiääni. Saunan savut, löylyt, vastan puhdas tuoksu.. Tanssilavan äänet, jos tuuli kantoi, jatkuivat myöhään. Muistan hitaan aamun sunnuntaina, vastaleivotut nisut ja kirkonkellot taas ennen ja jälkeen jumalanpalveluksen. Vasta sitten saivat luvan sunnuntaihuvit, urheilu, pesäpallo-ottelut ja niiden äänekkäät katsojat.

Lutherin katekismuksessa käskyn selitys ei puhu sapatista, lepäämisestä tai työntekosta ja huvituksista pidättäytymisestä. "Meidän tulee peljätä ja rakastaa Jumalaa, että emme väheksy Jumalan sanaa ja sen saarnaa, vaan pidämme sen pyhänä, kuuntelemme ja opimme sitä mielellämme."

Vapaa sunnuntai, absoluuttinen vapaus sunnuntaityöstä ei ollut olennaista Lutherin 1500 luvun reformaatiossa. Päivän pyhittämisessä oli kyse kirkossa käymisestä, jumalanpalveluksesta – ei mistä tahansa vapaasta tai laiskottelusta.
Aikansa lukuisia kirkollisia juhlapäiviä Luther halusi karsia. Jumalanpalveluksesta ja sunnuntaista Luther opetti Isossa Katekismuksessa näin:

"Koska Jumalan sana siis on niin tärkeä, ettei lepopäivää ilman sitä lainkaan pyhitetä, meidän on tiedettävä, että Jumala vaatii vakavasti tämän käskyn noudattamista ja rankaisee jokaista, joka väheksyy hänen sanaansa eikä halua sitä kuulla eikä oppia edes sitä varten määrättynä aikana."

Luther nuhteli joukkoa, joka "laiminlyö Jumalan sanan kuuntelemisen tai lojuu kapakoissa sikahumalassa. "
Ja toista, "joka kuuntelee Jumalan sanaa kuin mitäkin satua ja vain tottumuksen voimasta ajautuu sanankuuloon ja sieltä taas pois..."

"...velttohenkiä, jotka saarnan tai pari kuultuaan kyllästyvät ja tympääntyvät, koska muka osaavat jo itse kaiken eivätkä enää opettajaa tarvitse. "
"Juuri tämä synti on ennen luettu kuolemansyntien joukkoon nimellä **akedia** eli laiskuus ja kyllästyminen", Luther opetti:

Ja tämänhän me muistamme myös Pienestä Katekismuksesta: "Meidän tulee pelätä ja rakastaa Jumalaa, että emme väheksy Jumalan sanaa ja sen saarnaa, vaan pidämme sen pyhänä ja opimme sen mielellämme."

Edelleen Lutheria:
"Siten Perkele säikytetään ja ajetaan tiehensä ja tämä käsky niin täytetään. Se on Jumalalle mieluisampaa kuin nimikristittyjen kaikkien tekojen kimallus.

Olisiko Lutherilla ollut vielä ajatusta työntekijäin tai luonnon tarvitsemasta levosta yli Vanhan testamentin ajatusten?
Vasta toissijaisesti lepopäivää vietetään (Lutherin mukaan) "luonnon opettamien ja vaatimien ruumiillisten syiden ja tarpeiden vuoksi, jotta myös tavallinen kansa, rengit ja piiat – ja eläimetkin - saisivat koko viikon työn ja ponnistelun jälkeen vetäytyä yhdeksi päiväksi virkistävään lepoon."

Reformoidut kirkot korostivat Lutheria ankarammin sunnuntain lepopäivän luonnetta, eikä käytäntö pysynyt luterilaisissa kirkoissakaan oppi-isä Lutherin linjoilla.

Niinpä myös Ruotsi-Suomessa säädettiin sunnuntain pyhyyden vahvistukseksi sakkoja ja muita rangaistuksia. "Sapattirikoksista" säädetyt määräykset koottiin 1687 ja rangaistuksia jaettiin innolla. Kirkossakäynti ja sanan kuulo tulivat käytännössä pakollisiksi vastoin Lutherin alkuperäistä ajatusta halukkaasta sanankuulosta, "että sitä mielellämme kuuntelemme ja opimme". Uskoon luultiin voitavan pakottaa.

Kuinka tuollaisesta pakosta tuleekin nyt (tässä kolme uskonnon dialogi-illassa) mieleen Koraanista löytyvä lause Laa ikraaha fi d-diin (Suurat al baqara 256) "älköön uskonnossa olko pakkoa." En tosin tiedä Lutherin tuota lainanneen.

Sunnuntai-lepopäivän viettoa koskevaa lainsäädäntöä on sittemmin kevennetty ja kumottu. Puhe kirkkokurista on jo vanhan muistelua.. Sunnuntai nähdäänkin tällä vuosituhannella selvästi vapaa-ajan ja "shoppailun" päivänä.

Vaikka seurakunnissa uusiintunutta rippikoulua käydään vielä kiitettävän tai tyydyttävän yleisesti, olemme pitkällä marssilla etääntyneet kauas alkuperäisen pääsiäisuskon, pelastuksen auringon ja sanan ja iloisen rukouksen sunnuntaista.
Nähtäväksi jää palaammeko sunnuntain ja lepopäivän pyhittämiseen ja sen tarpeellisuuteen ruumiin ja sielun virkistykseksi, kun 500-vuotiaan reformaation katsastuspäivät koittavat juhlavuotena 2017.

Läpi uskonnonhistorian pyhäpäivän ja vapaapäivän pohdintojen takaa tuntuu kuuluvan kysymys ihmisen ja Jumalan suhteesta ja siitä, kuka tai mikä aikaa yleensä hallitsee ja mihin ihminen turvautuu.

Samaa pohdintaa kuulen psalmin 31 jakeissa 16–17: Sinuun minä turvaan Herra, ja sanon: Sinä olet minun Jumalani. Sinun kädessäni ovat elämäni päivät.

Jotakin samaa luulen ymmärrettävän myös islamin puolella lyhyessä hadiith-kertomuksessa. Abu Hurairan mukaan Jumalan lähettiläs on sanonut. Jumala on sanonut: "Aatamin pojat moittivat aikaa, mutta Minä olen aika, käsissäni on yö ja päivä."
(Yasubbu banuu Aadama d-dahr. Wa anaa d-dahr. Biyadii l-lailu wa n-nahaar.
Kokoelmasta 40 hadith qudsi)

Kristillisistä teksteistä löysimme edellä myös ajatuksia kaikki maalliset juhla-ajat ja sapatit ylittävästä iäisestä sapatista, joka on Justinus Marttyyrin mukaan jo koittanut tai on Paavalin mukaan vielä tuleva. Ja sunnuntaista, jossa ylösnoussut Kristus on Pelastuksen aurinkona, kuoleman voittajana ja taivaan porttien avaajana vapauttanut ihmiset vasikoiden iloon laitumilla ja Jumalan uutta luovaan työhön maailmassa.
Näin Jumala pitää huolen allakasta, pyhästä ja kaikesta ajasta,päivästä ja yöstä, meistä ja laitumista.

Islamin pyhä päivä

Paula Kemell

Islamissa ei tunneta lepopäivää niin kuin kristinuskossa tai juutalaisuudessa. Koraani kieltää idean, että Jumala väsyisi ja tarvitsisi lepoa sanomalla: "Ei ole muuta jumalaa kuin Jumala, elävä, Pysyvä. Häntä ei valtaa uni eikä torkahdus..."(2:255). Näin ollen Hänen ei tarvinnut levätä luomistyön seitsemäntenä päivänä. Itse luomistyöstä Koraanissa sanotaan esimerkiksi Q:n suurassa: "Me olemme kuudessa päivässä luoneet taivaan ja maan ja kaiken, mitä niiden välissä on, eikä väsymys meitä koetellut." (50:38). Koraanissa mainittu sana "päivä" ei arabiankielessä kuitenkaan rajoitu 24 tunnin vuorokauteen, vaan viittaa ajanjaksoon, joka voi olla eripituinen. Esimerkiksi tuomiopäivästä puhuttaessa on mainittu, että se kestää 50 000 vuotta. Muslimin tulisi pyhittää koko elämänsä Jumalalle, ei vain tiettyä päivää.

Islamissa on monia tärkeitä pyhiä, kuten pyhiä kuukausia, päiviä, hetkiä ja pyhiä paikkoja. Koraanissa juutalaisten sapatti mainitaan kuusi kertaa, mutta kristittyjen sunnuntaita siinä ei mainita. Muslimeille viikon pyhimmäksi päiväksi määrättiin perjantai, jotta se erottuisi muista pyhäpäivistä. Koraanin yksi suura on nimetty Perjantaiksi. Pyhä alkaa jo perjantain vastaisena yönä: luetaan Koraania, tehdään pyyntörukouksia. Pyhän viettoon kuuluvat: pyyntörukoukset (dua), vapaaehtoiset rukoukset ja almujen anto.

Hadithin mukaan profeetta sanoi: 1) perjantai on Jumalan palvonnan päivä, vietä se palvoen Jumalaa; 2) perjantai on kaikkien päivien herra ja korkea-arvoisempi kuin id al fitr tai id al adha. Imaami Ali kehotti: palkitkaa perheenne joka perjantai hedelmillä, jotta he iloitsisivat perjantaista. Baqirin mukaan: 1) hyvyys ja pahuus tuplautuvat perjantaina, 2) almut perjantaina ovat tuplattuna, sillä perjantai on parempi kuin muut päivät.

Yhteisrukous / Perjantai-rukous

- jumu'a liittyy sanaan jama'a mikä tarkoittaa yhteisrukousta
- Ensimmäinen yhteinen perjantai-rukous pidettiin Medinassa Profeetta Muhammedin (rhhj) muutettua sinne
- Muslimien tulisi osallistua.
- Naisten ei ole pakko osallistua; profeetta sanoi, että voi rukoilla kotona; monissa moskeijoissa ei ole tilaa tai naisten tila on pienempi
- Profeetta: 1) keneltä tahansa jää väliin kolme perjantai-rukousta, koska oli välinpitämätön niiden suhteen, Jumala sinetöi hänen sydämensä;
  2) Perjantai-rukous on köyhien pyhiinvaellus.

Valmistautuminen

- Kylpeminen, kynsien leikkaaminen, hampaiden harjaaminen, hyvät vaateet, hajuvettä.
- Profeetta: muslimin tulisi kylpeä joka seitsemäs päivä, joten kylve joka perjantai, vaikka sinun tulisi ostaa vesi sillä rahalla, jonka olit laittanut sivuun ruokaa varten, sillä ei ole mitään suositeltavampaa tekoa joka olisi parempi kuin tämä.
- Imam Kazem: miehen tulisi laittaa hajuvettä joka päivä, ja jos hän ei pysty siihen, niin ainakin joka toinen päivä ja jos ei pysty siihen, niin ainakin joka perjantai.

Rukouksen johtaja - imaami

- Rukouksen johtajan tärkeys: tunnettu, kunnioitettu, hurskas, oikeudenmukainen, adel (shiioilla myös tavallisten rukousten johtaja on oltava adel).
- Kalifaatin aikana kalifin oikeutena/tehtävänä oli johtaa perjantai-rukouksia.
- Suuri yhteiskunnallinen ja poliittinen tapahtuma; kaikkien odotettiin osallistuvan siihen.
- Pyhät imaamit johtavat ja nimeävät, ketkä voivat johtaa perjantai rukouksia.
- Kätketty imaami: Khomeinin mukaan wajeb.

Saarnat

- Kaksi saarnaa:
  - ensimmäisessä ylistetään Jumalaa, profeettaa, talon väkeä kehotetaan pelkäämään ja tottelemaan Jumalaa, moraalisista asioista.

- toisessa saarnassa yhteiskunnallisista aiheista.
- Profeetta nojasi kävelykeppiin.
- Profeetta ei koskaan pitkittänyt perjantai -rukouksen saarnaansa.
- Imam Ali: kenenkään ei tulisi puhua perjantai -rukouksen saarnan aikana eikä kääntelehtiä siten kuin rukoillessa on sallittu.
- Saarnat voidaan pitää millä kielellä vaan, mutta tietyt kohdat lausutaan arabiaksi, kuten Jumalan ylistäminen.

[Koraani 14:22] And the Shaitan shall say after the affair is decided: Surely Allah promised you the promise of truth, and I gave you promises, then failed to keep them to you, and I had no authority over you, except that I called you and you obeyed me, therefore do not blame me but blame yourselves: I cannot be your aider (now) nor can you be my aiders; surely I disbelieved in your associating me with Allah before; surely it is the unjust that shall have the painful punishment.

Merkitys

- Valmistautuminen, yhteenkuuluvuus, veljeys, yhteiskunnallinen vastuu, opetus.

Muut pyhät

PAASTOKUUKAUSI (RAMADAN)

- 24/7
- Koraani

One must fast during the month of *Ramadān* in every year. It is also recommended to fast on other days throughout the year, except on the two holy days (*'īd*), for it is forbidden to fast on those days. It is not recommended to fast on the tenth day of the month of *Muharram*. A

VOIMAN YÖ (LAILAT UL QADR)

SURAT AL-QADR (97)

- Enkelit laskeutuvat ja määräävät itse kunkin kohtalon tulevaksi vuodeksi.
- Luetaan koraania ja rukoillaan koko yö, mietiskellään, kadutaan syntejä ja pyydetään johdatusta.

EID AL FITR

- Islamilainen juhla ja pyhäpäivä.
- kuunsirppi
- Rukous ei pakollinen, aamun koitosta keskipäivään.
- Uudet vaatteet, lahjat, vierailut.
- Aamurukous, aamiainen, fitran maksaminen, eid rukous.
- Ghusl, rituaalipeseytyminen suositeltavaa.
- Rukousta seuraa kaksi saarnaa (fitrin maksamisesta).
- Pidetään ulkona/suurin moskeija.
- Puhtaasti hengellinen, ei liity mihinkään historial- liseen tapahtumaan, luontoon tms.
- Kiitos henkisestä koulutuksesta, siunauksista.
- zakat al fitran maksaminen: opettaa välittämistä, huolenpitoa;rikkaat antavat osastaan köyhille.

In the holy Qur'an Allah talks about Eid. He says in Sura al-Baqarah, ayat no.185:

You shall complete the number (of days) and you may glorify God for His guiding you, and that you may be thankful.

We should exchange Eid greetings, visit each other, and generally pass the day joyfully. We are supposed to remember the poor by taking out the fitrah before Eid, and visiting them and sending them gifts if we can.

The day of Eid is meant for remembering Allah.

Celebrating Eid unites Muslims

EID AL-ADHA

- Rukous ei pakollinen, aamunkoitosta keskipäivään.
- Rukousta seuraa kaksi saarnaa, joissa kerrotaan uhraamisesta.
- Kaikki pyhiinvaeltajat uhraavat eläimen osoittaen näin, että on Aabrahamin ja Ismaelin tavoin valmis tottelemaan Jumalaa ja alistumaan Hänen tahtoonsa.
- Uhrattua lihaa ei saa haaskata; 1/3 voi käyttää itse.

PYHIINVAELLUS

- paikka, aika

Kristittyjen asema Lähi-Idässä ”arabikevään” jälkeen - historia, teologia ja konteksti

Aholansaaren teologikokous 20.8.2013

Tomi Karttunen

Johdanto: ”Arabikevään” lyhyt historia ja kristittyjen uskonnonvapausongelmat

”Arabikevät” on tunnetusti populaari iskusana, jolla on kuvattu sitä etenkin Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän nuorten arabien näköalattomuudesta ja pääosin 1960- ja 70-luvun vallankaappauksissa valtaan nousseiden alueen itsevaltiaiden hallinnon pysähtyneisyydestä ja mielivaltaisuudesta noussutta vallankumousliikettä. Sen alkupistettä Tunisiassa on kuvattu mm. seuraavasti:

”Mohamed Bouazizi oli vihannesten katumyyjä Sidi Bouzidissa, Tunisiassa. Eräänä päivänä viranomaiset veivät hänen elinkeinonsa, kun Bouazizilla ei ollut rahaa lahjoa heitä. Bouazizi päätyi epätoivoiseen tekoon. Tunisian korruptoitunut yhteiskunta oli vienyt nuorelta mieheltä työn. Joulukuun 17. 2010 Bouazizi teki polttoitsemurhan kaupungintalon edessä. Alkoi ennennäkemätön tapahtumasarja, jonka seurauksena Tunisian diktaattori Ben Ali syöstiin vallasta ja joka levisi koko arabimaailmaan.” (Ulkolinja: Tunisian domino)

Varsin pian kuitenkin kävi ilmeiseksi, että jo vallankumousten alkuvaiheessa ounastellut ongelmat demokratian käytännön toteuttamisessa realisoituivat. Niinpä esimerkiksi toimittaja Katri Merikallio kirjoitti Suomen kuvalehden verkkolehdessä 29.10.2011: ”Arabikevään yllättävä tulos: Islamin ääni vahvistui... Islamilainen al-Nahda-puolue voitti Tunisian vaalit. Libyassa vapauttajat lupaavat šariaan pohjaavaa valtiota. Näinkö tässä kävi?” Tunisian ja Libyan lisäksi liikehdintä johti Syyriassa veriseen yhteen ottoon, joka laajeni sisällissodaksi, ja myös Bahrainissa ja Jemenissä mielenosoittajat vaativat hallitsijan eroa. Tämän jälkeen on tunnetusti Egyptissä presidentti Mursi syrjäytetty islamisteja suosivasta epädemokraattisesta politiikasta. Kuten Euroopassa viime vuosisadan alkupuolella, jälleen on käynyt ilmeiseksi, että kasvaminen edes tyydyttävään demokratiaan on prosessi ja että se edellyttää myös oikeusvaltion toimivuutta sekä yleisten ihmisoikeuksien kunnioittamista.

Viime vuonna ilmestyneessä kirjassaan Islamin miekka professori Jaakko Hämeen-Anttila kiteyttää: ”Astuvatko arabimaat nyt uuteen, demokraattiseen aikakauteen? Tuskin, sillä maiden ongelmat ovat paljon syvemmällä kuin vallankäyttäjien henkilössä. ...Maiden johtajia voidaan lähinnä syyttää välinpitämättömyydestä ongelmien edessä. Ben Ali, Mubarak ja Gaddafi ummistivat silmänsä todellisuudelta ja tyytyivät elämään palatseissaan kulissielämää, jossa uudistukset tapahtuivat paperilla ja heijastuivat harvoin kansalaisten arkeen.”[1]

Tapahtumien syitä tuleekin tarkastella välittömän kontekstin ja henkisen maiseman lisäksi myös osana pitempää historiallista jatkumoa sekä yleistä yhteiskunnallista ajattelua ja uskonnon sekä teologian merkitystä siinä, jos pyritään syvempään analyysiin ja esimerkiksi demokratian ja oikeusvaltion edellytysten analysointiin.

Demokratia itsessäänhän on sekin myös länsimaissa vakavissa vaikeuksissa, mutta edelleen nk. liberaali

1 Hämeen-Anttila 2012, 232–233

demokratia on puutteistaan huolimatta uskottavin vallanjakojärjestelmä. Yksi sen kehityshaasteita on ollut uskontojen merkityksen tunnustaminen tilanteessa, jossa valistushenkinen ennuste uskontojen katoamisesta ei toteutunut vaan päädyttiin nk. postsekulaariin aikakauteen. Asiassa on viime vuosina edistyttykin, vaikka toisaalta tilanteet ovat esimerkiksi Suomessa näyttäneet osin kärjistyneen. Myös Suomen valtio on rakentamassa Euroopan neuvoston ja muiden kansainvälisten ihmisoikeustoimijoiden viitoittamana ja mm. Suomen Ekumeenisen Neuvoston avustaman omaa uskonnonvapausstrategiaansa. Tähän on syytä, sillä riippumattoman Pew Forumin raportissa todetaan, että yli 75 % maailman väestöstä elää maissa, joissa valtio tai jotkin ryhmät rajoittavat vakavasti kansalaisten uskonnon ja vakaumuksen vapautta.[2]

EU:ssa hyväksyttiin kesällä 2012 ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskeva strategia, jonka pohjalta päätettiin tehostaa unionin toimintaa myös uskonnon ja vakaumuksen edistämisen alalla. Saman linjan mukaisesti Suomen kehityspoliittisessa toimenpideohjelmassa linjattiin vuonna 2012, että Suomi puolustaa uskonnon ja vakaumuksen vapautta kansainvälisesti. Esimerkiksi Yhdysvallat seuraa vuosittaisessa raportissa uskonnonvapauden toteutumista läheisessä yhteistyössä riippumattoman United States Commission on International Religious Freedom -toimielimen kanssa ja on pitänyt asiaa esillä, vaikka presidentti Barack Obamaa onkin syytetty liian vähäisestä aktiivisuudesta uskonnonvapauskysymyksissä. 15 vuotta sitten uskonnonvapausasioiden seurantaa näet Yhdysvalloissa parannettiin ja asia määriteltiin ohjelmallisesti USA:n ulkopolitiikan keskeiseksi toimialueeksi. Esimerkiksi Saksassa liittopäivät ovat viime vuosina nostaneet uskonnonvapausasiat varsin korkealle ja liittokansleri Merkelkin on nostanut esiin sen, että kristityt ovat vainotuin uskontoryhmä maailmassa – myös viimeisten tilastojen mukaan kristinuskon harjoittamista rajoitetaan hankaloittavasti 105 maassa, kun muslimien uskonnonharjoitusta rajoitetaan hankaloittavasti 101 maassa.

Kristittyjen tilannetta Lähi-idässä pohdittaessa onkin hyvä katsoa myös tätä tutkimustietoa. Vaikka ei puhuttaisikaan suoranaisesta "kristittyjen vainosta" – tämä ilmaus kun on helposti värittynyt ja emotionaalinen sekä sellaisena kärsii uskottavuusvajeesta -, voidaan osoittaa vakavia puutteita keskeisen ihmisoikeuden, uskonnonvapauden yleisessä toteutumisessa ja että arabikevät on tähän tilanteeseen vaikuttanut kielteisesti myös globaalisti.

Pew Forumin tuoreessa artikkelissa (20.6.2013) todetaan: "Arabikevään alkaessa vuoden 2010 lopussa ja vuoden 2011 alussa monet maailman johtajat, myös USA:n presidentti Barack Obama, ilmaisivat toivonsa, että poliittiset kansannousut Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa johtaisivat alueen ihmisten suurempiin vapauksiin – mukaan lukien vähemmän rajoituksia uskonnollisille uskomuksille ja käytännöille. Kuitenkin Pew tutkimuskeskuksen uuden tutkimuksen mukaan alueen jo korkealla tasolla olevat uskonnon rajoitukset – johtuen joko hallituksen politiikasta tai yhteiskunnallisista vihollisuuksista – lisääntyivät edelleen vuonna 2011.

Ennen arabikevättä viralliset rajoitukset uskonnolle ja yhteiskunnalliset vihollisuudet uskontoon liittyen olivat Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa korkeammalla tasolla kuin millään muulla maailman alueella. Viralliset rajoitukset olivat edelleen korkealla tasolla vuonna 2011 ja yhteiskunnalliset vihollisuudet lisääntyivät huomattavasti. Esimerkiksi niiden maiden määrä, joissa alueella koetaan uskonkiihkoista tai yhteisöllistä välivaltaa uskonnollisten ryhmien välillä kaksinkertaistui viidestä 10:een." Myös esimerkiksi Euroopassa yhteiskunnalliset vihollisuudet lisääntyivät – muutenkin kuin Breivikin aikaansaaman Norjan tragedian myötä.

Globaalin tason esimerkkejä lisääntyneistä yhteiskunnallisista vihollisuuksista, joihin liittyy uskonnollisia jännitteitä, ovat Pew forumin tutkimuksessa esimerkiksi lisääntyneet hyökkäykset koptikristittyjä kohtaan Egyptissä, buddhalaisten munkkien, nunnien ja maallikkojen mielenosoitukset Kiinan hallitukset politiikkaa kohtaan Tiibetissä sytyttämällä itsensä tuleen sekä Nigeriassa muslimien ja kristittyjen välinen kasvava väkivalta, mukaan lukien islamistiryhmä Boko Harumin hyökkäykset.

Kristittyjä siis ahdisteltiin v. 2011 edelleen lukumääräisesti suurimmassa joukossa maita, mutta muslimien ahdistelu lisääntyi vuonna 2011, kun taas kristittyjä ahdistelevien maiden määrä väheni. Huomionarvoista on, että juutalaisia häirittiin 69 maassa, vaikka heidän lukumääränsä on varsin pieni verrattuna kristittyihin ja muslimeihin. Vaikka juutalaisia on vähemmän kuin 1 % maailman väestöstä, viiden vuoden tarkastelupe-

2 Rising Tide of Restrictions on Religion. Syyskuu 2012. www.pewforum.org/Government/Rising-Tide-of-Restrictions-on-Religion.aspx. Ks. myös SEN:n julkaisu Pieni opas uskonnonvapauteen, s. 5–6.

riodilla heitä ahdisteltiin tai peloteltiin 90 maassa, kun muiden maailmanuskontoja – pois lukien suurimmat ryhmät eli kristityt ja muslimit – edustajia häirittiin 75 maassa. Lisäksi juutalaiset kokivat yhteiskunnallisia vihollisuuksia 63 maassa, kun taas hallituksen rajoituksia he kokivat vain 28 maassa. Tämä kertoo osaltaan antisemitismin lisääntymisestä viime vuosina sekä siitä, miksi antisemitismi on edelleen yleisessä tietoisuudessa ehkä tunnetuin uskonnollisen vainoamisen peruste.

Alueellisesti ajatellen Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa uskonnollisen häirinnän määrä lisääntyi tilastollisesti eniten.

Tämä on siis se välitön konteksti, jossa tapahtuneita muutoksia voidaan havainnoida ja analysoida esimerkiksi juuri tilastollisten muutosten valossa. Tämä ei kuitenkaan kerro vielä riittävästi siitä, mikä on ollut kristinuskon tie ja vaikutushistoria apostolien ajoista atomipelotteen aikaan sekä millaisia historiallisia ja teologisia seikkoja tulisi ottaa huomioon aluetta ja sen merkitystä arvioitaessa.

Kristittyjen historia osana Lähi-idän juutalaista ja arabimaiden historiaa

Keskityn historiallisessa katsauksessani Israel-Palestiinan historiaan, mutta sivuan aluetta myös yleisemmin. Kuten tunnettua, alueen historia on laaja kokonaisuus ja siitä kerrotaan hyvin eri tavoin, kun kertova ryhmä tai yksilö vaihtuu. Keskitynkin anglikaanisen kommuunion Land of Promise -raportin pohjalta, soveltuvin osin ja muista lähteistä sekä omien havaintojen ja pohdintojen valossa täydentäen, kolmeen, kronologisen käsittelyn lomassa esiin nousevaan teemaan: 1) Jatkuva kristillinen läsnäolo pyhässä maassa ja sen merkitys, 2) kristillisen sionismin kehitys sekä 3) nykyisen Israel-Palestiinan tilanteen synty.

Helluntain jälkeen vuoden 30 tienoilla syntynyt kristittyjen yhteisö koostui tunnetusti juutalaisista ja Galilean alueen, Juudean ja Rooman imperiumin muiden alueiden käännynnäisistä. Apostolien tekojen 2. luvussa kerrotaan pyhiinvaeltajista ja vierailijoista juudealaisten lisäksi niin Roomasta kuin Arabiastakin. Ensimmäiset kristityt olivat juutalaisia, jotka tunsivat juutalaisuuden eri muodot, jotka olivat pitkälti raamatullisia, mutta luonnollisesti myös aikansa esi-rabbiinisen juutalaisuuden vaikutuspiirissä.

Kun kristinuskon kannattajat lisääntyivät ja se levisi alueellisesti, Jerusalemin merkitys säilyi edelleen tärkeänä, vaikka se väheni. Niinpä Jerusalem luetaan viiden historiallisen patriarkaatin joukkoon: Jerusalem, Markus-evankelistan perustama Aleksandria, Pietarin perustamat Antiokia ja Rooma sekä uusi pääkaupunki, uusi Rooma eli Konstantinopoli.

Sen jälkeen kun roomalaiset tuhosivat Jerusalemin Herran vuonna 70, kristillisen kirkon vaiheista noilla seuduilla tiedetään useilta vuosisadoilta vain vähän, vaikka perimätiedon mukaan siellä oli jatkuvasti läsnä pieni joukko uskovia. V. 135 keisari Hadrianus aloitti rakennusohjelmansa, jonka oli määrä muuttaa Jerusalem Aelia Capitolina -nimiseksi hallintokaupungiksi. Uskonnollisesti merkittäviä paikkoja tuhottiin järjestelmällisesti ja korvattiin pakanatemppeleillä. Näin siitä huolimatta, että kristilliset pyhiinvaellukset Jerusalemiin ja kasteet Jordan-virrassa olivat tavallisia toisen vuosisadan lopulla.

Kun kristinusko tuli yleisesti hyväksytyksi Rooman valtakunnassa 300-luvulla, keisari Konstantinuksen äiti Helena käynnisti hankkeen Kristuksen elämään liittyvien paikkojen löytämiseksi ja merkitsemiseksi. Paikalliset kristilliset traditiot ohjasivat hänen etsintäänsä; tunnetuin hänen paikantamansa paikka on Golgatan oletettu paikka, jonka päällä sijaitsee nykyään Pyhän haudan kirkko.

Konstantinus ja hänen äitinsä käynnistivät myös mittavan rakennusohjelman, jonka myötä merkittiin ja kunnioitettiin lukuisia merkittäviä perimätiedon mukaisia kristinuskon tapahtumapaikkoja. Sen lisäksi he rohkaisivat voimakkaasti kristillistä pyhiinvaellusta Jerusalemiin. Pyhiinvaellus keskittyi tällöin raamatullisten paikkojen kristilliseen tulkintaan – niin Vanhan kuin Uuden testamentinkin kertomiin paikkoihin. Juutalaisten rakennusten kohtalon oli tällöin määrä ohjata näkemään kristinuskon voima: Pyhän haudan kirkko oli vastakohta autiolle temppelivuorelle Jumalan epäsuosion merkkinä.

Kristillinen oppineisuus ja kristillinen elämä kukoistivat silloisessa Jerusalemissa. Yksi esimerkki on Hieronymus, joka raamattutöidensä lisäksi johti luostariyhteisöä Betlehemissä. Hän kuvasi uskonnollisen sisaren Paulan matkaa alueelle Herran vuonna 386; sitä kautta saadaan hyödyllistä tietoa kristillisesti merkittävistä paikoista tuohon aikaan. Hieronymus pyrki myös oppimaan klassisen Vanhan testamentin heprean nyansseineen ja seurusteli tiiviisti juutalaisten kanssa, mikä herätti pahennusta.

Koko bysanttilaisen ajan Jerusalem eli Aelia kasvoi sekä kooltaan että väestöltään, joka oli luonteeltaan varsin kosmopoliittista. Vuonna 636 sotilaskonflikti Bysantin keisarin ja Rashidun kalifaatin kanssa johti

puolen vuoden piiritykseen ja lopulta kalifi Umarin saapumiseen kaupunkiin vastaan ottamaan patriarkan antautumisen. 600-luvun lopulla muslimit alkoivat rakentaa Temppelivuorelle Kalliomoskeijaa ja al-Mashid al Aqsa – eli 'kauimmaista moskeijaa'. On hyvä myös huomata, että Jerusalem eli al Quds oli alkuperäinen qigla eli muslimirukouksen suunta. Myös kumartuminen rukoukseen omaksuttiin paikallisilta kristityiltä.

Vuonna 1095 paavi Urbanus II kutsui frankkikuninkaita aloittamaan kampanjan, jonka avulla "vapautetaan kristityt islamilaisesta hallinnosta" ja saadaan Pyhän haudan kirkko takaisin muslimien käsistä. Jerusalem valloitettiin takaisin v. 1099 ja läntisiä linnoituksia ja infrastruktuuria pystytettiin koko pyhään maahan, jotta kristittyjen pääsy pyhille paikoille taattaisiin. Kristittyjen pyhiinvaelluksia ja pyhään maahan asumaan asettumista rohkaistiin. V. 1187 pyhä maa siirtyi Salah ad-Dinin ja hänen Ayyubid-dynastiansa käsiin. Latinalaisia sääntökuntia pakotettiin tai rohkaistiin lähtemään. Joskus itäiset ortodoksiset yhteisöt korvasivat ne. Mamelukit ottivat alueen hallintaansa v. 1260. Vuonna 1516 sitten ottomaani-imperiumi valtasi "Suuremman Syyrian" ja perusti Safedin, Nablusin, Jerusalemin ja Gazan hallinnolliset alueet 1500-luvun puolessa välissä. Kuten tunnettua, ottomaanihallinto säilyi varsin pitkään myös Israel-Palestiinan alueella. Uusi käänne tapahtui, kun länsimielinen modernisti, alun perin albanialainen ottomaanikenraali Egyptin Muhammad Ali valtasi Jerusalemin v. 1831. Nyt avautui mahdollisuus myös briteille vahvistaa kristillistä läsnäoloa Jerusalemissa.

Britanniassa juutalaisten ja Jerusalemin alueen merkitys oli kasvanut Oliver Cromwellin puritaanihallinnon aikaan, kun juutalainen Manasse hyödynsi puritaanien tapaa soveltaa toimissaan Raamatun kertomuksia, kuten perustelemalla kuninkaan syrjäyttämisen profeetta Aamoksen kritiikillä sekä kertomuksella Naabotin viinitarhasta epäoikeudenmukaisten verojen peruuttamista. Teologian sekoittaminen politiikkaan vaikutti myös laajassa mielessä "kristillisen sionismin" syntyyn, kun juutalainen Manasse etsi Cromwellin puritaanien hengenheimolaisilta tukea tietyn teologisen maailmankatsomuksen poliittisille seurauksille. Niinpä v. 1649 esitettiin Englannin avaamista juutalaiselle asutukselle Edward I:n v. 1215 suorittaman karkotuksen jälkeen esivaiheena englantilais-hollantilaiselle yhteistyölle juutalaisten kuljettamiseksi pyhään maahan.

Taustalla oli myös käytännöllisiä taloudellisia syitä: juutalaisten kaupalliset linkit olivat arvokkaita Englannin hallitukselle. Aikanaan tällainen käytännöllinen suhtautuminen myös laajemmin läntisessä Euroopassa juutalaisten ja kristittyjen väliseen yhteistyöhön tuli näkyviin Benjamin Disraelin, Britannian pääministerin kasteessa ja poliittisessa urassa sekä juutalaisen Rothschildin perheen ihaillussa hyväntekeväisyystyössä.

Pragmaattisten syiden lisäksi taustalla oli myös uskonnollisia syitä. V. 1840 The London Society for Promoting Christianity perusti Christ Church-kirkon, ensimmäisen protestanttisen kirkon Jerusalemiin tanskalaisen lähetyssaarnaajan Hans Nicolajsenin ohjauksessa. Tavoitteena oli hyvän sanoman julistaminen Jeesuksesta Kristuksesta. Tämän varakkaiden evankelikaalien seuran tunnetuimpiin nimiin kuului orjuuden vastaisen taistelun merkkihenkilö William Wilberforce. Tämä evankelikaalinen juonne on edelleen elävä tämän päivän anglikaanisuudessa.

Evankelikaalien joukossa oli myös irlantilainen anglikaanipappi John Nelson Darby, joka painotti kirjaimellista raamatullista tulkintaa. Hänen mukaansa pelastushistoria oli jakautunut ajanjaksoihin, "dispensaatioihin", joiden aikana Jumala toimii ihmisten kanssa aina hieman eri tavoin kulloinkin. Lopullinen dispensaatio on se, kun Kristus tulee takaisin maan päälle ja kokoaa uskovat taivaaseen ennen tuhatvuotista hallintaansa. Darbyn lähestymistapaa kutsutaan tästä syystä "premillenialistiseksi dispensationalismiksi". Dispensationalismin mukaan lopullisen kunniakkaan vaiheen aikana sekä juutalaiset että pakanat tunnistavat Kristuksen kuninkuuden. Kristus tulisi takaisin ensin pakanoille ja sitten toisen kerran täydentämään juutalaisten dispensaation. Näin sekä juutalaisille että Palestiinalla olisi merkittävä rooli pelastushistoriassa. Nämä teologiset kehityskulut herättivät voimakasta kiinnostusta Israel-Palestiinan aluetta kohtaan.

Britannian Church Missionary Society perusti anglikaanis-preussilaisena yrityksenä ensimmäisen piispakunnan Jerusalemiin Kristus-kirkko keskuspaikkanaan v. 1841. Ensimmäinen piispa oli kristinuskoon kääntynyt rabbi Michael Solomon Alexander. Juutalaisten maahanmuuttoa rohkaistiin – myös Rothschildin varoin. Vuosina 1830–50 Jerusalemin väkimäärä kasvoikin nopeasti – erityisesti juutalaisen maahanmuuton seurauksena. Pääministeri Benjamin Disraeli oli kasteestaan huolimatta juutalaisten tukena maahan muuttamisessa ja kuvasi itseään "puuttuvaksi sivuksi Vanhan ja Uuden testamentin välillä".

Alexanderia seuranneen piispan Samuel Gobatin aikana havaittiin menestyksen puute juutalaislähetyksessä ja niinpä huomio kiinnitettiin itäisiin ja palestiinalaisiin kristittyihin. Koko joukko kouluja rakennettiinkin 1850-luvulla. Perustettiin myös kirkkoja Ramallahiin

ja Nasaretiin. Anglo-preussilainen sopimus purkautui v. 1887 ja piispakunnasta tuli yksin anglikaaninen kirkko. Syntyi myös oma luterilainen kirkko, jonka nykyinen perijä on piispa Munib Younanin johtama, vuonna 1959 kuningas Husseinin virallisesti tunnustama evankelis-luterilainen kirkko Jordaniassa ja pyhällä maalla, josta tuli LML:n jäsen v. 1974.

Samaan aikaan kun anglikaanit ja preussilaiset aloittivat työtä Israel-Palestiinassa ja Transjordaniassa, Church Mission Societyn kautta presbyteerit ja kongregationalistit aloittivat työnsä Syyriassa, Libanonin vuorella, Irakissa, Egyptissä ja muualla. Työtä organisoi ja koordinoi American Board of Commissioners for Foreign Missions.

Presbyteerit perustivat Egyptiin varsin suuren koptilaisen evankelisen Kirkon. Amerikkalaistaustaisesta kirkosta tuli autonominen v. 1958 samaan aikaan Syyrian ja Libanonin kansallisen evankelisen synodin kanssa. Presbyteerit ovat perustaneet myös arabien evankelikaalisen seurakunnan sekä assyrialaisia evankelikaalisia seurakuntia Irakiin. Myös Armeniasta on yllättäen saapunut arabimaihin protestantteja pakolaisina armenialaisten kansanmurhan aikoihin v. 1915. Pieniä määriä on alueella myös kveekareita, baptisteja, metodisteja, seitsemännen päivän adventisteja ja Church of God-kirkon jäseniä.

Yhtä kaikki roomalaiskatolisten ja protestanttien lähetystyön myötä historiallinen itäisten kristittyjen yhteisön ykseys pirstoutui sitä kautta, että luotiin uniaattikirkkoja tai hankittiin käännynnäisiä protestanttisille yhteisöille. Seurauksena oli epäluottamuksen ja riitojen perinne tytär- ja äitiyhteisöjen välille. Tämä perintö oli mitä ilmeisimmin taustalla, kun paikallinen ortodoksinen kirkko pitkään vastusti piispa Munib Younanin evankelis-luterilaisen kirkon ottamista Kirkkojen maailmanneuvoston jäseneksi. Sehän on vain n. 3000 jäsenen yhteisö, joten kokonsa puolesta se ei täytä KMN:n kriteereitä, mutta periaatteellisista syistä muut halusivat ottaa tämänkin pyhän maan kirkon jäseneksi – se ei liene uhka kenellekään. Silti Munib Younan kysyy katsauksessaan alueen kirkolliseen historiaan: "Tämän raskaan historiallisen taakan vuoksi pitää kysyä, voivatko ortodoksit koskaan antaa anteeksi? Vai ovatko ne jatkuvasti epäileväisiä katolisia ja evankelisia kirkkoja kohtaan?" Younan kuitenkin uskoo, ekumeenisessa hengessä, yhteisen todistuksen edellyttävän keskinäistä kumppanuutta.

Vuonna 1924 lähetysjärjestöt perustivat Lähi-idän kristillisen neuvoston ja v. 1964 kirkkopohjaisesti toimiva Lähi-idän kirkkojen neuvosto, johon liittyi evankelisten kirkkojen lisäksi jäseneksi Syyrian ortodoksinen kirkko samana vuonna. Libanonissa v. 1974 pidetyssä neuvoston yleiskokouksessa jäseneksi liittyivät kreikkalaistaustaiset ortodoksit, koptit ja armenialaiset. Nykyinen neuvoston nimi on Middle East Council of Churches. Evankelisten kirkkojen sisäinen neuvonpitofoorum on FMEEC eli The Fellowship of the Middle East Evangelical Churches, joka perustettiin samoin v. 1974.

1800-luvun lopulla demokraattisten aatteiden nousu ja teollistuminen johtivat vanhojen vallanpitäjien, kuten Itävalta-Unkarin ja Venäjän hallitsijoiden, vastaiseen toimintaan. Heräsi halu vahvistaa kansallista ykseyttä ja autonomiaa, joka perustuu kieleen ja kulttuuriin. Italian ja Saksan yhdistyminen sekä mm. Balkanin itsenäisyysliikkeet kylvivät siemenen sionistisen liikkeen synnylle. Tätä edisti myös antisemitismin nousu. Etenkin Venäjällä ja Itä-Euroopassa, Saksassa ja Itävallassa esiintyi avointa antisemitismiä ja Venäjällä sekä muualla Itä-Euroopassa toteutettiin pogromeita.

Unkarilaissyntyinen kirjailija ja lehtimies Theodor Herzl kirjoitti kirjan Der Judenstaat, Juutalaisvaltio, jossa hän ehdotti juutalaisille kansallista kotimaata, ei kuitenkaan välttämättä Palestiinaan. Ehdotus sai laajahkoa kannatusta, mutta myös kovaa kritiikkiä etenkin tiukan linjan ortodoksijuutalaisilta. Ihmisen yritys luoda juutalainen yhteiskunta Palestiinaan nähtiin Jumalaa pilkkaavana jumalallisen käskyn väärin käyttämisenä. Sionismin maallinen luonne ja monien tavallisten juutalaisten into asian puolesta lisäsivät jännitteitä. Monet sekulaarit idealistit, jotka muuttivat Palestiinaan, olivat saaneet vaikutteita sosialismista – luotiin perusta kibbutsien perustamiselle maanviljelyn, ruumiillisen työn ja tasa-arvon pohjalta. Palestiinalaiset ja uskonnolliset juutalaiset eivät kuitenkaan useinkaan tervehtineet iloiten maahanmuuttajia.

Theodor Herzl lähestyi lordi Rothschildiä ja sai taivuteltua tämän puolelleen juutalaisten kansalliskotiasiassa. Niinpä Rothschild ehdotti Britannian hallitukselle, että perimmäisenä tavoitteena tuli olla juutalaisten pysyvä autonominen koti ulkomailla. Pohdittiin mm. Egyptin rajalla ollutta aluetta ja Ugandaa täksi paikaksi. Vuonna 1917 Britannian hallitus antoi Balfourin julistuksen, jossa se ilmaisi tukensa juutalaisten kotimaan perustamiselle Palestiinaan. Myös ei-juutalaisten yhteisöjen oikeudet tuli turvata alueella. Ensimmäisen maailmansodan jälkeisissä neuvotteluissa Britannialle annettiin Palestiinan mandaatti, joten se saattoi jatkaa suunnitelman toteuttamista. Vaikeudet olivat kuitenkin suunnattomia jo heti alkuun kasvavan arabinationalismin ja juutalaisten suurten odotusten paineessa.

Toisen maailmansodan jälkeen monet juutalaiset näkivät Palestiinan mahdollisena turvasatamana. Eurooppalaisiin ei voinut luottaa holokaustin jälkeen. Britannian hallitus, jolla edelleen oli Palestiinan mandaatti, yritti hillitä maahanmuuttoa paikallisten arabijohtajien ja alueen muiden maiden vaatimusten mukaisesti. Kuitenkin maahanmuuttajien ja asiaa sympatisoivien kansainväliset äänet sekä ylitsevuotava halu saada oma kansa Israeliin johtivat juutalaiseen vastarintaan Britannian sotilashallintoa vastaan.

Vuonna 1945 Britannia havaitsi alueen hallitseminen kulut ja paineet liian mittaviksi. Sopimusten välittäminen sionistien ja arabien välille vaikutti tuloksettomalta ja Yhdistyneet kansakunnat ehdotti Palestiinan jakoa juutalaiseen ja arabien alueeseen, jälkimmäinen Jordanian kontrolloimana. Juutalaisvaikuttajat olivat yleensä tällaisen jaon kannalla, vaikka Jerusalem olisi jäänyt Israelin rajan tuolle puolen. Arabiasukkaille ei kuitenkaan ollut annettu ehdotuksessa itsehallinnon mahdollisuutta, joten ne protestoivat voimakkaasti.

Ennen vuotta 1948 alueella oli n. 350.000 palestiinalaista kristittyä. Alueen koko väestö oli YK:n raportin mukaan 1,9 miljoonaa henkeä, näistä 32 % juutalaisia. Ainakin neljässä kaupungissa oli huomattava kristillinen enemmistö: Betlehem, Beit Jala, Ramallah ja Nasaret. Vuosien 1947 ja 48 vihollisuuksissa molemmat osapuolet katkeroituivat verilöylyistä. Erityisen katkerasti muistellaan palestiinalaisarabien joukkomurhaa Deir Yassinissa ja vastaavasti juutalaisella puolella hyökkäystä sairaalasaattueeseen, joka oli matkalla Hadassan sairaalaan Scopus-vuorella. Epäonnistuneet kansainväliset toimet johtivat brittien vetäytymiseen 14. toukokuuta 1948. Juutalaisvaikuttajat julistivat välittömästi Israelin valtion syntyneeksi ja seurauksena ympärysmaat julistivat sodan uutta valtiota vastaan. Konfliktissa tuhannet palestiinalaiset pakenivat tai ajettiin kotoaan.

Seuranneina vuosikymmeninä joukko sotia ja aseellisia konflikteja tunnetusti seurasi toisiaan. Teologisesti ajatellen monet kristityt pitivät tilannetta puhtaasti poliittisena kysymyksenä. Osa näki tuen Israelille raamatullisena käskynä ja osa korotti äänensä sotaa ja väkivaltaa vastaan ylipäätään.

Vuosi 1964 ja Palestiinan vapautusjärjestön perustaminen nostatti uudelleen voimakkaita jännitteitä Israelin ja sen naapureiden välille. Vuonna 1967 sotajoukkoja keskitettiin Israelin rajalle ja Eilat eristettiin. Seurauksena Israel kävi ennaltaehkäisevään hyökkäykseen tunnistaen, että häviö merkitsisi todennäköisesti valtion ja sen infrastruktuurin loppua. Sodan tuloksena Israel valtasi Jerusalemin Vanhan kaupungin, Itä-Jerusalemin, Länsirannan, Gazan ja Siinain niemimaan. Juutalaiset ja monet kristityt iloitsivat vapaasta pääsystä juutalaisuuden pyhimmille paikoille kuten Temppelivuoren länsimuurille. Valtausten seurauksena YK antoi resoluution 242, jolla se kutsui vetäytymään "alueilta, jotka on vallattu äskettäisessä konfliktissa" ja painotti "alueiden hankkimisen sodalla olevan käymätöntä". Kirkkojen maailmanneuvosto tuki tätä resoluutiota, joka on muodostanut pohjan tämän jälkeen käydyille neuvotteluille.

Vuosi 1967 on siis ollut käänteen tekevä Israel-Palestiinan tilanteelle. Kuuden päivän sodan jälkeen monet hyödynsivät "paluun lakia" (Law of Return), jonka mukaan kuka tahansa, jolla on juutalainen isovanhempi, voi anoa Israelin kansalaisuutta. Tämä laki on osaltaan lisännyt palestiinalaisten katkeroitumista. Jasser Arafatin johdolla PLO teki lukuisia terrori-iskuja, kunnes järjestö sanoutui irti terrorismista v. 1988 ja perustettiin PLO/Fatahin hallinnoima palestiinalaisvaltio, joka on vallassa Länsirannalla – Gazan aluehan on terroristijärjestöksi luetun Hamasin hallussa, joka ei ole tunnustanut Israelin valtion olemassaolon oikeutta.

Vuoden 1973 Jom Kippur -sota kuului sekin sarjaan, jossa häviäminen olisi merkinnyt Israelin valtion päättymistä. Rauhanprosessissa on siis myös edetty, kuten neuvottelut PLO:n kanssa ovat osoittaneet, samoin Camp Davidin sopimus Egyptin kanssa v. 1978, jonka jälkeen Siinain niemimaa palautettiin Egyptille.

Jännitteitä kirkkojen kesken on lisännyt se, että jotkut ovat olleet ainoastaan palestiinalaisten puolella ja toiset taas ainoastaan juutalaisten puolella. Näitä jännitteitä ovat lisänneet etenkin kaksi Israelin sotaa Libanonissa: 1982 ja 2006. Se, että Israel on yleisen tulkinnan mukaan rikkonut kansainvälistä lakia jatkamalla miehitettyjen alueiden asuttamista kansainvälisistä vetoomuksista huolimatta, on nakertanut sen turvallisuushuolet vakavasti ottavien myönteistä suhtautumista valtioon. Niinpä tätä kirjoitettaessa, kun Yhdysvaltain välittämät rauhanneuvottelut jälleen käynnistyivät, odotukset ovat uutistietojen mukaan alimmillaan kahteenkymmeneen vuoteen. Keskeisenä syynä on se, että Israel on viime vuosina vain lisännyt juutalaista asutusta miehitetyillä alueilla.

Vuosi 1967 oli alueen historiassa muutenkin käänteen tekevä. Se antoi näet kuoliniskun myös Gamal Abdul Nasserin johdolla levinneelle arabisosialismin aatteelle. Se taas oli yksi yritys palauttaa vauraus ja hyvinvointi arabimaihin – muillekin kuin öljysheikeille. 700-luvulta 1200-luvullehan arabialainen imperiumi kukoisti. Se oli Välimeren alueen kehittynein osa ja sieltä virtasivat taloudelliset ja kulttuuriset in-

novaatiot matematiikasta filosofiaan ja kreikkalaisten filosofien kuten Aristoteleen teokset myös teologista pohdintaa elävöittämään – maineikkaimpana esimerkkinä Tuomas Akvinolaisen tapa lukea Aristotelesta kristillisestä näkökulmasta.

Arabimaailman taantumiseen vaikuttivat lännessä 1000-luvulla alkanut Espanjan reconquista eli takaisin valtaus sekä idässä mongolien valloitukset 1200-luvulla. Arabialainen kulttuuri sai tuhoisan iskun. On esitetty myös, että pitkällä aikavälillä takana oli myös teologisia syitä: kristillisessä kulttuuripiirissä Jumalan inkarnaatio hedelmöitti niin pohdintaa ihmisestä yksilönä, mahdollisten maailmojen logiikkaa kuin edisti matemaattisten välineiden kehittymistä sekä sitä kautta myös fysiikkaa, tähtitiedettä ja muuta luonnontiedettä. Materiaaliseen todellisuuteen myönteisesti ja itsetuntoisesti suhtautuvan luomis- ja lunastususkon pohjalta luettiin rohkeasti "luonnon kirjaa". Niin Isaac Newtonin kuin vaikkapa Kopernikuksen työtä elävöitti teologinen ajatus maailmasta paikkana, johon Jumala on luonut järjestyksen ja että Kristuksessa Jumala itse on syntynyt maailmaan osoittaen rakkautensa ja huolenpitonsa ihmisiä ja koko luomakuntaa kohtaan. Erityisesti luonnontieteellinen ja kulttuurinen luovuus kukoisti protestanttisilla alueilla – kuten myös taloudellinen toimeliaisuus osana kalvinistis-puritaanistista eetosta.

Kuten esimerkiksi brittiläinen historioitsija Niall Ferguson on esittänyt, kristinusko, erityisesti sen protestanttiset muodot ja niiden elinvoima edistivät sitä, että 1500-luvulta lähtien lännen vaikutusvalta maailmassa kasvoi. Teoksessa *Civilization: The West and the Rest* (2011) hän tutkii tätä kysymystä ja tulee johtopäätökseen, että lännen menestystä selittävät erityisesti kuusi tekijää: "kilpailu, tiede, lain valta, lääketiede, kuluttamisen ideologia ja työetiikka". Ferguson jatkaa Spenglerin ja Weberin pohdintoja ja näkee näissä kaikissa korrelaatiota kristinuskoon. Nyt kun maallistuminen etenee ja valtavirran kristinusko taantuu Euroopassa ja läntisessä kulttuuripiirissä, uudet sivilisaatiot, joissa kristinusko kasvaa enemmän tai vähemmän voimakkaasti, astuvat eturintamaan: Afrikka, Kiina ja Aasia sekä Latinalainen Amerikka. Länsi on kadottamassa yhteyden niihin juuriin, jotka tekivät siitä vahvan.

Myös arabimaissa on pyritty seuraamaan läntisen modernisaation tietä. Ensimmäisessä aallossa lippua kantoi Egyptiä kukoistuksen palauttamista haaveillut hallitsija Muhammad Ali vuosina 1805–48. Yritys kuitenkin sortui länsimaiden ylivoimaisuuteen. Hänen jalanjälkiään seurasi sitten Kemal Atatürk Turkissa huomattavasti menestyksekkäämmin. Iranissa shaahi Riza puolestaan jäljitteli Atatürkiä. Kaikkialla modernismin lumo kuitenkin haihtui lännen etumatkan edelleen säilyttyä. 1950-luvulle tultaessa uutta intoa herätti vapautuminen siirtomaavalloista. Korruptoituneet kuningaskunnat eivät kuitenkaan tarjonneet tyydyttävää ratkaisua ja uusi ideologia löytyi sosialismin ja arabinationalismin yhdistelmästä. Gamal Abdul Nasser joukkoineen syrjäytti kuninkaan 1952 ja muut, kuten Libyan Gaddafi, seurasivat perässä. Lopulta kuuden päivän sota ja vain vähän paremmin sujunut vuoden 73 Jom ha Kippur -sota veivät loput Nasserin ja muiden arabisosialistien uskottavuudesta. Kuitenkin Syyrian Hafiz al-Asad ja Libyan Gaddafi jäivät valtaan ja Sadatin valta periytyi Mubarakille. 1970-luku alkoi sitten ideologisessa tyhjiössä.

Kolmas yritys arabimaille palata kukoistukseen modernismin ja arabisosialismin jälkeen oli islamilainen fundamentalismi, jolle alkusysäyksen antoi Iranin islamilainen vallankumous ajatollah Khomeinin johdolla. Ajateltiin, että ongelmat ratkeavat, kun vain noudatetaan islamilaista lakia ja järjestystä. Tämäkin aate hiipui ja vuoden 2001 iskut antoivat vain vähän lisäaikaa.

Arabikevät on sitten neljäs yritys muuttaa arabiyhteiskuntia kohti valoisampaa tulevaisuutta. Ongelmana on ollut, että vanha on haluttu kumota, mutta näkyä siitä, mihin pyritään, ei selvästi ole. Demokratia on ollut iskusana, jolla ei ole ollut kunnon sisältöä. Jälleen tukea onkin etsitty islamista ja islamistien esiin nousu on merkinnyt niin sunnien ja shiiojen kuin muslimien ja kristittyjen välisten jännitteiden lisääntymistä, kuten todettua. Modernismin ja islamilaisen fundamentalismin perintö ovat molemmat läsnä, mutta niiden elinvoima on varjo entisestään. Palestiinalainen Mitri Rahib arvioi jonkinlaisen islamilaisen konservatismin joka tapauksessa lisääntyvän – yhdistyneenä konsumerismiin ja läntiseen taloudelliseen uusliberalismiin. Näyttäisi siis siltä, että liikutaan jossain Kiinan ja Yhdysvaltain mallien välimaastossa, jos tämä skenaario toteutuu.

Teologia: pyhä maa sekä uskonnon ja politiikan välinen suhde

Miten päästä siis eteenpäin ja mitä tästä kaikesta tulisi teologisesti ajatella. Anglikaanit ovat koonneet raporttiinsa keskeisiä näkökulmia omasta perinnöstään käsin, mutta monessa voimme varmasti luterilaisina yhtyä näihin perusperiaatteisiin.

Ensinnäkin lähtökohtana on "trinitaarinen lähestymistapa": koska yksi Jumala on Luoja, ei ole mitään

aluetta, joka olisi hänen huolenpitonsa ulkopuolella. Toisekseen usko siihen, että Jumala on ilmoittanut itsensä ainutkertaisessati ja erityisesti Poikansa ihmiselämässä merkitsee sitä, että kristillinen usko on historiallista. Yleistetyt vaatimukset sekä ajattomat ja epähistorialliset järjestelmät ovat tälle ajattelulle vieraita – pikemminkin on pyrkimyksenä pohtia katolisen uskon seurauksia tietyissä historiallisissa ja sosiaalisissa tilanteissa. Pyhän Hengen työ ei vain Kolminaisuuden sisällä vaan myös ulospäin merkitsee sitä, että Hänen toimintansa tarjoaa mahdollisuuden "kukoistavaan sosiaaliseen elämään". Tavoitteena on pitää huolta koko sekalaisesta seurakunnasta ja opetella elämään yhdessä erilaisina.

Anglikaanisen kristillisyyden kolme periaatetta eli kattavuus, erityisyys ja sosiaalisuus – toisin sanoen voisi sanoa holistisuus sekä yksilön ja yhteisön välinen elävä dialektiikka – ovat nähdäkseni hyviä periaatteita myös luterilaisen uskontulkinnan näkökulmasta. Näihin kytkeytyy perinteisessä anglikaanisessa teologiassa Raamatun aseman painottaminen, niin että painotetaan Raamatun, tradition ja järjen yhteenkuuluvaisuutta. Luterilaiset ovat tosin perinteisesti puhuneet yksin Raamattu -periaatteesta, mutta nykyisessä ekumeenisessa ilmapiirissä tunnustetaan myös traditi-on arvo ja kirkkoisä Irenaeuksen nk. yksilähdeteorian mukaan Raamattu on ikään kuin tradition kärki ja lähteiden lähde – lisäksi kaanon kaanonissa on "se mikä ajaa Kristusta" – "was Christum treibet". Anglikaanit puolestaan alleviivaavat Johanneksen evankeliumia ja sen periaatetta inkarnaatiosta "jotta teillä olisi elämä" raamatuntulkinnan hermeneuttisena keskuksena. Suurta jännitettä ja eroa ei näiden välillä tarvitse nähdä. Painottaahan luterilaisuuskin uskon ja rakkauden yhteen kuuluvaisuutta ja Kristuksen reaalista läsnäoloa Sanassa ja sakramenteissa ja sitä kautta uskossa kristillisen uskon ja elämän perustana.

Tästä käsin avautuu myös historian ja teologian välinen suhde kuten myös maallisen ja hengellisen regimentin välinen suhde: erottamatta, muuttamatta, jakamatta ja sekoittamatta. Kyse on yhtäältä kaksiluonto-opin ja toisaalta lain ja evankeliumin välisen distinktion ja yhteen kuuluvaisuuden välisen dialektiikan ajatuksen soveltamisesta. Sen sijaan filosofisesta persoonan ja luonnon välisestä distinktiosta nouseva ja uskontoa yksityisasiana pitävä lähestymistapa on modernistinen ja valistusfilosofinen malli. Se edisti mm. natsi-Saksassa väärää kuuliaisuutta esivallalle erottaessaan dualistisesti maallisen ja hengellisen ja opettaessaan jäykkää järjestysten teologiaa. Tämä ei ole Lutherin alkuperäisen teologian mukainen lähestymistapa, jossa oikeuden tulee toimia rakkauden palveluksessa. Maallinen ja hengellinen tulee erottaa evankeliumin tähden, mutta pitää yhdessä rakkauden tähden. Luther ajatteli kokonaisvaltais-raamatullisesti luomisuskosta ja Lunastuksesta käsin. Raamatun teksti ja sen historiallisuus teologisesta näkökulmasta sekä Sanan vaikutushistoria hedelmiä tunnistettaessa olivat myös Lutherille keskeisiä teologisia perusperiaatteita. Tärkeänä lisänäkökohtana – kritiikkinä myös Lutherin juutalaisvastaisille myöhäiskirjoituksille - on hyvä nähdä pyhä maa ja Jerusalem pysyvänä muistutuksena kristinuskon juutalaisista juurista ja taustasta, jota on erityisesti toisen maailmansodan jälkeen korostettu. Kristilliseen lukutapaan kuuluu paitsi Vanhan testamentin lukeminen Uudesta käsin myös Uuden testamentin lukeminen Vanhasta testamentista käsin, kuten Dietrich Bonhoeffer muistutti. Suomessa tätä ei ehkä ole vielä riittävästi ymmärretty.

Kuten valtaosa suomalaisista luterilaisista myös anglikaanit ovat tyypillisesti epäileväisiä sellaista raamatuntulkintaa kohtaan, jossa profeetallisia kirjoituksia luetaan selvästi ja yksinkertaisesti kuvauksena nyt tapahtuvasta historiasta ilman että viitataan tekstien syntyhistoriaan, eettisiin ja käytännöllisiin tilannekohtaisiin pohdintoihin tai kristillisten yhteisöjen elävään kokemukseen tänään. Tämä ei silti tarkoita profeetallisen äänen ja Jumalan puheen kuuntelemisen vaientamista. Profetia on edelleen Jumalan tarkoitusten näkemistä kansaansa kohtaan; se haastaa lukemaan aikojen merkkejä. Keskiössä on kuitenkin anglikaaneilla Johanneksen evankeliumin mainittu, "jotta teillä olisi elämä"-periaate – voisi kaiketi puhua luterilaisittain tutummin Kristus-keskeisestä tulkinnasta, koska sehän tässä tähtäyspisteenä ilmiselvästi on trinitaarisen lähestymistavan lisäksi.

Teologisesti ajatellen varsin keskeinen on myös kyse uskontojenvälisestä dialogista. Ensisijaisesti on kyse juutalais-kristillisestä dialogista, mutta myös keskusteluista muslimien kanssa bilateraalisesti, trilateraalisesti ja monenkeskisesti. Lähi-idän kontekstissa hyödyllisiksi periaatteiksi on havaittu kolme: *läsnäolo, yhteistyö ja vieraanvaraisuus*. Kristillinen läsnäolo kristinuskon keskeisten tapahtumien tapahtumapaikalla on tärkeää jo uskomme historiallisten juurien muistamisen ja kunnioittamisen vuoksi sekä konkreettisen uskontodialogin kannalta. Yhteistyö etenkin rauhan edistämiseksi sitoo eri uskojen edustajia yhteen, samoin vieraanvaraisuuden osoittaminen.

Kristillisten kirkkojen läsnäolo Israel-Palestiinassa ja Lähi-idässä laajemmin alleviivaa lisäksi paitsi kristinuskon historiallista luonnetta myös sitä, että Jumala on todellisesti läsnä ja luo uudeksi konkreettisen historiallisen todellisuuden. Näin luominen ja lunastus sekä Pyhän Hengen toiminta materiaalisten välikap-

paleiden kautta kytkeytyvät yhteen. Luterilaisuus on aivan erityisellä tavalla halunnut korostaa Kristuksen todellista läsnäoloa Sanassa ja sakramenteissa. Myös me voimme allekirjoittaa ajatuksen paikallisseurakunnan merkityksestä konkreettisen, tietyn paikan ja kaikkien sen alueen ihmisten vakavasti ottamisena. Tästähän kansankirkkoajatuskin Suomessa teologisesti juontaa juurensa. Samoin voinemme laajemminkin hyväksyä sen ajatuksen, että pyhä maa ja sen ainutkertaisen pelastushistorialliset tapahtumapaikat kertovat uskon sakramentaalisesta luonteesta, koska Jumalan syntyi ihmiseksi Jeesuksessa Kristuksessa. Ainakin symbolisesti Jerusalemia voidaan luonnehtia sakramentaaliseksi paikaksi, jossa kuvastuu Jumalan iankaikkisuuden ja ikuisuuden läsnäolo tämänpuoleisuudessa, ajassa ja paikassa, transsendenssin kätketty immanenssi, joka on tullut ja tulee ilmeiseksi Sanassa ja sakramenteissa.

Jerusalem- ja pyhän maan teologia muistuttaa siitä, että paikallisuus on universaalisuuden ehto, yksilön ainutkertaisuus yhteisöllisyyden ehto – kuten kuvassa Kristuksen ruumiista ja sen osista, jossa kaikki ovat erilaisuudessaan tärkeitä. Historiallisuus on traditi-on elävyyden ja totuuden ehto – historiallisuus ymmärrettynä siksi todellisuudeksi, että Jumala syntyi täydeksi ihmiseksi Jeesuksessa Kristuksessa, vaikka säilyi samalla Jumalan Poikana, Jumalan Viisautena, jonka kautta ja johon kaikki on luotu. Kristinusko on toki universaalinen eikä Jumala ole sidottu tiettyihin aikoihin ja paikkoihin. Samalla hän on sitoutunut olemaan läsnä ajassa ja paikassa jo sitä kautta, että hänen pelastavan läsnäolonsa kohtaamme Sanassa ja sakramenteissa konkreettisessa tilanteessa, konkreettisena seurakuntana, jossa on aina vähintään kaksi läsnä. Ei siis pidä ymmärtää universaalisuutta liian korkealentoisesti ilman että sitä sidotaan todelliseen aikaan ja paikkaan, vaikka samalla ajan ja paikan rajat murtuvat pelastushistoriallisessa muistamisessa, anamneesissa. Jos halutaan olla läsnä kaikkialla, käy helposti niin, että ei olla läsnä missään – unohtuu ihmisen kehollisuus ja muu rajallisuus sekä hiljentymisen voima.

Konteksti: talous, koulutus ja demokratiatilanne murheenkryyneinä

Näistä teologisista pohdinnoista, jotka alleviivaavat Jerusalemin, pyhän maan ja Lähi-idän ainutkertaista historiallista todistusarvoa on hyvä päättää kokoaviin kontekstuaalisiin pohdintoihin arabikevään välittömästä taustasta ja siitä, mitä tarvitaan, jotta päästään eteenpäin.

Arabikevääksi kutsutut kansannousut olivat siis ennen muuta nuoren sukupolven pyrkimys saada uusia mahdollisuuksia pysähtyneisyyden ja taloudellisen, sosiaalisen jne. ahdingon keskellä. Kansallisista vallankumouksista ei enää ollut juuri mitään näköpiirissä muuta kuin turvallisuusvaltiot, joita yksinvaltiaat hoitivat kuin yksityistä yritystä. Mitri Raheb kutsuu tätä sukupolvea "erämaassa syntyneiksi". Uusi sukupolvi oli kuullut jatkuvasti Israelista vihollisenaan ja samalla koki, että vuoden 1967 nöyryytys jatkui edelleen. Olo oli samalla kertaa nöyryytetty ja toivoton.

Johtavan pappisluokan ja sekulaarin todellisuuden välillä ei ollut mitään muuta kuin polarisaatio. Palestiinalaisnuoret olivatkin joko uskonnon puolesta tai totaalisesti sitä vastaan – hieman sama kehityskulkuhan on havaittavissa tosin myös Suomessa ja globaalisti. Uudelle sukupolvelle on Rahebin havaintojen mukaan kuitenkin yhteistä konsumerismi, "kultaisen vasikan palvonta" ilman ongelmia. Nuoren sukupolven työttömyysprosentti on 25. Nopea väestönkasvu yhdistyneenä heikkoon taloudelliseen tilanteeseen on nostanut nuorisotyöttömyyttä. Kaikissa arabimaissa on myös demokratiavajetta, joten normaali demokraattinen asioiden esiin nostaminen ei ole vaikuttanut kovin lupaavalta. Kansalaisjärjestöt tai puolueet eivät ole saaneet toimia vapaasti. Oppositiosta on hiottu särmät pois. Myöskään vuoden 2011 tapahtumat eivät tähän mennessä ole tuoneet tavanomaisessa merkityksessä demokraattisia hallituksia valtaan arabimaissa. Talous- ja koulutusongelmat ovat ennallaan.

Liikehdintä keväällä 2011 oli ennen muuta köyhyyden ja työttömyyden syytä, mutta kritiikin osoite oli selvä: yksinvalta. Lisäksi globaali talous on tuottanut ongelmia myös Lähi-idässä: sen vyyhdet ovat yhtä hankalasti selvitettäviä kuin jo Muhammad Alin aikaan: länsi ja muut globaalit toimijat ajavat pitkälti omaa etuaan.

Nuori sukupolvi on – vaikkapa Lontoon nuorisomellakoitsijoiden tapaan - tottunut seuraamaan satelliitti-TV:n lähetyksiä ja niiden konsumeristis-hedonistista maailmaa ja käyttää Facebookissa keskimäärin kolme tuntia päivässä. Raheb kuvaakin Facebookia nuoren sukupolven liturgiaksi, joka otetaan vakavammin kuin aktiivikristityt ottavat Raamatun lukemisen.

Rahebin mukaan lupaavaa on, että turhautuminen kanavoituu kuitenkin poliittisesti ja nuoret ihmiset virtasivat ja virtaavat kaduille. Illuusio on kuitenkin siinä, että ajatellaan, että ilman sotilashallintoa mikään ei näytä mahdolliselta – tuoreena esimerkkinä armeijan keskeisestä roolista ovat Egyptin tapahtumat mielenosoitusten väkivaltaisine hajottamisineen ja lukuisine kuolleineen. Egyptin mallinen armeijan toiminta pirs-

too kansan yhtenäisyyttä ja tuhoaa luottamuspääomaa.

Esimerkiksi Jaakko Hämeen-Anttila on arvioinut, että vaikka muutoksia ei tapahdu nopeasti, yksinvaltiaiden heikkous on joka tapauksessa paljastunut ja kansan itsetunto kohentunut. Jos taloudellinen tilanne ja koulutusjärjestelmä kohenevat, saattaa olla, että myös demokratia vahvistuu ja jo kymmenen vuoden kuluttua tilanne saattaa olla varsin toinen. Mitri Raheb taas povaa, että ollaan etenemässä jonkinlaista islamilaista aikaa kohti Lähi-idässä ja kysymys kuuluu vain, millainen se on: Saudien, Turkin vai Qatarin systeemi. Kommenttina tähän voi todeta, että vaihtoehdot eivät ole ehkä kovin selväpiirteisiä. Viime aikoinahan Saudi-Arabiassa on ollut hienoisia liberalisoinnin merkkejä ja jälkikemalistisessa Turkissa taas islamistinen suuntaus on vahvistunut – yhtenä esimerkkinä Istanbuliin pääministeri Erdoganin tuella nousemassa oleva uusi jättimoskeija. Saattaa hyvin olla, että Kiinan tie on jollain tapaa myös Lähi-idän tie, niin että konservatiivinen islam ja konsumerismi lyövät kättä toisilleen – paradoksaalisesti siis uuskonservatismi ja uusliberalismi lyövät kättä toisilleen kuin 80-luvun Yhdysvalloissa.

Mitri Raheb esittää teologisesti motivoituneen hahmotelman "julkisesta vapautuksen teologiasta". Vapautuksen teologiahan on elinvoimaansa sitten 70–80-luvun menettänyt teologinen virtaus, jonka tilalle on tullut nk. julkinen teologia (public theology), maailmalla tunnettuna edustajana esimerkiksi saksalainen emerituspiispa ja professori Wolfgang Huber, jonka keskeisin esikuva on ollut ja edelleen on Dietrich Bonhoeffer. Julkinen teologia on nouseva virtaus niin Etelä-Afrikassa kuin Latinalaisessa Amerikassa. "Julkisen teologian" tarkoitus on kristillisen uskon relevanssin osoittaminen yhteiskunnan kannalta. Sen keskeisenä taustana on kristinuskon privatisoituminen Yhdysvalloissa ja yleensä länsimaissa sekä vähäinen kiinnostus henkilökohtaista pelastusta kohtaan. Julkisessa teologiassa ajatellaan, että sillä on merkitystä koko ihmiskunnalle, ei vain kristityille; tavoitteena on antaa ihmisille resursseja uskon ja käytännön yhteiskunnallisen todellisuuden välille.

Julkisen vapautuksen teologian hahmotelmassaan Mitri Raheb korostaa, että tarvitaan kansalaisyhteiskunnan kehittämistä. Muuten ei demokraattinen oikeusvaltio ole mahdollinen. Uhkana oleva Lähi-idän "balkanisaatio" ja pirstoutuminen merkitsee sitä, että tavoitteena tulee olla "uusi ja inklusiivinen visio" alueelle: kansalaisuuteen perustuva yhteishenki. Tähän mennessä teologia on ollut enemmän osa ongelmaa kuin osa ratkaisua. Tarvitaan Rahebin mukaan profeetallista teologiaa, jos vapautuksen halutaan olevan todellista eikä kuvitelmaa. Kukaan ei ole sivustakatsoja vaan kaikilla on tehtävänsä. Keskeistä on myös ihmisoikeuksien suojeleminen, koska uskonnonvapaus kuuluu yhteen eikä toteudu ilman muita perusoikeuksia. Yhdistävään näkyyn tarvitaan kristittyjen, muslimien ja juutalaisten dialogia sekä yhdessä toimimista joukkueena.

Joka tapauksessa Lähi-idän evankelisten kristittyjen neuvoston pääsihteerin Rosangela Jarjourin mukaan kristittyjen tulevaisuus Lähi-idässä on tällä hetkellä haasteellinen, jopa uhattu. 50 000 kristittyä on paennut Egyptistä kevään 2011 jälkeen. Aikaisemmin kristittyjen uskonnonharjoittaminen oli vapaampaa esimerkiksi Syyriassa, missä Assad on suhtautunut kristittyihin suopeasti. Myös Mubarak ja Gaddafi antoivat kristittyjen harjoittaa uskontoaan. Nyt tilanne on siis hankaloitunut. Islamististen puolueiden tulo valtaan rajoittaa kristittyjen uskonnonharjoitusta ja elämää, mutta myös ei-islamilaiset armeijat ovat aiheuttaneet kristityille vaikeuksia. Huomattava on myös, että Irakissa puolet maan kristillisestä yhteisöstä on maanpaossa. Globaalisti ajatellen yli 100. 000 kristittyä tapetaan Vatikaanin tietojen mukaan vuosittain. Suuri osa näistä surmista tapahtuu Lähi-idässä. Lähi-idän kirkkojen mukaan Israelin-Palestiinan konflikti on alueen kaikkien kriisien taustalla ja uhkaa jatkuvasti maailmanrauhaa. Kuten Helsingin Sanomien pääkirjoitus 16.8. toteaa, Egyptin viimeaikaiset tapahtumat osoittavat, että tämä vanha teoria Israel-Palestiinan konfliktista ytimenä, josta muut jännitteet heijastuvat, osoittautuu kyseenalaiseksi. Kuohuvat maat ovat ennen muuta itse vastuussa nykyisistä ongelmista ja niiden ratkaisemisesta, vaikka ulkoisia ja historiallisia tekijöitä on mukaan myös. Lähi-idän kirkot ovat silti oikeutetusti pyytäneet, että kristityt kaikkialla maailmassa rukoilisivat ja toimisivat uhattujen ja kodittomiksi joutuneiden puolesta. Ainakin tähän pyyntöön voimme ja meidän varmasti tulisi tarttua.

Kirjallisuus:

2012 Land of Promise? An Anglican exploration of Christian attitudes to the Holy Land, with special reference to 'Christian Zionism'
(http://nifcon.anglicancommunion.org/resources/documents/land_of_promise.pdf)

Gelobtes Land? Land und Staat Israel in der Diskussion. Eine Orientierungshilfe, EKD -12
(http://www.ekd.de/download/gelobtes_land.pdf)

CROWN PRINCE OF JORDAN
1994 Christianity in the Arab World: El Hassan bin Talal.

HÄMEEN-ANTTILA JAAKKO
2012 Islamin miekka. Idän ja lännen konfliktien historia: Otava.

RAHEB MITRI
2013 Sailing Through Troubled Water. Christianity in the Middle East: Diyar.

YOUNAN MUNIB A.
2012 Our Shared Witness. A Voice for Justice and Reconciliation: Lutheran University Press

Euroopan kirkkojen konsultaatio Suomessa 7.–8.3.2013

”Kirkot yhdessä ihmisoikeuksien puolesta”

Tomi Karttunen

Yleistä:

Teemalla *Churches together for Human Rights* järjestettiin Euroopan kirkkojen yhteinen konsultaatio tavoitteena jatkaa joulukuussa 2011 Bad Bollissa Saksassa järjestettyä pohdintaa ihmisoikeuksien teologisesta perustasta ja siitä, miten voisimme päästä syvempään yhteiseen näkemykseen ihmisoikeuksien periaatteellisesta ja käytännöllisestä merkityksestä – tavoitteena yhteistyön parantaminen etenkin yleiseurooppalaisessa vaikuttamistoiminnassa ja yhteistyössä Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston kanssa.

Valmistelutyöryhmään kuuluivat EKK:n ihmisoikeussihteeri Elizabeta Kitanovic, teologisten asiain sihteeri Tomi Karttunen, SEN:n pääsihteeri Heikki Huttunen, SEN:n hallintosihteeri Sirpa-Maija Vuorinen sekä kirjeenvaihtaja-sihteeri Johanna Laine. Lisäksi kokouspaikalla oli kolme stuerttia. Kokouksen osanottajia oli kaiken kaikkiaan 60 – heistä suurin osa suomalaisia. Jäsenyytensä EKK:ssa jäädyttänyt Venäjän ortodoksinen kirkko ei toiveista huolimatta lähettänyt kokoukseen osanottajia. Karjalan hiippakunnan lehdelle kirjoittava toimittaja, joka alkuvuodesta kirjoitti artikkelin kristittyjen ykseyden rukousviikon vietosta maassamme, oli kuitenkin seuraamassa konsultaatiota.

Kokouksen tavoitteet ja sisältö:

Tavoitteena oli vahvistaa kirkkojen yhteistä todistusta ja palvelua ihmisoikeuksien käsitteen sekä ihmisarvoisen elämän lakisääteisen turvaamisen kautta. Tunnustettiin se, että kirkkojen käsityksissä ihmisoikeuksista on kontekstiin ja kirkolliseen traditioon perustuvia eroja, mutta on myös yhdistävää pohjaa. Tästä lähtökohdasta oli tavoitteena jatkaa syvenevän yhteisymmärryksen etsimistä armon ja totuuden ohjaamana, niin että voitaisiin löytää selkeämpi yhteinen perusta ja käsitys kaikkien ihmisten arvon suojelemisesta.

Postmodernin ajattelun, konsumerismin ja hedonismin usein sävyttämässä eurooppalaisessa kulttuuripiirissä ongelmana ei enää niinkään ole ahdas yhteisöllisyys vaan yksilön oikeuksien korostaminen yksilön vastuun sijaan. Ei tulisi unohtaa, että ihmisoikeuksien perusajatus on toimia yhteiskuntina ja kirkkoina niin, että ihminen yksilönä ja kokonaisuuden etu otetaan huomioon rakentavalla tavalla. Nykyisellä Euroopan kriisillä on myös syvät hengelliset ja moraaliset juurensa, jotka vaikuttavat demokratiaan eurooppalaisessa yhteiskunnassa ja avaavat portit lisääntyville ihmisoikeusrikkomuksille. Ihmisoikeuksia käytetään myös välineenä ideologisten ja poliittisten etujen ajamisessa tavalla, joka ei edistä koko yhteisön etua.

Näistä yleisistä lähtökohdista käsin avautuivat kokouksen pääteemat:

1) ihmisarvo ja ihmisoikeudet,

2) ihmiset ja ihmisyhteisö I: individuaaliset ja kollektiiviset oikeudet: teologinen näkökulma,

3) ihmiset ja ihmisyhteisö II: individuaaliset ja kollektiiviset oikeudet: juridinen näkökulma,

4) ihmisoikeuksien instrumentalisoiminen ja politisoiminen: ihmisoikeudet poliittisena työkaluna.

Vaikka alkuun kaavailtuja huippunimiä kuten Rowan Williams, Wolfgang Huber ja Kallistos Ware ei saatukaan mukaan, alustajat olivat silti alansa kiistattomia asiantuntijoita teologian, sosiaalietiikan ja ihmisoikeusjuridiikan alalta.

Kokouksen esitelmät ovat luettavissa osoitteessa: http://csc.ceceurope.org/issues/human-rights/

Kokouksen yhteydessä julkaistiin myös EKK:n kirkko ja yhteiskunta-komission ihmisoikeustyöryhmän kokoama ihmisoikeuskäsikirja *European churches enga-*

ging in human rights (http://csc.ceceurope.org/issues/human-rights/csc-human-rights-traing-manual/), jota käytetään ihmisoikeustyöryhmän järjestämissä koulutuksissa. Suomeen tarjottiin tällaista koulutustilaisuutta vuonna 2015.

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset:

Kirkkomme ja Suomen kirkot antoivat sekä taloudellisesti että työntekijäresursseina merkittävän panoksen kokouksen järjestämiseksi. Samalla varsin suurella joukolla suomalaisia asiantuntijoita ja asiasta kiinnostuneita oli mahdollisuus osallistua ja perehtyä ajankohtaiseen eurooppalaiseen kirkkojen keskusteluun ihmisoikeuksista.

Kokousta voi pitää esimerkkinä EKK:n tulevaisuuden toimintatavaksi hahmotellusta verkostomaisesta työskentelytavasta, jossa jäsenkirkkojen asiantuntijoilla ja resursseilla on keskeinen rooli. Uusi työtapa näyttää olevan kuitenkin vielä kehittelyvaiheessa. Vastaisuudessa tämänkaltaisia kokouksia järjestettäessä vastuut ja aikataulutus tulee sopia kirjallisesti, niin että Euroopan eri kulttuuripiirejä edustavat työtavat voidaan paremmin sovittaa yhteen.

Kokous on saanut kiitosta siitä, että hankalaksi koetuista erilaisista teologisista lähestymistavoista ihmisoikeuksien ymmärtämisessä – erityisesti ortodoksien, läntisten kirkkojen sekä sekulaari lähestymistapa – päästiin keskustelemaan. Alun perin oli tarkoitus sanoa yhteisessä tiedonannossa yhteisestä teologisesta perustasta vielä enemmän, mutta aika ei riittänyt tähän. Samalla kävi ilmi, että erilaisten positioiden yhteen sovittamisessa riitti työtä aivan riittävästi siitä huolimatta, että Moskovan patriarkaatti ei lähettänyt kokoukseen edustajiaan.

Kotimaisten edustajien keskustelussa kiinnitettiin huomiota siihen, että esitelmät, jotka pohtivat sitä, mistä ihmisoikeuksissa on perimmältään kysymys, olivat varsin vaativia jopa teologisesti ja filosofisesti kouliintuneille kuulijoille.

Nostettiin myös esiin ilmeinen tarve päivittää kirkkomme virallisia suuntaviivoja keskustelussa ihmisoikeuksista. Nykykeskustelussa tällaisen linjanvedon tarve on varsin suuri, koska ihmisoikeus-diskurssilla on niin suuri rooli erilaisissa keskusteluissa ja käsitettä "ihmisoikeus" käytetään usein varsin epätarkasti ja myös tarkoitushakuisesti.

Toimenpide-ehdotuksena onkin - sen lisäksi, että jatkamme Euroopan kirkkojen konferenssin ihmisoikeustyöskentelyn seuraamista ja siihen osallistumista -, että **piispainkokous päivittäisi 10.2.1982 hyväksymänsä suositukset Suomen ev.lut. kirkon kansainvälisen vastuun toimintalinjoiksi**, jotka julkaistiin vuonna 1983 nimellä Rauha, kehitys ja ihmisoikeudet. Piispainkokous voi tällöin luonnollisesti käyttää hyödykseen mm. kirkkohallituksen, KUA:n ja lähetysjärjestöjen sekä yliopistojen asiantuntemusta.

Euroopan kirkkojen konferenssin yleiskokous Budapestissä 3.–8.7.2013

Tomi Karttunen

Tiivistelmä:

Euroopan kirkkojen konferenssin yleiskokous Budapestissa hyväksyi uuden perussäännön eli konstituution, joka muodostaa pohjan organisaation uudistamiselle tuoreutetun vision ja mission pohjalta. Komissiot poistuvat, mutta Brysseliin vuoden 2015 loppuun mennessä siirtyvän sihteeristön työ organisoitaneen osastoittain. Uusi missio pitää sisällään kirkkojen ekumeenisen tehtävän ja EKK:n vanhojen komissioiden tekemän työn perusasiat: ykseys, todistus ja palvelu sekä vaikuttamistoiminta EU:ssa ja Euroopan neuvostossa yhteistyössä etenkin roomalaiskatolisen kirkon ja KMN:n kanssa. Keskuskomitean eli uuden hallintoneuvoston jäsenmäärä väheni 20:een, mutta saimme mukaan KUN:n asettamista ehdokkaista dekaani Aila Lauhan neuvoston jäseneksi seuraavaan yleiskokoukseen vuonna 2018 asti. Uuden konstituution ja organisaation toimeenpanossa on vielä paljon työtä, johon myös kirkkomme on syytä paneutua hyvin.

Instituutioiden kriisi on koetellut muitakin ekumeenisia kirkkoliittoja kuin Euroopan kirkkojen konferenssia. Kirkkojenvälisen yhteyden pääomaa kuitenkin on kerrytetty ja sitä tarvitaan kipeästi, joten ekumeenista yhteistyötä tulisi käyttää myös Euroopan kirkkojen konferenssin (EKK) uudistumisen dynamona, kun kirkkojen perheenä suunnataan eteenpäin ykseyttä rakentaen, todistaen ja palvellen. Tästä nousi yleiskokouksen teema: ”Ja mitä te nyt odotatte? [Ap.t. 22:16] EKK ja sen tehtävä muuttuvassa Euroopassa”.

Lyonista Budapestiin

Lyonin yleiskokous (2009) tuotti tuntuvat taloudelliset tappiot Euroopan kirkkojen konferenssille. Tämä yhdistyneenä ongelmiin konferenssin organisaation (n. 20 henkilöä) johtamisessa kirvoitti etenkin Saksan evankelisen kirkon johdossa voimakasta kritiikkiä. Myös aika moni muu protestanttinen, anglikaaninen ja ortodoksinen kirkko oli ilmaissut tyytymättömyytensä konferenssin nykytilaan. Erityisen pulmallisena nähtiin, että suurin jäsenkirkko Venäjän ortodoksinen kirkko oli jäädyttänyt jäsenyytensä vuonna 2008. Rakenteellisten haasteiden taustalla oli etenkin suuren ja toiminnassaan autonomisen kirkko ja yhteiskunta -komission fuusioiminen vuonna 1999 EKK:n muuhun organisaatioon, jonka osana oli pieniä, pääsihteerin alaisuudessa toimineita komissioita. Konferenssin johtaminen yhtenä organisaationa ei näyttänyt toteutuvan toivotulla tavalla kuluneen vuosikymmenen aikana.

Suomen delegaatio oli Lyonissa sitä mieltä, että etenkin EKK:n komissioiden työssä (ekumenia ja uskontodialogi, sosiaalieettiset kysymykset ja EU-vaikuttaminen, maahanmuuton kysymykset) oli paljon hyvää ja tarpeellista ja että organisaation muuttaminen ei ratkaise kaikkia ongelmia. Myös olemassa olevan perussäännön pohjalta voitaisiin parannusta tehdä. Uudistamiskomitea kuitenkin asetettiin ja sen ensimmäisen mietinnön saaman palautteen pohjalta laadittiin nk. Uppsalan raportti (2012), joka sisälsi esityksen uudeksi perussäännöksi eli konstituutioksi. Tavoitteena oli kirkastaa visiota, missiota ja arvoja sekä pienentää hallintoelimiä eli yleiskokouksen ja hallintoneuvoston jäsenmääriä, luopua komissiorakenteesta ja vahvistaa Brysseliin sijoittuvaa sihteeristöä sekä etenkin pääsihteerin johtajuutta. Konferenssin tulisi toimia paremmin yhdessä ja hyödyntää työssään enemmän kirkkojen osaamista verkostomaisesti.

Uusi perussääntö uudistusten pohjaksi

Kirkkomme esitti yhdessä Englannin kirkon, Saksan evankelisen kirkon, Skotlannin kirkon ja Ekumeenisen patriarkaatin sekä Britannian afrikkalaisten ja karibialaisten maahanmuuttajakirkkojen neuvoston kanssa suuren joukon perusteltuja korjausesityksiä Uppsalan raportissa esitettyyn perussääntöön. Näin luotiin pohjaa aidolle keskustelulle vaihtoehdoista. Suuri osa esityksistämme meni läpi hyväksytysti.

Tarkoituksena oli pitää kiinni konferenssin ekumeenisesta ja kristillisestä perusluonteesta sekä säilyttää komissioiden työn hyvät puolet mahdollisimman

kattavasti myös uudessa konferenssissa. Myös esimerkiksi ortodoksien osallistuminen haluttiin turvata soveltamalla KMN:ssa koeteltuja periaatteita. Samoin haluttiin turvata etenkin vähemmistökirkkojen asemaa tekemällä hallintoneuvostosta esitettyä suurempi sekä edistää siirtolaiskomission integroitumista. Lopputuloksenahan oli hallintoneuvoston puolittuminen 20 jäseneen. Saksan ja Englannin kirkon lakiekspertien johdolla esitettiin hyväksytysti myös sitä, että konstituutio astuisi voimaan jo 9.7.2013 eikä vasta ylimääräisessä yleiskokouksessa.

Päätösten juridinen toimeenpano kestänee loppuvuoteen 2015 asti. Tämän jälkeen prosessi jatkuu, kun EKK:n kotipaikaksi muuttuu Bryssel Geneven sijaan. Saimme hallintoneuvostoon ekumeniaan, hallintoon ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen laajasti perehtyneen osaajan dekaani, professori Aila Lauhan toimimaan Euroopan kirkkojen ja koko maanosan hyväksi hallintoneuvostossa. Pesti kestää seuraavaan yleiskokoukseen eli vuoteen 2018 asti. Yleiskokouksen materiaalit löytyvät sivulta www.ceceurope.org, josta on linkki yleiskokouksen sivuille. Dokumentaatiossa on mm. EKK:n strateginen tiekartta vuosille 2013–2017: http://assembly2013.ceceurope.org/fileadmin/filer/cec/2013_Assembly-Documents/General_documents/GEN_15_Uppsala_Report_Roadmap_EN.pdf

Arviointia: Kotimaa24:n haastattelu (Johannes Ijäs, ks. myös T. Karttusen blogi Ikkunoita ekumeniaan K24:ssä ja KT:n tiedotteet 28.6. ja 8.7.):

Kirkon ulkoasiain osaston johtaja Kimmo Kääriäinen. Oliko Budapestin yleiskokous menestys?

- On kyse organisaatiosta johon kuuluu 125 jäsenkirkkoa, eri tunnustuskuntia ja erilaisia kirkkoja. Yhteisen perussäännön hyväksyminen suurella äänten enemmistöllä oli tavattoman tärkeätä koko organisaation tulevaisuuden kannalta. Nyt EKK:n pääpaikaksi tulee Bryssel. EKK:n itsenäiset komissiot tulevat saman katon alle. Pääsihteerillä on jatkossa erittäin merkittävä rooli viedä päätöksiä täytäntöön. On edellytykset päästä kiinteään ja ketterään toimintamalliin.

EKK:n talous on ollut heikko, syntyykö nyt säästöjä vai onko kyseessä lopulta vain silmänlume. Esimerkiksi keskuskomitean eli nykyisen hallintoneuvoston koko päätettiin supistaa 40:stä 20:een henkilöön, mutta vastaavasti kokoustetaan tiiviimmin.

- On selvää, että jos on useassa paikassa toimipisteitä ja tukihenkilöstöä ja maksetaan tilavuokraa, saman katon alle siirtyminen säästää. Rahoituksen kannalta hyvin tärkeä asia olisi, että kaikki maksaisivat sen jäsenmaksun, mikä pitäisi maksaa. Tietysti on tilanteita, jossa maan taloudellinen ja kirkon taloudellinen tilanne on niin huono, ettei pysty maksamaan. On myös niitä tapauksia, ettei vain makseta, vaikka pitäisi.

- Jo nyt talous on kuitenkin huomattavasti tasapainoisempi kuin Lyonin yleiskokouksen 2009 isojen tappioiden jälkeen. Nyt voidaan lähteä puhtaalta pöydältä kohti uutta yleiskokousta.

- Kun puhutaan taloudesta, hallintoneuvoston kokoontuminen on marginaalinen osa kokonaiskuluista. Se ei ole se ratkaiseva asia tässä kokonaisuudessa.

Kuinka tärkeä kirkkojen yhteisö EKK tällä hetkellä on?

- Sen merkitys on ollut äärimmäisen tärkeä Euroopassa kylmän sodan aikana. EKK on yhä ainut alueellinen eurooppalainen ekumeeninen toimija, joka kokoaa laajan joukon eri tunnustuskuntia. Kyllä EKK:lla selvä paikkansa on. On huomattavasti parempi, että eri kirkkokunnat puhuvat Euroopassa yhdessä kuin että esimerkiksi luterilaiset vain puhuisivat.

Mitä työtä EKK:n pitää nyt tehdä?

- Kirkkojen välistä dialogia, uskontodialogia kristillisten kirkkojen ja muiden uskontojen ja eritoten islamin välillä. Vuonna 2020 seitsemän prosenttia Euroopan väestöstä on muslimeja. Uskontojen välisen dialogin merkitys Euroopassa tulee vain lisääntymään.

- Lisäksi tärkeää on vaikuttaminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. On huomattavasti parempi, että kirkot puhuvat yhdessä kuin että esimerkiksi luterilaiset vain puhuisivat. Strassbourgissa Euroopan neuvoston seuraaminen on erityisen tärkeää ja kirkkojen äänen kuuluviin saaminen siellä. Suuri osa EKK:n kirkkojen edustamista maista on Euroopan neuvoston jäseniä, vaikkeivät maat olisi EU:n jäseniä.

- Siirtolaiskysymykset koskettavat erityisen vahvasti Etelä-Euroopan maita, sen toimialueen merkitys tuskin tulee lainkaan vähenemään EKK:ssa.

III KIRKKOJEN MAAILMANNEUVOSTON UUDET EKUMEENISET PERUSDOKUMENTIT

Teologisten asiain toimikunnan lausunto asiakirjasta Together towards Life. Mission and Evangelism in Changing Landscapes

Kirkon ulkoasiain neuvosto/ Teologisten asiain toimikunta LAUSUNTO 2.10.2013

KIRKKOJEN MAAILMANNEUVOSTON ASIAKIRJASTA TOGETHER TOWARDS LIFE: MISSION AND EVANGELISM IN CHANGING LANDSCAPES [1]

Tausta

On merkittävää, että kirkot ovat globaalisti pystyneet laatimaan ajantasaisen lähetystä ja evankeliointia käsittelevän dokumentin – merkittävimmän puheenvuoron sitten vuoden 1982 lähetysasiakirjan jälkeen. Asiakirja perustuu pitkäaikaiseen ekumeeniseen lähetyskeskusteluun ja heijastelee laajaa missiologista konsensusta. Ekumeenisen keskustelun ytimessä on saavutettu merkittävä teologinen konsensus, joka ulottuu roomalaiskatolisista ja ortodokseista helluntailaisiin asti. Tässä asiakirjassa näkyy hyvin myös Lausanne-liikkeen vaikutus. Artiklat 1–11 kuvaavat hyvin lähetyksen nykyistä toimintaympäristöä ja artiklat 102–111 nykylähetyksen luonteenomaisia piirteitä.

Myös Suomessa keskustelu lähetyksestä on ollut viime aikoina varsin vilkasta. On hyvä, että tämän kansainvälisen dokumentin kautta ainakin joitakin vanhentuneita käsityksiä lähetyksestä voidaan korjata ja nähdä sitäkin kautta lähetyksen ajankohtaisuus ja sen kokonaisvaltainen luonne. Asiakirja on moniaineksinen ja -moniääninen, mutta se pyrkii tuomaan esiin sen laajan missiologisen konsensuksen, että lähetyksen yhteinen perusta on uskossa kolmiyhteiseen Jumalaan ja siinä, että kirkko ottaa osaa Hänen lähetykseensä, Jumalan lähetykseen (*Missio Dei*). Samalla on hyvä huomata, että tämä kansainvälinen ekumeeninen dokumentti haastaa peilaamaan sen käsityksiä luterilaiseen ja erityisesti suomalaisen lähetysteologiaan. Tässä hyvän kiinnekohdan tarjoavat kirkkomme voimassaolevan lähetysstrategian teologiset linjaukset. Kunkin kirkon on määrä käyttää KMN:n linjausta hyväkseen oman kontekstinsa ja painotuksensa huomioon ottaen – meidän tapauksessamme luterilaisesti ja ekumeenisesti.

Asiakirjan vahvuudet: kristinuskon painopisteen muutos ja trinitaarisuus

Dokumentti on ensimmäinen merkittävä ekumeeninen asiakirja, jossa kristinuskon demografisen painopisteen siirtymistä etelään ja itään on tarkasteltu laajemmin ja pohdittu sen aikaansaamia muutoksia kirkkojen välisissä suhteissa. Historiallista muutosta kuvattaessa kiinnitetään huomiota erityisesti kristinuskon leviämisen tapaan. Aikaisemmin usko levisi voittopuolisesti "keskustasta periferiaan" ja "etuoikeutetuilta yhteiskunnan marginalisoituneille". Suunta on nyt vaihtunut päinvastaiseksi: marginaalissa olevat ovat nousemassa keskeiseen rooliin lähetyksessä. Ky-

1 Asiakirja englanniksi: http://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-commissions/mission-and-evangelism/together-towards-life-mission-and-evangelism-in-changing-landscapes

symys on siis päävastuun siirtymisestä maailmanlähetyksessä niille, jotka tähän asti ovat olleet *marginaalissa* maan äärissä. Uuden lähetyksen olennainen piirre voidaan ilmaista sanoilla "Mission from the margins" (38) – Siinä on tärkeää, että Pyhä Henki saa edelleen käyttää heikkoja ihmisiä.

Dokumentissa alleviivataan sitä, miten kristinusko tulee "marginaalista", Aasiasta, Afrikasta ja Latinalaisesta Amerikasta, Eurooppaan takaisin ennen muuta maahanmuuttajien kautta. Luterilaisesta näkökulmasta voidaan "marginaalin" käsitteessä nähdä myös ristinteologista, ei-miksikään tehdyn arvoon nostamisen potentiaalia, mutta joka tapauksessa käsite jää kokonaisuudessaan hieman epäselväksi ja tulkinnanvaraiseksi. Sen ansiona on lähetyksen postkolonialistisen tilanteen pohdinta ja pyrkimys avata uusia horisontteja myös työlle Euroopassa, vaikka konkreettista muotoa ei näille pohdinnoille annetakaan.

Teologisesti asiakirja johtaa lähetyksen Jumalan Kolminaisuudesta ja Kolminaisuuden persoonien välisestä yhteydestä ja rakkaudesta. Missio Dei -ajattelu pyrkii vapauttamaan ihmiskeskeisestä lähetysajattelusta ja ymmärtämään, miten Jumalan pelastussuunnitelma, luominen ja uusi luominen liittyvät toisiinsa. Kristityn vastuu luonnosta ja luomakunnasta sekä linkki profeetalliseen eko-oikeudenmukaisuuteen on lähetysdokumentissa vahvasti esillä. Luomisen alkuperäisen tarkoituksen pohtimiseen kehottaa selvästi myös asiakirjan nimeksi valittu teema *Together Towards Life*, joka kytkeytyy Busanin yleiskokouksen teemaan *God of life, lead us to justice and peace*.

Toisaalta asiakirjassa on kuunneltu kritiikkiä Missio Dei -käsitettä kohtaan ja pyritty kytkemään lähetys aiempaa selvemmin kirkon tehtäväksi. On myös selkeästi yhdistetty ykseys ja lähetys toisiinsa ja seurattu näin asiakirjalle rinnakkaista, Faith and Order-komission The Church. Towards a Common Vision -dokumenttia, jonka lopullisessa versiossa nostettiin aiempaa voimakkaammin esiin lähetyksen, kirkon ja ekumenian yhteenkuuluvaisuus.

Lähetysdokumentin pääteema nousee Kristuksen täyteyden ajatuksesta: "Affirming life in all its fullness is Jesus Christ's ultimate concern and mission." Viime aikoina on missiologisessa keskustelussa puhuttu paljon uskon täyteydestä Kristuksessa ja tulevasta täyttymyksestä vahvoin eskatologisin äänenpainoin. Tämä ilmentää osaltaan sitä, että halutaan irtautua vanhoista poleemisista vastakkainasetteluista ja rakentaa yhteyttä. "Täyden evankeliumin" ajatus ja pneumatologian painottaminen tässä yhteydessä on erityisesti helluntailaisille keskeinen teema. Elämä-motiivi palaa tällä tavoin uudelleen ekumeeniseen keskusteluun (vrt. Teinosen, Toiviaisen ja Ahosen väitöstutkimukset).

Uudessa asiakirjassa korostuu selvästi viimeaikainen ekumeeninen keskustelu Pyhästä Hengestä. Dokumentin laatimisessa yhtenä avainhenkilönä on toiminut englantilainen professori Kirsteen Kim. Dokumentin tausta-aineistoon on kuulunut mm. hänen kirjansa The Holy Spirit in the World (2007), jossa on laajasti analysoitu pneumatologisen keskustelun kulkua parin viimeisen vuosikymmenen ajalta. KMN:n asiakirjassa on pyritty ottamaan vakavasti myös VT:n sanoma Jumalan Hengestä. Pyhä Henki nähdään elämän Henkenä niin, että kaikki uusi elämä on Pyhästä Hengestä lähtöisin. Lähetyksessä Pyhä Henki kulkee edellä, johtaa kaikkea lähetystä ja luo kaikkialla uutta elämää.

Raamatun käyttö asiakirjassa

Dokumentissa käytetään varsin paljon raamattuviittauksia. Ne on kuitenkin irrotettu asiayhteydestään, jolloin vaarana on päätyä pinnalliseen tulkintaan siitä, mistä nämä yksittäiset lauseet oikeastaan puhuvat. Hieman erikoiselta vaikuttaa esimerkiksi Hengen inspiraation kytkeminen Sananlaskujen kahdeksannen luvun pre-eksistenttiseen "Viisauteen", jonka Uusi testamentti tulkitsee olevan Jeesus Kristus – Henkeä ei Sananlaskut 8 mainitse. Raamattuteologisesti ongelmallisesti vaikuttaa myös vaikkapa apostoli Paavalin ajatusten tulkitseminen varsin tämänpuoleisesta lähtökohdasta käsin.

Kysymyksiä herättää myös se, miksi pääosin käytetty raamatunkäännös on New Revised Standard Version (NRSV), paikoin New International Version (NIV). Peruste käyttää siellä täällä yksittäisiä heprean, kreikan ja latinan kielen sanoja ei ole ilmeinen. Niinpä aluksi viitataan siihen, että VT:n henki-käsitteestä käytetään eri heprean kielen sanoja, mutta vain yhdessä kohdassa viitataan käsitteeseen "henki" heprean sanalla, joten jää käsitys, että muissakin kohdissa käytettäisiin sitä.

Helluntailaisen ja karismaattisen näkökulman huomioon ottaminen tulee ilmi siinä, että armolahjat hyväksytään, vaikka niitä kohtaan esitetään varaumia.

Teologisia erityiskysymyksiä: kristologia, sovitus, ihminen Jumalan kuvaksi luotuna

Kirkkojen maailmanneuvoston lähetysajattelua on toisinaan kritisoitu siitä, myös oman kirkkomme piirissä, että Jumalan valtakunnan tämänpuoleinen tulkinta dominoi, jolloin eskatologinen horisontti jää ohueksi ja on vaarana teologian politisoituminen sekä luterilaisittain ilmaistuna lain ja evankeliumin sekoittuminen. Myös tämä asiakirja on altis tämäntyyppiselle kritiikille.

Asiakirjan perusheikkoutena on kristologian jääminen pneumatologian varjoon. Vaikka yltäkylläisen elämän lupaaminen Kristuksessa on keskeinen raamatullinen ajatus, sen nimeäminen lähetyksen päämääräksi jättää monia kysymysmerkkejä, ellei selvitetä miksi sovitus on välttämätön ja mistä ihminen tulee lunastaa. Dokumentissa on sovituksesta ja lunastuksesta puhuttu vain vähän ja yleisluontoisesti. Myös sanan "pelastus" merkitys on lähetysdokumentin kontekstia ajatellen hieman epäselvä esimerkiksi artiklassa 23: "...salvation cannot come without a new humility that respects the needs of all life on earth."

Kirkkomme lähetysstrategia vuoteen 2015 kuvaa huomattavasti selvemmin lähetyksen kaksisuuntaista päämäärää: "Kirkon missioon kuuluvat sekä tien avaaminen iankaikkiseen elämään, pelastukseen, (Matt. 24:14) että lähimmäisten palveleminen kaikkialla Jumalan maailmassa (Matt. 25:35–40). Lähetys on kokonaisvaltaista: Kolmiyhteinen Jumala kutsuu kirkkonsa jäsenet palvelemaan sanoin ja teoin."

Jo dokumentin ensimmäinen artikla on yhtäältä myönteisen kokonaisvaltainen, mutta samalla liiankin maailmoja syleilevä ja elämänfilosofisesti (vitalismi) yliviritteinen. Kuten Jumalan persoonallisuus uhkaa hämärtyä siitä syystä, että Jumalasta puhuttaessa ei asiakirjassa käytetä persoonapronomineja, samoin ihmisen persoona ja Jumalan kuvaksi luomiseen sisältyvä erityinen arvo, kutsumus ja vastuu ovat vaarassa jäädä sivuun. Ensimmäisessä artiklassa ei enää puhuta ihmisestä Jumalan kuvaksi luotuna vaan todetaan, että koko *oikoumene*, maanpiiri, on luotu Jumalan kuvaksi: "God created the whole *oikoumene* in God's image." Puhtaaksi viljeltäessä tätä persoona-käsitettä välttelevää juonnetta voidaan jopa päätyä panenteismin tuolle puolen epäpersoonalliseen panteismiin, joka edistäisi ainutkertaisen ihmispersoonan ajatuksen ja arvon häviämistä ja siten marginalisaatiota.

Asiakirjassa hahmoteltu (artikla 11) Hengen lähetys tähtää inklusiiviseen kirkkoon, joka tavoittelee "elämän täyteyttä". Pulma nousee siitä, että käsite "elämä" jää epäselväksi ja samalla myös "täyteys". Toisaalta artiklassa 102 viitataan "elämän täyteydellä" erityisesti alistettujen ihmisten vapauttamiseen, särkyneiden yhteisöjen parantamiseen ja sovintoon sekä koko luomakunnan parantamiseen. Vaikka eskatologinen näkökulma jää ohueksi, sekin tulee esiin esimerkiksi, kun artiklassa 101 todetaan lähetyksen olevan "Jumalan valtakunnan juhlan" (Luuk. 14:15) valmistelua. Lienee myös tietoinen strategia, että jännitteiset tulkinnat jätetään elämään rinnakkain asiakirjan sateenvarjon alla

Dokumentin ensimmäisessä osassa (artiklat 12–54) korostetaan pneumatologiaa ja Hengen työtä maailmassa ja toisessa osassa (art. 55–100) kirkkoa missionaarisena yhteisönä. Ensimmäinen osa nostaa esiin ikään kuin Kristuksen esimerkkinä ja toinen lahjana. Toisaalta nämä kaksi osaa olisi tullut kytkeä selkeämmin yhteen, niin että trinitaarinen lähestymistapa olisi säilynyt tasapainoisempana. Nyt on vaarana tulkita asiakirjan edustavan jonkinlaista uutta menestyksen teologiaa ja jättävän ristinteologisen lähestymistavan katveeseen. Hyvää kuitenkin on ykseyden, kirkon ja lähetyksen yhteyden korostaminen, innovatiivinen ote, joka kytkeytyy paikallisseurakunnan jumalanpalvelukseen, sakramentteihin ja Raamatun kontekstuaaliseen lukemiseen, siirtolaisuuden merkityksen painottaminen (art. 72–75) sekä ihmiskunnan ja kirkon ykseyden yhteenkuuluvaisuuden nostaminen esiin. Luomakunnan kosmisen ykseyden ajatuksen merkityksen pohtiminen jää asiakirjassa tosin riittämättömäksi.

"Elämän täyteyden" tavoittelussa pyritään irtautumaan ihmiskeskeisestä lähetysajattelusta ja kuvitelmista Jumalan valtakunnan rakentamisesta maan päälle. Tämä puoli himmenee siinä, ettei pahan todellisuutta kyetä tai uskalleta tarkastella realistisesti. Synnin vaikutus nähdään etupäässä yhteiskunnallisissa ja ihmisten välisissä valtarakenteissa. Individualismin ongelmat nostetaan hyvin esille ja pyritään niistä pääsemään eroon, mutta unohdetaan ihmisen vastuu. Ihmisen syyllisyydestä ei juurikaan puhuta. Pahuuden luonne nähdään elämänkieltämisenä ja rajoittamisena.

Mission from the margins -ajatuksen heikkoutena voidaan pitää taipumusta idealisoida "Toinen" (esim. artikla 38) ja luoda keinotekoista kaksijakoisuutta läntisen kristikunnan ja muiden välille. Läntinen kristillisyys nähdään epäonnistuneeksi, ja marginalisoituneet ihmiset ovat nyt astuneet eturintamaan Jumalan lähetyksen päätekijöiksi. Tässä on paljon totuutta, mutta olemme kaikki alttiita samoille heikkouksille ja kiusauksille. Osaltaan taustalla näyttää olevan myös tendenssi naturalisoida "elämän" käsite.

Artiklassa 108 esitetään yhtäältä oikeutettua kritiikkiä sellaista markkinataloutta kohtaan, joka uhkaa muuttua rahaa ja omaisuutta ihmisten, Jumalan ja luomakunnan kustannuksella palvovaksi järjestelmäksi. Toisaalta vain kielteisten piirteiden nostaminen mustavalkoisesti esiin ei välttämättä edistä rakentavaa vuoropuhelua ja muutosta toivotulla tavalla.

Asiakirjan käyttö Suomessa

KMN:n uusi lähetysdokumentti sisältää monia hyviä linjauksia ja ajatuksia. Se kuvaa sattuvasti lähetystyön postkolonialistista todellisuutta kristinuskon painopisteen siirryttyä eteläiselle pallonpuoliskolle ja luo mahdollisuuden päivittää kuvaa lähetyksestä. Teologinen ja ekumeeninen keskustelu auttaa hyödyntämään sen antia sekä suhtautumaan siihen myös kriittisesti. On vahinko, että dokumentin teologiset epäselvyydet heikentävät selkeän trinitaarista perustaa ja lähetyksen kytkemistä kirkon yhteyteen yhdessä ekumenian kanssa. Haasteena onkin löytää eri suuntiin vievien linjojen välille enemmän johdonmukaisuutta, kun asiakirjan vahvuuksia käytetään hyödyksi niin Suomessa kuin kansainvälisesti – esimerkiksi kirkkomme vuoden 2014 lähetyskumppanuustapaamisessa.

Hiippakunnallista ja seurakunnallista käyttöä tukee se, että asiakirjan suomennos julkaistaan Lähetysteologisessa aikakauskirjassa 2013. Tulossa on myös KMN:n Busanin marraskuiseen yleiskokoukseen mennessä KMN:n julkaisema käytännöllinen opas asiakirjan käyttöä tukemaan. Kirkot laativat myös omia käytännöllisiä oppaitaan, joita voinemme hyödyntää.

Lyhyt johdatus asiakirjaan *The Church: Towards a Common Vision*

Risto Saarinen

Kirkkojen maailmanneuvoston (KMN) jäsenkirkoilta ei edellytetä toisen kirkon hyväksymistä. Jo vuonna 1950 ns. Toronton julistuksessa lausuttiin, että kirkon ei tarvitse pitää toisia jäsenkirkkoja kirkkoina tämän sanan täydessä merkityksessä, vaikka jäsenet näkevät toisissaan tosi kirkon "elementtejä" (Teinonen, *Suuntana ykseys* 1967, 99–100).

Viimeisen 20 vuoden aikana erityisesti ortodoksiset jäsenkirkot ovat vedonneet tähän seikkaan ja todenneet, että niiden jäsenyydelle on edelleen olennaista muistaa tämä "toisenlaisuus". Samalla on käynyt selväksi, että KMN ei omalla toiminnallaan voi toteuttaa tulevaisuuden yhden kirkon tehtävää. Se on "yhteisö" (fellowship), joka ei kuitenkaan voi olla kirkkomainen pyhien yhteys (communion, koinonia).

Näistä lähtökohdista käsin KMN ja sen oppia ja kirkkojärjestystä selvittävä Faith and Order -komissio ovat katsoneet, että ekumeenisen liikkeen on selvitettävä, olisiko mahdollista luoda yhteinen opillinen näky kirkosta, niin kutsuttu ekumeeninen kirkko-oppi eli ekklesiologia. *The Church* -asiakirja pyrkii kohti tällaista yhteistä näkyä.

Mitä tarkoitusta *The Church* palvelee

Asiakirjaa voisi havainnollistaa seuraavasti: kuvittele pyöreä pöytä, jonka ääreen kansat kaikkialta maailmalta kokoontuvat ja asettavat pöydälle juuri niille itselleen tyypillisen ruoka-astian. Tarjoilijalle annetaan tehtäväksi valmistaa pöydän keskelle sellainen astia, joka muistuttaa mahdollisimman paljon mahdollisimman monia pöydällä jo olevia astioita.

Tarjoilijan tehtävä on monella tapaa vaikea. Periaatteessa hän voisi ottaa malliksi jonkun valmiin astian ja sanoa, että se edustaa keskiarvoa. Tällöin kuitenkin muut herkästi katsovat tarjoilijan olleen puolueellinen. Toisaalta, jos tarjoilija valmistaa astian, joka poikkeaa kaikista muista astioista, häntä helposti syytetään kummallisuuksien ja tarpeettomien uutuuksien tavoittelusta.

The Church -asiakirja yrittää olla ratkaisu samantapaiseen ongelmaan: keskelle kirkkojen kylää asetetaan ikään kuin uusi kirkko, joka muistuttaa jo valmiita kirkkoja mahdollisimman paljon, mutta ei silti ole minkään tietyn kirkon kopio.

Samalla on pidettävä mielessä havainnollistuksemme rajat: tarkoitus ei ole oikeasti perustaa tällaista uutta kirkkoa, vaan luoda ikään kuin teologinen malli tai esikuva kirkosta, jossa kaikki voisivat nähdä jotain tuttua ja sen välityksellä olla tekemisissä toisten oikeiden kirkkojen kanssa. Asiakirja on siis malli ja samalla välikappale taikka liitin, joka yhdistää erilaiset päätelaitteet toisiinsa.

Tai ruokapöytävertauksen kielellä: keskelle pöytää asetetaan astia, josta ei ole tarkoitus syödä, vaan se palvelee eri astioita yhdistävänä symbolina ja taideteoksena, joka saa ruokailijat paremmin viihtymään pöydässä toistensa seurassa.

Asiakirjan käyttäjälle sen tärkein osa ovat johdannon lopussa ilmaistut kysymykset. KMN haluaa tietää, missä määrin asiakirja muistuttaa juuri sinun kirkkosi käsitystä itsestään. Käyttäjän tulisi siis vilpittömästi ja tarkasti kertoa, miten esikuva poikkeaa omasta ruokakupistani. Lisäksi KMN haluaa tietää, voiko tällainen asiakirja olla avuksi tiellä parempaan yhteistyöhön ja ykseyteen, eli toimivatko liittimet yhteydessä toisiinsa.

Nykykielellä kyse on siis "benchmarkingista" eli esikuva-analyysista. Kirkkoja kutsutaan vertaamaan omaa opetustaan yhdessä laadittuun malliin.

Mistä ainesosista *The Church* koostuu?

Yhtäältä asiakirjan keskeisinä rakenneosina ovat raamatunlauseet ja niille annetut teologiset tulkinnat. Eri kirkot näkevät syntytarinansa ja keskeiset oppinsa suhteessa Raamattuun, ja tämän vakaumuksen monipuolinen huomioon ottaminen on tärkeää.

Toisaalta asiakirja perustuu ekumeenisissa liikkeessä aiemmin julkaistuille sekä kahdenvälisille että monenvälisille neuvotteluasiakirjoille. Niiden tiedot on annettu viitteissä; hyvin monet niistä löytyvät hakuteoksesta *Growth in Agreement*. Teksteissä on otettu huomioon niin protestanttiset, ortodoksiset kuin roomalaiskatoliset neuvotteluasiakirjat (nämä kirkkokunnat ovat KMN:n Faith and Order -komission jäseniä).

Tarkoitukseltaan ja koostumukseltaan *The Church* muistuttaa aiempaa Faith and Order -asiakirjaa *Kaste, ehtoollinen ja virka* (1982) johon niin ikään koottiin kirkkojen perusopetusta mahdollisimman lähellä olevia näkemyksiä käyttäen Raamattua ja ekumeenisen liikkeen neuvottelutuloksia.

The Church -asiakirjan esimuotoja olivat tekstit *The Nature and Purpose of the Church* (1998) ja *The Nature and Mission of the Church* (2005). Asiakirja heijastaa erityisesti katolisen ja ortodoksisen kirkon tarvetta palata opillisille juurilleen, mutta myös reformaation kirkkojen tarvetta pohtia kirkon olemusta ja jatkuvuutta. Siksi moniakaan nykypäivän kiistakysymyksiä ei käsitellä. (Esimuodoista ja KMN:n viimeaikaisen kirkkokeskustelun trendeistä informoi laajasti Hellqvist, *The Church and Its Boundaries*, Luther-Agricola-Seura 2011). Eri puolilla asiakirjaa esiintyy kursiivilla painettuja toiveita ja kysymyksiä. Näihinkin kirkkojen toivotaan ottavan kantaa.

Asiakirjan rakenne ja pulmakohdat

Erityisesti protestanteille tärkeämpää kuin kirkko-oppi on julistus ja evankeliointi. Tämä on otettu huomioon asettamalla missio-osuus asiakirjan alkuun. Se on kuitenkin liitetty kaikkien kirkkokuntien yhteiseen pelastushistorialliseen kertomukseen.

Monien mielestä koko kirkko-oppi on vasta 1500-luvulta nykypäivään mieliä askarruttanut kysymys. Tämän vuoksi luvussa II keskeiset raamatunlauseet ja kolminaisuusoppi, siis vanhan kirkon oppiperusta, on yhdistetty kirkko-opillisiin kysymyksiin. Näin ne näyttäytyvät ikiaikaisina kysymyksinä, yhteydessä Raamattuun ja Nikean uskontunnustukseen.

Monien mielestä pappisvirkaan liittyvät kysymykset ovat erityisen hankalia ja kiistanalaisia. Ne on sijoitettu kolmannen pääluvun yhteyteen. Monet näistä asioista on käsitelty myös *Kaste, ehtoollinen ja virka* -asiakirjassa.

Monet yhteiskunnalliset ja eettiset kysymykset on jätetty päälukuun IV ja lyhyen maininnan varaan. Tarkoitus ei ole vähätellä niitä, vaan asiakirjassa kirkko-oppi on ensisijaisesti kristittyjen "sisäpiirin" kysymys, ja maailman muita tärkeitä kysymyksiä käsitellään muualla.

Miksi nyt on tehty näin?

Ei ole realistista (eikä monien mielestä teologisesti perusteltua) esittää kirkko-opin ratkaisuksi, että 1) kaikki palaavat johonkin tiettyyn kirkkoon, 2) KMN kehittää ekumeenisen liikkeen uudeksi kokonaiskirkoksi tai 3) kaikki jatkuu ennallaan. Helppoja ratkaisuja ei ylipäätään ole näkyvillä. Toisaalta järkevämpää kuin alati uudet neuvottelut on "korjata sato" aiemmasta pohdinnasta ja luoda näin esikuva kirkosta.

Kirkko: *Yhteistä näkyä kohti* -dokumentti ja Suomen evankelis-luterilainen kirkko

Seminaari Kirkkohallituksessa 20.5.2013

Tomi Karttunen

Johdanto

Kirkkojen maailmanneuvoston toinen varsinainen konvergenssidokumentti *The Church*: *Towards a Common Vision* hyväksyttiin kirkkoliiton keskuskomiteassa viime vuoden alkusyksyllä. Se on etappi KMN:n Faith and Order-komission kirkko-opillisessa työskentelyssä, jonka nykyinen vaihe käynnistyi Santiago de Compostelan Faith and Order-konferenssista v. 1993. Kirkko-oppia toki on pohdittu koko modernin ekumeenisen liikkeen ajan, koska kohti kirkon näkyvää ykseyttä pyritään, mutta nykyisen keskustelun varsinaisen alkusysäyksen antoi Faith and Order-komission ensimmäisestä konvergenssidokumentista, nk. Liman dokumentista eli Kaste, ehtoollinen, virka (BEM 1982) käyty keskustelu 1980-luvulla.

Faith and Order-komission johtaja John Gibaut on korostanut BEM-dokumenttiin annettujen vastausten merkitystä uuden kirkko-opillisen dokumentin valmistelussa. Hän havainnollisti asiaa tietokonemaailmasta otetulla vertauksessa joulukuussa 2012 todetessaan, että BEM näytti, että meillä on varsin laaja ja syväkin yksimielisyys kasteesta, ehtoollisesta ja jopa virasta, mutta nämä yksittäiset osat eli ikään kuin tietokoneen sovellukset eivät sellaisenaan sovi toisenlaiseen käyttöjärjestelmään eli tässä tapauksessa käsitykseen kirkosta, kirkko-oppiin. Selkeä esimerkki tästä on esimerkiksi se, että vaikka luterilaisilla ja katolisilla on varsin pitkälle menevä yksimielisyys kasteesta ja ehtoollisesta sekä konvergenssiä myös virkaopissa, meiltä puuttuu yhteys paaviin kirkon ensimmäisenä kaitsijana ja paimenena, ykseyden viran hoitajana. Tämä lienee keskeisin syy siihen, että luterilaisessa virkakäsityksessä on niin sanotusti defekti eikä se täytä katolisen virkakäsityksen kriteereitä. Toki tähän liittyy myös käsitys virkaan vihkimisestä sakramenttina ja niin edelleen.

Lupaavaa konvergenssia on kuitenkin saavutettu nimenomaan sitä kautta, että BEM-dokumentti painotti – mm. muutaman luterilais-katolisen dialogidokumentin tavoin – koko kirkon apostolisuutta. Kun korostettiin piispan virkaa koko kirkon apostolisuuden palvelijana, keskeisenä esimerkkinä Porvoon yhteisessä julkilausuma (1992), päästiin varsin pitkälle menevään yksimielisyyteen piispan viran merkityksestä kirkon apostolisuuden, Kristus-uskollisuuden palvelijana. Koska BEM ja siitä annetut vastaukset sekä myös Kirkko-dokumentin esiversiot vuosilta 1998 ja 2005 ovat varsin oleellisia asiakirjan nykymuodolle, tarkastelen kirkkomme suhdetta käsillä olevaan asiakirjaan aluksi sen aiemmista F&O-dokumenteista antamien lausuntojen pohjalta.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vastaus BEM-dokumenttiin:

KONVERGENSSIÄ APOSTOLISEN TODISTUKSEN, USKON JA TRADITION POHJALTA

BEM eli Liman dokumentti otettiin meillä perusteelliseen ja asian vakavuuden huomioon ottavaan käsittelyyn. Käsittelytavalle suuntaa antavia lienevät olleet etenkin arkkipiispa John Vikströmin "alhaalta päin kasvavan kirkon ajatus", Lorenz Grönvikin painottama laajapohjaisen keskustelun merkitys sekä ulkosuomalaistyön pitkäaikaisen piispan Paavo Kortekankaan kannanotto piispainkokouksessa, että BEM-dokumentista pitäisi antaa lausunto ylimmällä eli kirkolliskokoustasolla.

Lokakuun 17. päivänä 1985 päivätyssä lausunnossa kirkolliskokouksen perustevaliokunnan vajaan sivun mittaisen lausunnon on allekirjoittanut puheenjohtaja Kalevi Toiviainen, entinen ekumeniikan professori. Lausunnossa perustellaan kirkolliskokouskäsittelyä sillä, että Faith and Order-komissio oli pyytänyt lausuntoa "mahdollisimman arvovaltaisella tasolla". Esitys kirkkomme vastaukseksi pohjautui "piispainkokouksen asettaman työryhmän ja kirkon ulkomaanasiain neuvoston teologisten asiain jaoston suorittamaan valmistelutyöhön". Lisäksi oli käytetty tuomiokapitulien sekä kirkon keskusten antamia lausuntoja sekä

SEN:n seminaarien materiaaleja. Epäilemättä kirkon konsiliarismia tutkineella Kalevi Toiviaisella sekä Lutherin kasteteologiasta väitelleellä teologisten asiain sihteerillä Lorenz Grönvikillä oli valmistelussa keskeinen rooli. Perustevaliokuntaan kuului tuolloin myös esimerkiksi professori Fredric Cleve.

Kaikesta perusteellisuudesta huolimatta lausuntoa ei kuitenkaan "ole tarkoitettu kirkkoa sitovaksi opilliseksi kannanotoksi vaan erääksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon puheenvuoroksi kirkkojen välisen vuosikymmeniä kestäneen keskustelun tietyssä vaiheessa." Olennaisia piirteitä kirkkomme ekumeenisessa työskentelyssä tärkeistä painotuksista on lausunnossa kuitenkin havaittavissa.

Kastetta käsiteltäessä kirkkomme sanoo tunnistavansa "asiakirjan 'Kaste, ehtoollinen, virka' kastetta koskevassa osassa 'kirkon vuosisataisen uskon' perustavat tekijät." Todetaan myös, että asiakirja asettaa kirkollemme haasteita kasteen työstämisen esimerkiksi kasteen toimittamiseen yleensä kirkossa, upotuskasteen merkitys valelukasteen rinnalla, kasteen ja konfirmaation läheisen yhteyden korostus, kaste koko elämän ajan kasvamisena Kristukseen, kasteen yhteisöllinen luonne, kristillisen kasvatuksen ankkuroiminen kasteeseen, kasvatusvastuun korostaminen sekä keskustelu kasteesta muiden kristillisten yhteisöjen kanssa.

Kriittisiä kysymyksiä esitetään ennen muuta kasteen reaalisen vaikuttavuuden esiin tuomiseen liittyvissä asioissa, esimerkiksi näin: "Kasteen välttämättömyyttä pelastukseen ei asiakirjassa tuoda riittävän selkeästi ilmi." Tai: "Kasteen asemaa armonvälineenä Jumalan sanan rinnalla ei asiakirjassa selvitetä."

Ehtoollisen kohdalla ollaan yhtäältä tyytyväisiä artikloihin, joissa ilmaistaan Jeesuksen Kristuksen todellinen läsnäolo ja nähdään haasteena epikleesin sisällön ja merkityksen selvittäminen kirkkomme ehtoollisliturgiassa. Tätä työtä sitten tehtiin vuosituhannen vaihteen jumalanpalvelusuudistuksessa. Pidetään tärkeänä myös ehtoollisaineiden arvokasta käsittelyä – tätä työtä jatkettiin esimerkiksi vuoden 2009 jumalanpalveluksen oppaassa. Todetaan myös, että ehtoollisen kiitosluonteen tähdentäminen on luterilaisessa ehtoollisteologiassa jäänyt usein taka-alalle. Tässä on tehty parannusta esimerkiksi eukaristia-termin yleistymisen myötä. Myös diakoninen ulottuvuus nähdään – profeetallisesti – haasteena: ehtoollisen suhde maailman hätään sekä yleensä ehtoollisen diakonisen ulottuvuuden pohdinta on ollut esillä diakonaatti- ja jumalanpalveluspohdinnoissa – samoin ehtoollisen kosmisen, koko luomakuntaa koskevan merkityksen pohdinta on kantanut osin hedelmää myöhemmissä luonto- ja ympäristöteologisissa pohdinnoissa.

Kritiikkiä esitetään "merkki"-termin monimerkityksisyydestä sekä alleviivataan ehtoollisen armonvälineluonnetta sekä sitä, että Kristuksen todellista läsnäoloa ehtoollisessa ei tulisi ilmaista tulkinnanvaraisesti.

Virkaa koskevissa pohdinnoissa ollaan pääosin asiakirjan kannalla. Haasteena kirkollemme nähdään viran kolmijaon tutkiminen uudelleen inhimillisenä järjestyksenä, viran perustelu, luonne ja käytännön sovellutukset jatkuvan tutkimisen aiheena diakonaatin sekä kirkon viran palvelevan luonteen ja tehtävän selvittäminen ja ekumeeninen keskustelu pappisviran avaamisesta naisille. Näitä aiheita on käsitelty runsaasti diakonaatin uudistamista työstettäessä, pappisviran avaamista naisille ja yleensä ekumeenisissa dialogeissa. Viran kolmisäikeisyys vaikuttaa edelleen tarvitsevan kirkossamme jonkinlaista lisäselvyyttä.

Kriittisiä kommentteja tulee mm. siitä, että asiakirjassa esitetty diakonian virka ei vastaa kirkkomme nykyistä diakonian virkaa, viran kolmijaon määrittelyä kohtaan sekä siitä, että viran ja vallan välinen suhde jää dokumentissa avoimeksi.

Kirkon ulkoasiain neuvosto tähdensi vastauksessaan asiakirjan neljänteen lukuun dokumentin suhdetta apostoliseen uskoon. Kirkkomme on saatekirjeen mukaan löytänyt asiakirjasta apostolisen, kirkon ikiaikaisen uskon aineksia. Kritiikkiä tulee siitä, että ei tehdä selväksi, mitkä asiat ovat olennaisia ykseydellä ja mitkä ei-olennaisia. Myöskään käsitteitä "konvergenssi" ja "konsensus" ei riittävästi määritellä. BEM:n ekumeenisen kantavuuden määrittelyn katsotaan lisäksi vaativan laajempaa kontekstia, kuten Nikean uskontunnustusta. Siksi pidetään tärkeänä Faith and Order-komission projektia "Towards the Common Expression of the Apostolic Faith Today".

Evästyksenä tulevalle Faith and Order-työlle nähdään BEM:n osoittama opin ja uskon sisällön tärkeys kirkon ykseyden ja kirkon elämän näkökulmasta. Dokumentti on arkkipiispa Vikströmin ja pääsihteeri Maunu Sinnemäen allekirjoittaman vastauksen mukaan opas "koko ekumeeniselle liikkeelle ja muulle ekumeeniselle aktiivisuudelle" tästä näkökulmasta. Syvä opillinen työskentely voi näet auttaa myös diakoniasta työskentelyä, kuten asiakirja osoittaa. Asiakirja on yleisesti ottaen "huomattava askel polulla kohti kirkkojen lähentymistä".

Kirkkomme piti tärkeänä, että BEM:n näkyvän yrityksen "saavuttaa konvergenssia apostolisen uskon ja opin pohjalta pitäisi jatkua". ..."Vaikka syvä kokemuksellinen ulottuvuus on olennainen osa uskoa, se on juurtunut ennen muuta apostoliseen todistukseen, oppiin ja traditioon." Oppi ei siis ole vain yhteisen kokemuksen tuote. Päätteeksi kiinnitetään huomiota myös metodologisten kysymysten tärkeyteen.

Santiago de Compostela 1993:

PARTISIPAATIO TRINITEETIN SISÄISEEN KOMMUUNIOON USKON JA RAKKAUDEN YHTEISÖN PERUSTANA

Faith and Order-liikkeen ekklesiologista prosessia ajatellen hyvin keskeinen oli Santiago de Compostelan F&O-konferenssi v. 1993, joka kiteytti Faith and Order-työn pääpiirteet vuoden 1963 Montrealin F&O-konferenssista lähtien sekä viitoitti tietä kohti tulevaa – myös kohti nyt käsillä olevaa dokumenttia The Church kohti.[1] Ekumeenisessa vuosikirjassa vuodelta 1993 Tuomo Mannermaa piirtää artikkelissa "Santiago de Compostela 1993 ja me" "suomalaisen ekumeenisen perusteologian luonnoksen", jota oli jo tuolloin käytetty neuvotteluissa eri kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen kanssa. Olennaista tässä ohjelmassa on Mannermaan mukaan, "että vanhurskauttamista ja pyhitystä ei käsitteellisesti eroteta toisistaan, kuten myöhemmän luterilaisuuden ns. puhtaan forenssisen vanhurskauttamisopin mukaan menetellään".[2]

Mannermaa kysyy, "onko tällä hahmotuksella, joka on syntynyt Lutherin teologian pohjalta, mitään liittymäkohtia Santiagossa kiteytettyyn kirkkojen yhteiseen ekumeeniseen teologiaan?"[3] Hän pitää ilahduttavan myönteisenä ensinnäkin sitä, että Santiagon konferenssissa kaikkien ekumeenisten mallien perustaksi "asetettiin koinonian käsite". Se on olemassa olevien ykseysmallien "raamatullinen kehys" ja "teologinen perusta". Tämä perusta tarjoaa Mannermaan mielestä mahdollisuuden korjata mallien yksipuolisuuksia ja pyrkiä kohti kattavampaa kokonaiskatsomusta. Toisena ilon aiheena hän pitää koinonian teologista perustelua, jossa "ydin ymmärrettiin partisipaatioksi Pyhässä Hengessä Kristuksen kautta Jumalaan". Kyse on Kolminaisuuden olemuksellisesta, ei yksipuolisen relationaalisesta ymmärtämisestä. Näin Jumalasta ja kristillisestä uskosta ja opista voidaan sanoa jotain selkeän sisällöllistä, joka kiteytyy Uuden testamentin lauseeseen: "Jumala on rakkaus". Mannermaa tiivistää: "Ihmisten välinen kommuunio sekä ihmisen ja luonnon välinen kommuunio perustuu siihen, että ihminen partisipoi trinitaarisen Jumalan sisäiseen kommuunioon, joka on rakkautta."[4]

Mannermaa sanoittaa "suomalaiseksi ekumeeniseksi unelmaksi" nimeämänsä ajatuksen näin: "Tietystä keskeisestä näkökulmasta Santiagon ekumeeninen perusteologia on hyvin lähellä suomalaista ekumeenista unelmaa. Uuskantilainen eettis-relationaalinen ja dialektis-aktualistinen keerygmateologia ovat Santiagossa saaneet väistyä vanhakirkollisen realistisen ja 'ontologisen' peruskatsomuksen tieltä." Mannermaa esittää kuitenkin joitain varauksia. Niinpä Santiagon 1. jaoston raportin joitain piirteitä voidaan hänen mukaansa tulkita myös niin, että Kolminaisuuden elämää tulkitaan niin puhtaasti relationaalisesti, että jää epäselväksi, miten voidaan puhua partisipaatiosta Jumalan olemukseen. Toisaalta raportissa on hänen mukaansa myös kohtia, "jotka varsin selvästi puhuvat reaalisesta partisipaatiosta itse Jumalaan.". Johtopäätös on lopulta: "Näin ymmärrettynä Santiagon kommuunio-käsitys voitaneen tulkita peruslähtökohdiltaan samansisältöiseksi suomalaisen ekumeenisen ohjelman kanssa."[5]

Myös kritiikkiä Mannermaa esittää otsakkeen "Tehtäviä" alla. Keskeistä on "suosion" ja "lahjan" sekä lain ja evankeliumin välisen eron tekeminen kommuuniokäsityksessä. Mannermaa ilmaisee huolen aiheensa loppukaneetissa tavalla, joka on tuttu muistakin kirkkomme kannanotoista KMN:n työskentelyä kohtaan vuosien varrella: "Lain unohtaminen merkitsee – paitsi uhkaa evankeliumin puhtauden ymmärtämiselle – myös sitä, että kirkosta tulee moraalisen ja yhteiskunnallisen toiminnan yksinomainen agentti ja että kristittyjen toiminta maallisen yhteiskunnan oikeusjärjestyksen puitteissa ja sen kehkeyttämiseksi unohtuu. – Kirkossa tapahtuvan kommuunion ja koko ihmiskunnan ja luomakunnan kommuunion suhteen jännitteisyys Santiagossa lienee ainakin osittain seurausta Faith and Order-prosessin ja ORLE-prosessin vielä keskeneräisestä yhteen liittämisestä. Kommuunion

1 Ks. myös Juha Pihkalan tätä taustoittava artikkeli Canberran v. 1991 yleiskokouksesta kirjassa Pyhä Henki luo uutta, 1991, 124–128.

2 Mannermaa 1993, 9.

3 Mannermaa 1993, 10.

4 Mannermaa 1993, 10–11.

5 Mannermaa 1993, 11–12.

universaalisuuden ongelma on epäilemättä Santiagon keskeisimpiä jatkotyöskentelyä vaativia teemoja."

Mannermaa puuttuu näin varsin keskeiseen ja yhä vielä jatkuvaan ja työn alla olevaan Life and Work ja Faith and Order-teemojen tai etiikan ja ekklesiologian välisen suhteen työstämiseen. Santiago de Compostela käynnisti siis Faith and Order-komissiossa ekklesiologisen työn vaiheen, joka kahden esivaiheen jälkeen on edennyt dokumenttiin "The Church". Käyn ensin lävitse vielä kirkkomme vastauksia näihin dokumentteihin ennen kuin kysyn, miten nämä "suomalaisen ekumeenisen ohjelman" perusajatukset toteutuvat The Church -dokumentissa ja mitä muuta siitä voitaisiin sanoa kirkkomme ja sen elämän kannalta.

The Nature and Purpose of the Church-lausunto 2000:

TRINITEETTI KIRKON ELÄMÄN LÄHTEENÄ JA APOSTOLISEN USKON SISÄLLÖN VARJELU

Teologisten asiain toimikunnan lausunnossa Kirkkodokumentin ensimmäisessä esiversioon The Nature and Purpose of the Church (1998) 17.2.2000 kiitetään BEM:n jälkeistä konvergenssityöskentelyä "Apostolinen usko"-projektissa ja kiitetään erityisesti sitä, että dokumentti ilmaisee §:ssä 13 Santiagon F&O-konferenssin ajatuksen pelastuksesta partisipaationa pyhän Kolmiyhteyden elämään ja painotetaan tämän "kristillisen uskon perustotuuden" olevan keskeistä myös kirkko-opissa. NPC-dokumentin § 13 hylkää individualistisen ekklesiologian ja alleviivaa kirkon luonnetta "yhteisenä partisipaationa Jumalan omaan elämään". Pidetään myös mielessä kirkon todellisuuden kaksi puolta: jumalallinen ja inhimillinen.

Kannanotossa kiinnitetään huomiota, Mannermaan analyysin tavoin, lain ja evankeliumin välisen suhteen puutteelliseen ilmaisemiseen. Evankeliumi näet identifioidaan sanan kanssa eikä puhuta mitään siitä, että Jumalan sana on sekä lakia että evankeliumia. Vaarana nähdään triumfalistinen ekklesiologia, käsitys kirkkona yhteisönä, jota synti ei enää turmele. Se myönnetään, että yhtäältä kirkko on jumalallisena todellisuutena synnitön, mutta ihmisten yhteisönä myös *simul iusta et peccatrix*.

Dokumentin nähdään puhuvan kirkon missiosta ja lähetysteologiasta liian vähän. Halutaan painottaa sitä, että kirkon mission kuvaamisen tulee lähteä liikkeelle "lähetyksen trinitaarisen perustan kuvaamisesta".

Koinonia-käsitteen myönteinen sisältö ja aktuaalinen merkitys sekä epäonnistumiset yhteyden toteuttamisessa kirkon elämässä tuodaan asiakirjassa lausunnon mukaan tasapainoisesti esiin. Ongelmaksi jää kuitenkin se, mikä on oikeutettua moninaisuutta (l*egitimate diversity*) ja erilaisuutta ja mikä ei.

Erityisenä kirkkomme korostuksena tuodaan esiin – luterilainen ja ekumeeninen -lähtökohdan mukaisesti –, että "kirkollemme on erittäin tärkeätä pitää yhdessä tunnustuksellinen identiteetti ja ekumeeninen tahto olla avoin oikeutetuille eroavuuksille". "Sovitetun erilaisuuden mallia" sovellettaessa painotetaan, että "sovittamisen" tulee olla todellista sovittamista eikä "sovittua" tai "kompromissiin" perustuvaa erilaisuutta. Hedelmällisenä esimerkkinä tällaisen mallin käytöstä nähdään Y*hteinen julistus vanhurskauttamisopista*.

Lausunnossa kiinnitetään huomiota siihen, että voitaisiin käyttää Montrealin 1963 erottelua Raamatun, Tradition isolla t:llä ja traditioiden välillä ja että yksi sopiva malli hyödynnettäväksi kuvattaessa kirkollisessa yhteydessä (kommuunio) elämisen perustaa Raamatussa, opissa ja uskossa on Porvoon yhteisen julkilausuman § 32 kohdat a-d. Painotetaan myös sitä, että kirkoille on uskottu apostolisen uskon autenttisen sisällön varjelemisen tehtävä. Tällöin on myös välttämätöntä, että vedetään rajat sille, mikä on apostolisen uskon mukaista ja mikä ei – myös ekumeenisessa dokumentissa. Porvoon yhteiseen julkilausumaan viitataan myös, kun nähdään dokumentin kuvauksen kaitsennan virasta olevan sopusoinnussa Porvoon yhteisen julkilausuman kanssa.

The Nature and Mission of the Church-vastaus 2007:

CREATURA VERBI, LUTERILAINEN DIVERSITEETTI JA EKUMEENINEN RESEPTIO

Maaliskuun 19. päivänä v. 2007 annetussa kirkon ulkoasiain neuvoston lausunnossa v. 2005 julkistetusta seuraavasta välivaiheen kirkko-opillisesta asiakirjasta *The Nature and Mission of the Church* painotetaan edelleen ekklesiologisen työskentelyn tärkeyttä sekä kirkkomme myönteistä suhtautumista KMN:n "uuteen ekklesiologiseen työskentelyyn". Vastausta ei kuitenkaan kytketä enää yhtä selvästi Mannermaan hahmottelemaan "suomalaisen ekumenian ihanteeseen" kuin vuoden 2000 vastauksessa edelliseen dokumenttiin eikä myöskään lain ja evankeliumin dialektiikkaa nosteta esiin.

Perinteiseen tapaan ekumeenisten dokumenttien raamatunkäyttöä kritisoidaan lausunnossa irrallisten raamatunkohtien käytöstä sekä historiallisen raamatuntutkimuksen horisontissa alkuperäisen merkityksestä vastaisesta raamattulainausten käytöstä. Kritiikkiä esitetään myös sitä kohtaan, että Raamattua kutsutaan ilman lisäspesifiointia "normatiiviseksi". Kirkot ja kristityt kuin voivat tulkita "normatiivisuutta" eri tavoin. Lausunnossa pidetään tärkeänä, että tuodaan esiin Raamatun sisältävän sekä keskeistä että vähemmän tärkeää materiaalia. Kannustetaan myös tuomaan esiin Raamatun moninaisuus ja pitämään arvossa sen rikkautta.

Lausunto alleviivaa, että luterilainen ekklesiologia ei koskaan ole ollut kattava ja yhdenmukainen. Esimerkiksi lähetyksen ja virka-opin suhde kirkko-oppiin on monimuotoinen. Niinpä luterilaisissa kirkoissa on joukko varsin erilaisia "ekklesiologioita". Monissa muissa kirkoissa ekklesiologialle näytetään antavan kattavampia merkityksiä. Niinpä tulisi tuoda selvästi ilmi, että Sana ja sakramentit ovat primaarisia kirkko-oppiin nähden ja että kirkko on sanan luomus (*creatura verbi*). Pidetään ongelmallisena, jos BEM-dokumentin yhteydessä virinnyt hedelmällinen kastetta, ehtoollista ja virkaa käsittelevä keskustelu niputetaan "ekklesiologian" alle.

Viitteet luterilaisuuden vanhakirkollisiin juuriin ovat lausunnossa niukemmat kuin edelliskerralla. Kuitenkin pidetään selvänä, että vaikka luterilaisuus ei ole historiallisesti ottaen ollut niin rikas kirkko-opillisesti kuin monet muut kirkot, ekumeenisesti suuntautuneiden kirkkojen olisi tullut omaksua ne ekklesiologiset perusajatukset, jotka NMC -dokumentti tuo ilmi yhteisinä kirkko-opillisina peruskäsityksinä.

Lausunnon mukaan ei luterilaisesta näkökulmasta pitäisi NMC:n luettelemista asioista seuraavien kohtien olla kirkkoja jakavia: 1) Institutionaalinen kirkko – Hengen työ; 2) Kirkko "sakramenttina"; 3) kirkko ja synti, 4) moninaisuuden rajat, 5) paikalliskirkko. Sen sijaan seuraavat ovat olleet jatkuvasti ekumeenisen keskustelun polttopisteessä: 6) kaste, 7) ehtoollinen, 8) vihkimysvirka, 9) piispat ja 10) konsiliaarisuus ja primaatti. Vaikka esimerkiksi käsityksen kirkosta "sakramenttina" nähdään olevan ambivalenttinen ilmaus luterilaisesta näkökulmasta, ei asiaa pidetä kirkkoa jakavana. Todettakoon, että vielä vähemmän se on sitä suomalais-ruotsalaisessa luterilais-katolisessa dialogidokumentissa *Vanhurskauttaminen kirkon elämässä* (2010).

Muuttunut yhteiskunnallinen konteksti näkyy vastauksessa esimerkiksi siinä, että nostetaan esille kasteen perustavan tarpeen ilmaiseminen kontekstissa, jossa vanhemmat eivät halua manipuloida lapsiaan millään tavoin. Tuodaan myös esiin, että 30 dialogin jälkeen kohdat 1, 3 ja 4 ovat uudelleen keskeisiä ekumeenisia ongelmia ja jopa kirkkoja jakavia.

Lausunnon mukaan ekklesiologian merkityksellisyys eri kirkkoperheiden ekumeenisessa toiminnassa tulisi ilmaista selvemmin, samoin erot eettisten kysymysten käsittelyssä kirkko-opin yhteydessä. "Lähetys"-osan tulisi olla konkreettisempi ja eteenpäin katsovampi. Tulisi myös ottaa huomioon "opin dialektiikka" eli se, mikä meille on yhteistä ja missä meillä on erilaisia korostuksia. Dokumentin arvioidaan olevan erityisen hyödyllinen ekumeenisissa keskusteluissa katolisten, ortodoksien ja anglikaanien kanssa.

Kirkkomme ja *The Church: Towards a Common Vision* : kohti kirkon näkyvää ykseyttä?

Vuoden 2007 lausunnon jälkeen on kirkollemme laadittu ekumeeninen strategia v. 2009, on valmistunut luterilais-katolinen dokumentti *h* (2010), allekirjoitettu sopimus metodistien kanssa alttarin ja saarnatuolin yhteydestä, käsitelty kirkko-oppia neuvotteluissa Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa (2011) ja piispainkokous on pohtinut ajankohtaisia kirkko-opillisia kysymyksiä; samaten on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota kirkon sisäisen ykseyden vahvistamiseen.

Ekumeenisessa strategiassa vuoteen 2015 *Meidän kirkko – ykseyttä etsivä yhteisö* kirkko-opillisesti keskeisin osa on ensimmäinen tavoite ja sen selitys: Tavoittelemme kirkon näkyvää ykseyttä. Tavoitetta puretaan yksittäisiin alatavoitteisiin seuraavasti:

- Pyrimme kristittyjen yhteyden toteutumiseen jumalanpalveluksessa ja yhteisessä ehtoollisessa
- Sitoudumme jakamattoman kristikunnan yhteiseen perintöön ja etsimme kristittyjen yhteyttä luterilaisen identiteettimme pohjalta.
- Tavoittelemme yksimielisyyttä uskon perustotuuksista kaikkien kristittyjen kanssa.
- Rukoilemme kristittyjen ja koko kirkon ykseyden puolesta.
- Toimimme yhteistyössä kaikkien Suomessa toimivien kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen kanssa.

Sitoutumista jakamattoman kristikunnan yhteiseen perintöön ja kristittyjen yhteyden etsimistä luterilaisen identiteettimme pohjalta avataan seuraavasti:

"Suomen evankelis-luterilainen kirkko uskoo ja tunnustaa kuuluvansa Jeesuksen Kristuksen yhteen, pyhään, katoliseen ja apostoliseen kirkkoon. Luterilainen kirkkomme on lännen katolisen kirkon perillinen ja sen työn jatkaja, joka reformaation jälkeenkin edustaa samaa kristillistä uskoa, jonka Pyhä Henrik – kirkkomme ensimmäinen piispa – juurrutti maahamme. Uskollisina reformaation uudistuspyrkimyksille kirkkomme korostaa Jumalan sanaa ja sakramentteja uskon ja pelastuksen perustana ja kirkon varsinaisina konstitutiivisina tekijöinä yhdessä sanan ja sakramenttien palveluviran kanssa. ...Kirkollamme on vahva luterilainen identiteetti ja olemme reilusti suomalaisia luterilaisia. Kirkkomme toiminta ja ekumeeniset yhteydet nousevat luterilaisesta uskosta ja tunnustuksesta. Luterilaisena oleminen ja ekumeenisuus eivät ole vaihtoehtoja tai vastakohtia, vaan saman uskon ilmentymiä."

Tässä on selvästi viitoitettu tietä jo Mannermaan julki lausuman "suomalaisen ekumeenisen unelman" suuntaisesti siinä mielessä, että luterilaisuuden vanhakirkollinen tausta tiedostetaan ja että luterilaisuus ja ekumeenisuus kuuluvat yhteen. Ekumeenisessa strategiassa tulee näkyviin myös lähetyksen ja diakonian, uskon ja rakkauden yhteenkuuluvaisuus. Tämähän on yksi Mannermaan innoittaman Luther-tutkimuksen peruskorostuksia.

Piispainkokouksen lausunnossa 1/2011 kirkolliskokoukselle Kirkko 2020-tulevaisuusselonteosta vahvistetaan tätä linjausta. Kirkon perustehtävää käsiteltäessä todetaan ekumeeniseen strategiaan viitaten mm.: "Usko ja rakkaus, julistus ja diakonia kuuluvat... kirkon elämässä erottamattomasti yhteen. Kirkko suuntautuu niiden myötä kohti maailmaa, jonka keskellä se on. ... Teologisesti katsoen kirkon perusta on kolmiyhteisen Jumalan lähetyksessä: Isä lähetti Poikansa Jeesuksen Kristuksen maailmaan meidän pelastuksemme tähden. Kristus lähetti opetuslapsensa Pyhän Hengen voimassa kutsumaan ihmisiä toimimaan oikeudenmukaisuuden, anteeksiannon ja sovinnon puolesta (Joh. 12:49, 16:7, 17:18, 20:21–23). Kirkon tehtävänä on osallistua tähän Jumalan lähetykseen (missio Dei). Todistamalle Jumalan rakkaudesta ja palvelemalla ihmisiä kirkko ennakoi tulevaa täyttymystä, Jumalan valtakunnan täydellistä ilmestymistä."

Piispainkokouksen lausunto määrittelee myös teologisia periaatteita, joita se pitää keskeisenä varauduttaessa tulevaisuuteen kirkossa:

1) Kirkko pysyy uskollisena identiteetilleen, tunnustukselleen ja tehtävälleen.

2) Kirkon ykseys toteutuu moninaisuudessa. Tällä kohtaa nostetaan esiin kaksi teologista periaatetta: a) Luterilaisuus ja ekumeenisuus eivät sulje pois toisiaan vaan kuuluvat yhteen sekä b) Kirkon ykseys sulkee sisäänsä hengellisen elämän monimuotoisuuden.

3) Kirkko pysyy itsenäisenä suhteessa valtiovaltaan.

4) Kirkko pysyy avoimena vuoropuhelulle.

5) Kirkko on tietoinen roolistaan osana globaalia kristikuntaa.

Tältä kirkkomme tunnustusta tulkitsevien kirkon ulkoasiain neuvoston hyväksymän strategian ja piispainkokouksen antaman lausunnon suuntaviittojen sekä aiempien kirkkomme ekumeenis-teologisten ekklesiologiaa ja Faith and Order-komission konvergenssityöskentelyä antavien lausuntojen pohjalta saadaan jo varsin hyvät lähtökohdat kommentoida Kirkko-dokumenttia.

Koska ekumeenisen toimintamme ykköstavoitteena on kirkon näkyvän ykseyden tavoitteleminen, vielä pari sanaa KMN:n ykseysmalleista: orgaanisen ykseyden ja konsiliaarisen ykseyden malleista. Orgaaninen yhteyshän tarkoittaa sitä, että yhdessä kirkko-organisaatiossa vallitsisi sekä opillinen että organisatorinen ykseys ja että vanhat tunnustukselliset identiteetit katoaisivat. Viimeistään silloin, kun roomalaiskatolinen kirkko tuli mukaan ekumeeniseen työskentelyyn, näin tiukasta mallista luovuttiin ja 60-luvulta alkaen kehitettiin KMN:n piirissä nk. konsiliaarisen ykseyden (*conciliar fellowship*) mallia. Näiden kahden mallin voidaan tulkita olevan kuitenkin lähellä toisiaan. Konsiliaarisuus on ikään kuin orgaanisen mallin realistisempi tulkinta. Konsiliaarisessa mallissa näet painotetaan kirkkojen tosiasiallista erilaisuutta ja kontekstuaalisuutta. Tarvitaan maailmanlaajuisia kokouksia, joissa eri kirkot voivat tuoda esiin todellisen tilanteensa. Orgaanisen ykseyden mallin tavoin myös konsiliaarisen ykseyden mallissa opilla on keskeinen rooli. Tietyllä tapaa niin BEM kuin Tunnustamme apostolisen uskon -projekti edustavat tätä mallia, jonka voidaan nähdä lähestyvän luterilaisessa maailmassa tunnettua sovitetun erilaisuuden tai differentioidun konsensuksen mallia.[6]

6 Martikainen 2002, 23–24. Ks. myös Saarinen 1994, 15.

Porvoon yhteisen julkilausuman (1992) pohjalta annettua ja vuonna 1996 allekirjoitettua Porvoon julistusta, jossa julistuksen allekirjoittaneiden kirkkojen välille on tunnustetusti läheinen yhteys, voidaan pitää yhtenä parhaimmista konsiliaarisen ykseyden mallia muistuttavana yhteyden ja ykseyden konkreettisena toteutumisena. Siinä sitoutuminen apostoliseen uskon talletukseen ja sen varjelemiseen sekä kontekstuaalisten erojen tunnustaminen kohtaavat. Tavoitetaan jotain olennaista myös edellä mainitusta "suomalaisesta ekumeenisesta unelmasta". Pidänkin varsin hyvänä Englannin kirkon Eurooppa-sihteerin Leslie Nathanielin ajatusta, että kommentoitaessa Kirkko-asiakirjaa voitaisiin viitata Porvoon malliin ykseysmallin selkeänä konkretisoitumana.

Esiversioidensa tapaan Kirkko-dokumentti tekee kirkoille kysymyksiä:

1) Missä määrin teksti heijastelee kirkkonne kirkko-opillisia näkemyksiä?

2) Missä määrin kirkkojen ykseyttä voidaan rakentaa tälle tekstille?

3) Minkä suuntaisia muutoksia tai uudistuksia tämä teksti kutsuu kirkkoanne tavoittelemaan?

4) Missä määrin kirkkonne pystyy rakentamaan läheisempiä suhteita kirkollisessaelämässä ja lähetyksessä niiden kirkkojen kanssa, jotka voivat vastata myönteisesti tässä tekstissä esitettyyn käsitykseen kirkosta?

5) Mitä kirkon elämän puolia voisi käsitellä edelleen ja miten kirkkonne haluaisi ohjeistaa Faith and Order -komissiota sen jatkaessa työtä kirkko-opin parissa?

En voi tässä nostaa esiin dokumentin kaikkia puolia vaan ainoastaan joitakin keskeisiä kohtia.

Lähetyksen ja yleensä kirkon elämän ja toiminnan perusta pyhässä Kolminaisuudessa on nyt siirretty heti Kirkko-dokumentin ensimmäiseen lukuun: God's Mission and the Unity of the Church. Tässä tulee heti esiin lähetyksen ja yleensä Jumalan mission sekä kirkon ykseyden välinen läheinen yhteys. Jumalan immanenttinen triniteetti ja ekonominen triniteetti kytketään yhteen ilman että toinen tyhjenee toiseen. Toisessa luvussa sitten kuvataan kolmiyhteisen Jumalan kirkon perusluonnetta tältä pohjalta ja kolmannessa kirkollisen yhteyden rakentamisen ja yhteyden kasvun erityisiä välineitä: usko, sakramentit ja virka. Neljännessä luvussa kuvataan sitten kirkon toimintaa maailmassa.

Jumalan sisäinen trinitaarinen kommuunio kirkon elämän perustana ilmaistaan selvästi jo Kirkko-dokumentin ensimmäisessä artiklassa:

> "Yhteys, jonka lähde on pyhän Kolminaisuuden oma elämä, on sekä lahja, jonka varassa Kirkko elää että samanaikaisesti lahja, jonka Jumala kutsuu kirkkoa tarjoamaan haavoittuneelle ja jakautuneelle ihmiskunnalle sovituksen ja parantumisen toivossa."

Jos ajatellaan, että kirkkomme prosessin varhaisvaiheissa esittämien kommenttien perustava korostus on kirkon ja sen jäsenten partisipaatio Pyhässä Hengessä Kristuksen kautta Jumalaan, so., osallisuus pyhän Kolminaisuuden sisäisestä elämästä, kirkon elämän lähteenä, tavoittaa mielestäni myös esimerkiksi artikla 23 tästä varsin keskeisiä piirteitä:

> "23. Aiempien artiklojen valossa (13–22) on selvää, että Kirkko ei ole vain yksittäisten uskovien keskinäinen summa. Kirkko on perustavalla tavalla yhteyttä kolmiyhteisen Jumalan sisäiseen yhteyteen ja samanaikaisesti yhteisö, jonka jäsenet ottavat yhdessä osaa Jumalan elämään ja missioon (vrt. 2 Piet. 1:4). Kolmiyhteinen Jumala on sen yhteyden lähde ja tähtäyspiste. Kirkko on siten sekä jumalallinen että inhimillinen todellisuus."

Tässä yhteydessä todetaan myös hyvin, miten kirkoilla on erilaisia näkemyksiä Pyhän Hengen toiminnan ja kirkon instituution välisestä suhteesta sekä esitetään hyviä kysymyksiä siitä, miten kirkot ymmärtävät pysyvyyden ja muutoksen välisen suhteen ja millaisia kriteerejä ne käyttävät suhteuttaessaan toisiinsa pysyvyyden ja muutoksen välisen suhteen. Tällaista työskentelyähän meille tehtiin esimerkiksi kirkkohallituksen mietinnössä kirkolliskokouksen määräenemmistösäännöksen muuttamisesta.

Paitsi ekumeenista yhteyttä myös kirkon sisäistä keskustelua ajatellen on tärkeää oikeutetun ja jakavan erilaisuuden pohtiminen ja välineiden löytäminen kysymyksen yhteiseen käsittelyyn rakentavasti. Dokumentti kuvaakin realistisesti kirkkojen tilannetta ja sitä, mitä pitäisi tehdä: "...on selvää, että kaksi asiaa puuttuu: (a) yhteiset kriteerit tai päätöksenteon välineet ja (b) sellaiset vastavuoroisesti tunnustetut rakenteet, joita tarvitaan näiden käyttämiseksi tehokkaasti. ...rohkaisemme kirkkoja harkitsemaan: mitä myönteisiä askeleita voidaan ottaa, jotta yhteinen päätöksenteko tehdään mahdolliseksi?"

Kun BEM ja sen jälkeinen ekumeeninen työskentely on käsitellyt kastetta, ehtoollista ja virkaa varsin perusteellisesti, kirkoilta kysytään nyt, olisiko jo mahdollista käsitellä myös muita sakramentteja ja pyhiä

toimituksia ja niiden kirkollista asemaa. Kysytään myös eteenpäin vievästi, voitaisiinko jo ilmaista enemmän siitä, kuka voi ottaa vastaan kasteen ja kuka voi johtaa liturgian viettoa. Samoin tiedustellaan, voitaisiinko löytää konvergenssia myös ei-sakramentaalisten kirkkojen kanssa.

Tähdellistä on myös painottaa sitä, että jos kirkon virka on erottava tekijä, sen tulee olla prioriteetti myös tulevissa ekumeenisissa keskusteluissa. Hyvä on myös kysymys, voitaisiinko kolmisäikeinen virka ymmärtää osaksi Jumalan tahtoa kirkkoa kohtaan, kun se toteuttaa Jumalan tahtomaa ykseyttä.

Ajankohtainen on myös kysymys auktoriteetista, eroista auktoriteetin lähteiden tulkinnassa. Tämä kysymys on saanut uutta relevanssia postmodernissa kontekstissa ja kirkkojen elämässä muutenkin kuin vain ekumeenisissa yhteys- ja ykseyspyrkimyksissä. Kirkkomme on ekumeenisissa kannanotoissaan, kuten todettua, painottanut kirkon kutsumusta varjella apostolisen uskon autenttista sisältöä. Niinpä on aiheellista kysyä Kirkko-dokumentin tavoin, missä määrin ja miten Kirkko voi ilmaista uskoaan normatiivisesti sekä mikä rooli kirkon virkaan vihityillä on ilmoituksen auktoritatiivisessa tulkinnassa. Rohkaiseva ja kokoava on asiakirjan toteamus, että "...kaikki kirkot jakavat sen polttavan huolen, että evankeliumia tulee julistaa, tulkita ja elää maailmassa nöyrästi, mutta vakuuttavalla auktoriteetilla." Eikö siis ekumeenisen konvergenssin etsiminen, tunnistaminen ja harjoittaminen ruoki kirkkojen missionaarista luovuutta? Tässä tulee hyvin esiin ekumenian missionaarinen ulottuvuus osana kirkon apostolista kutsumusta.

Tältä pohjalta onkin syytä kysyä, kuten asiakirja tekee, "Onko ekumeeninen dialogi tehnyt mahdolliseksi arvioida yhdessä varhaisten ekumeenisten kirkolliskokousten opetuksen normatiivisuutta?" Tästä päästään kysymykseen universaalista ykseyden virasta ja sen ymmärtämisestä sekä käytännön toteutuksesta.

Neljännessä luvussa nostetaan vielä pohdintaan myös kysymykset uskonnollisen pluralismin kohtaamisesta sekä moraalikysymyksistä ja kirkon ykseydestä. Näin ollen yleisesti ottaen asiakirja onnistuu yleisellä tasolla kuvaamaan ekumeenisen keskustelun nykytilannetta, konvergenssiä olennaisessa ja asettamaan relevantteja kysymyksiä jatkotyöskentelylle. Tässä mielessä se on siis varsin onnistunut kontribuutio. Näin siitä huolimatta, että esimerkiksi neljäs luku on jäänyt vähäisemmälle työstölle kuin muut. Olennaisin on tullut sanotuksi jo aiemmin, vaikka uusin keskustelu esimerkiksi uskonnollisen pluralismin ja moraalikysymysten sekä kirkon yhteiskunnallisen tehtäväkentän pohtimisesta jää vähäisemmälle huomiolle. Virikkeitä tälläkin saralla annetaan jatkotyöskentelylle ja toimintaympäristön muutokset tunnustetaan.

Lihaa luiden ympärille saadaan, kun kirkot vastaavat asiakirjan johdannossa esitettyihin kysymyksiin, mutta ennen kaikkea silloin, kun ne inspiroituvat sanoin ja teoin toimimaan kirkon näkyvän ykseyden, todistuksen ja palvelun edistämiseksi. BEM ja Porvoon kirkkoyhteisö tarjoavat tähän hyvän lähtökohdan. Lupaavaa on myös se, että The Church-dokumentti kytkee ekumeenisen työskentelynb aiempaa selvemmin sekä KMN:n että yleensä kirkkojen muihin keskeisiin toimialueisiin: lähetykseen, evankeliointiin ja diakoniaan lähellä ja kaukana. Niinpä ei olekaan yllättävää, että myös uutta ekumeenista tietä etsivä Global Christian Forum on ottanut dokumentin tarkasteluun. Myös meillä, kun pohditaan kirkkomme identiteettiä jälkikonstantinolaisessa ja postsekulaarissa kontekstissa, on hyvä, että on käsillä tällainen, pitkälliseen työskentelyyn pohjaava dokumentti. Tehtävämme lienee nyt koetella, mikä asiakirjassa on hyvää ja mitä me voimme tehdä yhteisen ekumeenisen kutsumuksen saralla Kirkon näkyvän ykseyden ja sen perustehtävien toteuttamisen eteen tämän dokumentin ja siitä saatavan inspiraation pohjalta.

The Church -asiakirjan aikaisemmat versiot ja kirkko-opillinen keskustelu KMN:ssä

Elina Hellqvist

The Church –asiakirjan syntyprosessi kesti noin kaksikymmentä vuotta, ja lopullista asiakirjaa edelsi kaksi julkaistua versiota: *The Nature and Purpose of the Church* (NPC, 1998), ja The Nature and Mission of the Church (NMC, 2005). Niiden kanssa ajallisesti rinnakkainen prosessi Kirkkojen maailmanneuvostossa (KMN) oli ortodoksien osallistumista pohtiva Erityiskomissio (The Special Commission on Orthodox Participation in the WCC), joka työskenteli vuosina 1998-2002. Komissiossa oli mukana kaksi suomalaisjäsentä, piispa Voitto Huotari ja Metropoliitta Ambrosius, ja sen loppukokous pidettiin Järvenpäässä. Erityiskomission loppuraportti hyväksyttiin KMN:n keskuskomiteassa syksyllä 2002, ja se oli esillä myös Porto Alegren yleiskokouksessa vuonna 2006. Tämä esitys perustuu pitkälti väitöskirjaani, jossa tarkastelun kohteena oli kyseinen Erityiskomissio. Monet kirkko-oppiin liittyvät kysymykset, jotka nousivat esille Erityiskomission työskentelyssä ja loppuraportissa, ovat rinnakkaisia The Church –asiakirjaan johtaneen prosessin kanssa. Näkökulmani tähän prosessiin on ekumeeninen: en aio tässä esityksessä ottaa kantaa kehityskulkuihin tai painotuksiin nimenomaan oman kirkkomme kannalta. Tuon erityisesti esiin ortodoksisten kirkkojen esittämää kritiikkiä. Toiseksi, katson The Church –asiakirjaa ja sen syntyprosessia siitä näkökulmasta, miten se voisi edistää kirkkojen välisen ykseyden saavuttamista. Ortodoksisten kirkkojen jäsenyys on KMN:lle elintärkeä asia: ilman ortodokseja KMN olisi vain protestanttisten kirkkojen yhteisö. Siksi ortodoksien esittämä kritiikki on otettava vakavasti.

Suurin kysymys, ja näiden kahden prosessin yhteinen nimittäjä, ortodoksien näkökulmasta, on kysymys Kirkon (isolla alkukirjaimella) ja kirkon (pienellä alkukirjaimella) välisestä erosta: Toisin sanoen, voiko Kirkkoa (isolla alkukirjaimella ja sanan täydessä merkityksessä, tai edes osittain), olla ortodoksisen kirkon ulkopuolella?

Tässä esityksessä aion 1) ensin lyhyesti esitellä The Church –asiakirjan syntyyn johtanutta prosessia. Sen jälkeen esittelen, jälleen lyhyesti, 2) sitä sisällöllistä kehitystä, joka NPC:n ja NMC:n välissä tapahtui, ja johon väitöskirjassani esitän Erityiskomission työn vaikuttaneen. Kolmanneksi, 3) esittelen ortodoksista kritiikkiä, joka kohdistui vuoden 2005 versioon, NMC:n. Lopuksi vielä 4) esitän joitakin huomioita, mitä kehitystä on tapahtunut vuoden 2005 versiosta verrattuna tähän tänään käsillä olevaan lopulliseen versioon, erityisesti kiinnittäen huomiota siihen, miten ortodoksien esittämä kritiikki mahdollisesti on tähän vaikuttanut.

1. The Church –asiakirjan syntyprosessi

Asiakirjan itsensä lopussa syntyprosessin nähdään alkavan jo vuodesta 1927, ensimmäisestä Faith and Order –komission kokouksesta. Siitä lähtien kirkko-oppi, kysymys siitä, mikä on kirkko, on ollut korkealla ekumeenisen liikkeen asialistalla. Varsinaisesti käsillä olevan asiakirjan historia alkaa vuodesta 1993, jolloin pidettiin viides Faith and Orderin maailmankonferenssi Santiago de Compostellassa, Espanjassa.

Käsillä olevan asiakirjan ensimmäinen versio, *The Nature and Purpose of the Church*, julkaistiin vuonna 1998. Asiakirjan alaotsikko kuvaa sen luonnetta hyvin: "A Stage on the Way to a Common Statement". Palautteen perusteella tekstiä muokattiin, ja seuraava versio *The Nature and Mission of the Church*, julkaistiin vuonna 2005, ennen KMN:n Porto Alegren yleiskokousta vuonna 2006. Tämänkin asiakirjan alaotsikko on: "A Stage on the Way to a Common Statement".

Seuraavan kuuden-seitsemän vuoden aikana asiakirjaa jälleen työstettiin eteenpäin. Tässä prosessissa oli kolme merkittävää vaihetta:

1) Faith and Orderin yleiskokous Kreetalla, 2009 (Kts. John Gibaut (ed.), Called to Be the One Church: Faith and Order at Crete. Faith and Order Paper 212, Geneva:WCC, 2012).

2) Faith and Order Standing Commission, Armenia, kesäkuu 2012. Täällä perustettiin työryhmä, jonka tehtävänä oli saattaa asiakirja lopulliseen muotoonsa.

3) Tähän mennessä ortodoksisilta kirkoilta ei oltu juurikaan saatu vastauksia NMC:n. Tämän vuoksi keväällä 2011 järjestettiin itäisten ja orientaaliortodoksikirkkojen yhteinen konsultaatio Kyproksella, mikä tuotti 11-sivuisen raportin (Napa Report).

Vielä tämänkin jälkeen asiakirja kävi läpi useamman kommentti- ja uudelleenkirjoitusvaiheen, ennen kuin lopullinen versio hyväksyttiin kesäkuussa 2012. Enää asiakirjan alaotsikko ei ole "stage on the way", vaan nyt käsillä on "convergence text", konvergenssi- eli lähentymisasiakirja, luonteeltaan ja sitovuudeltaan samaa astetta oleva teksti kuin BEM –mikä ei tarkoita sitä, että kaikista asioista oltaisiin vielä samaa mieltä. Tämäkään teksti ei ole vielä "konsensusteksti", tai "yhteinen julistus" (kts. Hind 2008, 106).

2. Huomioita kehityksestä NPC:n ja NMC:n välillä

Tässä yhteydessä nostan esille vain joitakin huomioita näiden kahden tekstiluonnoksen välisestä kehityksestä. Nämä ovat: a) koinonia ja näkyvä ykseys, b) kirkko, kirkon ykseys ja missio, c) evankeliumi, kulttuuri ja moninaisuuden rajat, sekä lopuksi d) kaste.

A) Koinonia ja näkyvä ykseys NPC:ssä ja NMC:ssä

Viimeisten parin-kolmen vuosikymmenen aikana ekumeenisen kirkkokeskustelun aivan keskeisimpiä käsitteitä on ollut *koinonia* (communio, fellowship, yhteys). Koinonia ja näkyvä ykseys ovat käsitteitä, joiden käyttö ja merkitys ovat The Church –asiakirjan syntyprosessissa muuttuneet.

Sekä NPC:n että NMC:n metodi on seuraavanlainen: Leipätekstissä esitellään, mistä kirkot ovat yhtä mieltä. Sen jälkeen erillisessä "laatikossa" selvitetään eroavaisuuksia sekä kirkkojen välillä että kirkkojen sisällä. Nämä eroavaisuudet voivat olla joko legitiimin monimuotoisuuden sisään mahtuvia, kirkkoja jakavia tai jotain siltä väliltä.

NPC:ssä *koinonia*-käsitettä selitetään useamman kappaleen verran (13 kpl), lisäksi tekstissä on "laatikko", jossa todetaan erimielisyydet ja lisäselvittelyn tarve. NPC:n mukaan koinonia on

- Avain kirkon ja sen tarkoituksen ymmärtämiseen (nature and purpose of the church)
- *koinonia* kattaa koko luomakunnan
- *koinonia* on synnin vaurioittama
- osallisuus *koinoniaan* on osallisuutta Kristukseen, hänen kärsimykseensä, kuolemaansa ja ylösnousemiseensa, sekä
- viime kädessä eskatologista todellisuutta

NMC:ssä ei enää ole omaa, erillistä lukua *koinonia*-käsitteestä, vaan tämä keskustelu on jaettu tekstin eri osiin: esimerkiksi raamatulliset huomiot ja viitteet löytyvät kappaleista 24–33.

Väitöskirjassani kysyin, lisääkö vai vähentääkö tämä muutos *koinonia*-käsitteen merkitystä. Oma johtopäätökseni on, että jossain määrin se vähentää. Tämä tulee esille parhaiten asiakirjan kolmannessa ja viimeisessä osassa, "The Life of Communion in and for the World". Molemmissa versioissa ensin todetaan, että apostolinen usko, kaste ja ehtoollinen ovat Jumalan antamia välineitä *koinonian* luomiseen ja ylläpitämiseen. Sen jälkeen tule ero: Miksi nämä on annettu, ja mikä on niiden tarkoitus? Asiakirjat itse selittävät käsitettä seuraavasti:

> "To these are related other means which serve to **keep alive** and **preserve the integrity** of koinonia." (NPC; para. 68)
> "... These and other means serve **to animate the people of God** in their **proclamation of Kingdom** and in their **participation in the promises** of God". (NMC, para. 67).

Koinonian päämäärä on tekstien välillä vaihtunut. NPC:n mukaan tarkoitus on säilyttää *koinonia*, NMC puolestaan painottaa valtakunnan julistamista ja osallistumista Jumalan lupauksiin. Näyttää siltä, että painopiste on muuttunut olemassaolevan *koinonian* tunnustamisesta enemmän *koinonian* puuttumisen suuntaan, positiviisesta negatiiviseen (Hellqvist 2011, 248).

Toinen tekstikohta, jossa ykseyden tavoittelun merkitys on pienentynyt, löytyy kappaleista 73–74. Niissä pohditaan, mitä "kirkon tunnustaminen (confessing the Church)", tarkoittaa. Tekstiversiot selittävät sitä seuraavilla tavoilla:

"...it leads to... **working for the visible unity** of the Church" (NPC, para. 74).
"...committing oneself... **to manifest and promote the realization** of these attributes" (NMC; para. 73).

Näkyvä ykseys eksplisiittisesti ilmaistuna on myöhemmästä tekstistä siis jätetty kokonaan pois.

B) Kirkko, kirkon ykseys ja missio

NMC painottaa edeltäjäänsä enemmän kirkon missiota, jo asiakirjan nimestä alkaen. Kirkon missio liitetään vahvasti kirkon neljään tunnusmerkkiin (yksi, pyhä, katolinen ja apostolinen). Samoin missio liitetään kirkon kolmeen perustehtävään, ylistykseen, palveluun ja julistukseen (worship, service and proclamation).

NPC:ssä kirkko ja sen ykseys määritellään seuraavasti: Kirkon ykseys/yhteys (*communio*) tulee näkyviin paikalliskirkkojen välisessä kommuuniossa, missä kaikissa kirkon koko olemus on läsnä. [K]irkon (iso alkukirjain) kommuunio ylittää ajan ja paikan rajat. Paikalliskirkkoja pitää kommuuniossa yksi evankeliumi, yksi kaste ja yksi ehtoollinen, joita yhteinen virka palvelee. Tämä kommuunio ilmenee palveluna ja todistuksena maailmalle (NPC, para. 66). NMC:n määritelmä on lähes identtinen:

> The communion of Church is expressed in the communion between local churches in each of which the fullness of the Church resides. The communion of the Church embraces local churches in each place and all places at all times. Local churches are held in the communion of the Church by the one Gospel, the one baptism and the one Holy Communion [NMC: Lord's Supper], served by a common ministry. This communion is expressed in service and witness to the world.[NMC, para.66]. This communion of local churches is thus not an optional extra, but is an essential aspect of what it means to be the Church] (NPC, para. 66; NMC, 66).

Koinonian ohella tässä kappaleessa tulee määritellyksi, miten NPC ymmärtää näkyvän ykseyden. Mielenkiintoista on havaita, että yksi usko tai jaettu usko puuttuu määritelmästä. Myöhemmin, kun asiakirja käsittelee elämää kommuuniossa, (apostolinen) usko eksplisiittisesti mainitaan. Kappaleesta käy myös ilmi, milloin kommuunio/täysi ykseys/näkyvä ykseys on saavutettu:

> "The goal... is realized when all the churches are able to recognize in one another the one, holy, catholic and apostolic Church in [all] its fullness." (NPC, para. 67; NMC, para. 66).

C) Evankeliumi, kulttuuri ja moninaisuuden rajat

NMC:ssä on ainakin yksi asiakokonaisuus, joka on siirretty "laatikosta" leipätekstiin, eli asiassa on edistytty. Tämä on keskustelu kulttuurin ja evankeliumin välisestä suhteesta, joka liittyy laajempaan keskusteluun moninaisuuden (diversity) rajoista. Tämän suhteen katsotaan vääristyneen neljässä tapauksessa:

1. Yksi kulttuuri "omii" evankeliumin ja väittää ja autenttinen tapa
2. Yksi kulttuuri yrittää välittää toisille kulttuureille oman tapansa evankeliumin todeksi elämisestä ainoana oikeana
3. Evankeliumi jää kulttuurin vangiksi
4. Jokin kulttuuri on kykenemätön näkemään, miten toisessa kulttuurissa julistetaan autenttisesti.

D) Kaste

Jo BEM-asiakirjasta lähtien kasteen ymmärtämisessä on tapahtunut huomattavaa lähentymistä. NPC:n ja NMC:n välillä tämä kehitys on edelleen jatkunut. Yhden kasteen tunnustamisen merkitys on noussut "laatikosta" leipätekstiin. NMC painottaa, että kasteen vastavuoroinen tunnustaminen on erittäin tärkeää ykseyden edistämiseksi:

> "... The recognition of one baptism into Christ constitutes an urgent call to the churches to overcome their divisions and visibly manifest their communion in faith and through mutual accountability in all aspects of Christian life and witness." (NMC, para. 74)

Kasteen kohdalla yksimielisyys on suurempi kuin ehtoollisen. Silti "laatikkoon" on edelleen jäänyt vielä seitsemän kohdan lista:

a) Lapsikaste – uskovien kaste
b) Toisten kirkkojen kasteen tunnustaminen ja uudelleen kastaminen. (mm. jotkut ortodoksikirkot).
c) Ero "ordinance" – "Sacrament"
d) Vaikuttaako kaste uuden elämän todellisuuden Kristuksessa, vai heijastaako sitä
e) Kaste Pyhän Kolminaisuuden nimessä – Jeesuksen Kristuksen nimessä
f) Vesi kasteen välineenä: välttämätön - ei välttämätön
g) Kaste välttämätön – ei välttämätön osallisuudelle elämästä Kristuksessa.

3. Ortodoksien kritiikki NMC:tä (2005) kohtaan

Ortodoksiset kirkot kokoontuivat keväällä 2011, KMN:n aloitteesta, yhteiseen konsultaatioon, Aghia Napaan, Kyprokselle, pohtimaan palautettaan NMC:n. Konsultaation kommunikea painotti seuraavia asioita:

1) Ekklesiologia on otettu vakavasti viime vuosikymmenten ekumeenisissa keskusteluissa. Näin on syytä myös olla, koska kaikkien kirkkojen yhteisenä haasteena on teologian saaminen relevantimmaksi modernissa maailmassa. Tämän edellytyksenä on kirkkokeskeinen ekumenia ja kirkkokeskeinen teologia.

2) NMC ei ole (vielä tässä vaiheessa) "konvergenssitekstin" tasolla. Tekstiluonnos on tehty länsimaisen filosofian metodologialla.

3) Kirkko on Jumalan kaitselmuksen mysteeri, eikä sitä ole systemaattisesti määritelty Raamatussa ja patristisessa opetuksessa. NMC esittelee erilaisia määritelmiä eri kirkkojen traditiosta, mutta se ei määrittele, miten [K]irkko suhteutuu Jumalan valtakuntaan.

4) Samalla kuitenkin Kristus kommuuniossaan/koinoniassaan laskeutuu alas koko ihmisenä olemiseen -mukaan lukien sielu, sydän, mieli ja ruumis-, ja hän uhraa itsensä koko ihmiskunnan puolesta.

5) Yksi [K]irkko tänään on ensimmäisten päivien apostolisen yhteisön jatkumo. Jos tunnustuskunnan haluavat päästä yli tämänhetkisestä hajaannuksen tilasta, kommuunio pitää palauttaa niiden keskuuteen. Niiden täytyy löytää yhteisen uskonsa juuret elävästä Traditiosta, joka koetaan Yhden Kirkon sakramentaalisessa elämässä [...].

NAPA REPORT

Napan raportissa todetaan, että Uusi Testamentti ei tarjoa systemaattista määritelmää kirkolle. Kirkon traditiosta nousee periaatteita, mutta niistäkään ei tule yhtä, valmista ekklesiologiaa, samalla tavoin kuin vaikka kristologia tai kolminaisuusoppi. Tämä johtuu siitä, että kirkko on "kokemus elämästä Kristuksessa Pyhän Hengen kautta". Ortodoksiset teologit ovat joutuneet muotoilemaan systemaattista ekklesiologiaa vasta 1800-luvulta lähtien, usein vastauksena kohtaamiseen muiden kuin ortodoksikristittyjen kanssa. Huomioitavaa on, että Erityiskomission yhteydessä todettiin useamman kerran, kuinka vasta ekumeeninen liike on vaatinut ortodokseilta määrittelyä kirkosta, ja erityisesti muiden kuin ortodoksisten kirkkojen kirkollisesta statuksesta.

Tästä nousee tietty ortodoksisen teologian vaikeus: Ortodoksien on vaikea tehdä "ekumeenista teologiaa" samassa merkityksessä kuin lännessä: heille teologia on aina "omaa", sidoksissa kirkon traditioon ja uskoon. Myös Napan raportissa todetaan, että konsultaation osallistujien täytyi jatkuvasti muistuttaa itseään, että käsillä ei ole patristinen teksti, eikä modernin ortodoksisen teologian teksti. Tästä nousee myös usein kuultu kritiikki "länsimaisen filosofian metodista", ja tietty asenne ekumeenisissa keskusteluissa, joka muiden korvaan saattaa pahimmillaan kuulostaa jopa omahyväisyydeltä ja kyvyttömyydeltä kuulla toisten näkökantoja, sekä etsiä kompromisseja. Tästä ei kuitenkaan ole kyse, vaan taustalla on edellä kuvattu erilainen lähestymistapa ekumeeniseen keskusteluun ylipäätään.

Konsultaatio toi esiin tarpeen lyhentää NMC:n tekstiä reippaasti, käyttää käsitteitä johdonmukaisesti, ja kiinnittää huomiota mm. isoihin alkukirjaimiin. Erityisesti kiinnitettiin huomiota käsitteeseen kirkko: miten sitä käytetään isolla ja pienellä alkukirjaimella. Tämä käyttö ei suinkaan ole yhdentekevää, ja asettaa haasteensa suomenkielisessä tekstissä ja puheessa.

Kysymys kirkon rajoista nousee esiin niin Toronton julkilausumassa (§III), kuin Erityiskomission loppuraportissa (§VI): Mihin eri kristityt sijoittavat [K]irkon? Napan raportti toteaa yksiselitteisesti: Ortodoksit identifioivat [K]irkon ortodoksiseksi kirkoksi. Muilla kristityillä on toisenlaisia näkemyksiä. Tästä seuraa NMC:n perustavaa laatua oleva ongelma ortodoksien näkökulmasta: [K]irkko –sanan käyttö on epäselvää ja monitulkintaista, ja sen vuoksi mahdollistaa erilaiset, jopa vastakkaiset ekklesiologiset luentatavat. Vaarana silloin on, että kaikkia miellytetään, mutta todellista lähentymistä ei tapahdu. Hyvä esimerkki on keskustelu paikalliskirkosta (local church), johon viittasin aiemmin. Toisaalta, teksti puhuu paikalliskirkoista [K]irkon kommuunion ilmentymänä, toisaalta kysymys siitä, mikä on "paikallista" ja mikä "universaalia", jätetään auki.

Koska ortodoksit identifioivat itsensä yhden Kirkon kanssa, raportti toteaa, että kysymys muiden kirkkojen/kristittyjen asemasta jää –edelleen– auki. Tästä seuraa monia muita kysymyksiä: esimerkkinä mainitaan muiden kirkkojen kasteen tunnustaminen. Raportti toteaa vielä, että näin on, vaikka kanoniset normit on asetettu jo 300-luvun lopulla. (Kts. esim. Hellqvist 2011, 117, viite 149).

Ortodoksiset kirkot pitävät tärkeänä, että kirkko-oppi ei ole vain Kristus –keskeistä, vaan nimenomaan Pyhä Henki- /Kolminaisuus – keskeistä. NMC:n hyvä pyrkimys tähän suuntaan tunnustetaan, mutta kaikkia ratkaisuja ei pidetä onnistuneena. Eräs esimerkki on *Creatura Verbi – Creatura Spiritus* –erottelu, jota raportti vahvasti kritisoi. Napan raportin mukaan erottelu nousee yksinomaan uskonpuhdistuksen traditiosta, eikä siten ole hyväksyttävissä.

Sinänsä ortodoksit pitävät hyvänä asiana, että *koinonia* –käsitettä on käytetty paljon KMN:n ja Faith and Orderin kirkko-opissa. Toisaalta, käyttö on jossain määrin epäyhtenäistä ja satunnaista, johtuen itse käsitteen monista ulottuvuuksista (esim. NPC:ssä käsitteen määrittelyyn tarvittiin 13 kappaletta). Ortodoksit huomauttavat, että *koinonia* nousee ortodoksisen käsityksen mukaan Pyhän Kolminaisuuden sisäisestä ontologiasta, mitä teksti ei ota huomioon. Kirkko heijastaa itsessään Kolminaisuuden sisäistä dynamiikkaa: identiteettiä, rakennetta, auktoriteettia ja tehtävää. *Koinonia*/kommuunio on viime kädessä Pyhän Kolminaisuuden itsensä relaatio.

Lopuksi vielä Napan raportti painottaa, että kirkon ykseys on malli koko ihmiskunnan ja koko luomakunnan ykseydelle. Erityisellä tavalla tämä ykseys tulee esiin ehtoollisessa. Ehtoollisen viettäminen on viime kädessä malli siitä, miten [K]irkko vastustaa kaikkea hajaannusta ja syrjintää yhteiskunnallisen aseman, rodun, sukupuolen, iän ja varallisuuden suhteen. Kirkko on yksi Ruumis. Tämän vuoksi kaikki epäoikeudenmukaisuus, syrjintä, väkivalta ja sota on Jumalan antamaa ykseyttä vastaan, ja näin [K]irkonkin tehtävä on taistella näitä vastaan.

KYSYMYS MONINAISUUDEN RAJOISTA

NMC käsittelee kysymystä moninaisuuden rajoista "laatikkoon" sijoitettuna. Laatikko on otsikoity " Limits of Diversity?". Asiakirja kysyy: "What weight do Christians place on ecclesial and confessional identity?" On tärkeää, että molemmat määreet (ecclesial, confessional) ovat mukana, koska esim. ortodoksinen kirkko ei koskaan kutsuisi itseään tunnustuskunnaksi. NMC esittelee kolme erilaista tapaa vastata tähän kysymykseen. Oleellista on huomata, että kirkot ymmärtävät hyvin eri tavoin suhteensa yhteen, pyhään, apostoliseen ja katoliseen kirkkoon, samoin kuin muiden kirkko(kuntien) aseman suhteessa siihen. Siksi NMC oikeutetusti toteaa:

> "... in order for the Churches to move further towards complete mutual recognition and full communion, they need to reflect on how they understand and claim their own ecclesial identity and how they regard the ecclesial status of other churches and other Christians." (NMC; para. 38).

Täsmälleen sama lause löytyy myös Erityiskomission loppuraportista. Sama "laatikko" herättää huomiota myös Napan raportissa. Ortodoksit huomauttavat, että on olemassa todellisia eroja, jotka jakavat kirkkoja. Tekstiä, kuten liki kaikkia muitakin ekumeenisia dokumentteja, kritisoidaan siitä, etteivät ne käytä termiä heresia lainkaan.

Tässä kaksisivuisessa laatikossa (kappaleen 63 jälkeen, painetussa versiossa s. 37–39) esitellään eri mahdollisuudet ymmärtää muiden kuin oman kirkon kirkko-opillinen tila kolmen perusmallin avulla:

1. Kirkko = oma yhteisö
2. Kirkko = oma yhteisö + muut yhteisöt ("branch theory")
3. Kirkko = mikä tahansa yhteisö, jossa evankeliumia julistetaan oikein ja sakramentit jaetaan oikein.

Kappaleen 10 jälkeen seuraa viittaus Toronton lausumaan vuodelta 1950, jossa kirkkoja haastetaan pohtimaan, miten [K]irkon jäsenyys toteutuu kunkin oman kirkon ulkopuolella. Samaisessa tekstissä myös lausutaan, ettei KMN:n jäsenyys edellytä yhden kirkkokäsityksen omaksumista. Tämä on ollut luovuttamaton lauselma ortodokseille. Tätä keskustelua The Church ei käy yhtä selkeästi (vrt. kpl:t 31–32). Voidaan siis olettaa, että teema ei tule tämän asiakirjan mukana häviämään keskustelusta minnekään.

4. Miten asiakirja on muuttunut vuoden 2005 versiosta (NMC) lopulliseen?

Eniten muutoksia on asiakirjan alkuosassa, ja näiltä osin tekstiä on huomattavasti tiivistetty (NPC 125 kappaletta/ NMC 123 kappaletta/Church, 66 kappaletta). Näistä teemoista vallinnee myös suurin yksimielisyys eri jäsenkirkkojen parissa. Ainoastaan luvut 3 ja 4 ovat pysyneet otsikkotasolla suurin piirtein sellaisina kuin NMC:ssä.

Kirkkojen elinympäristö on muuttunut merkittävällä tavalla. Erityiskomission työn yhtenä alkusysäyksenä toimi rautaesiriipun murtuminen ja ortodoksisten kirkkojen muuttunut asema yhteiskunnassa, mikä vaikutti myös näiden osallistumiseen ekumeenisessa liikkeessä. The Church – asiakirja toteaa, että kaikki kirkot elävät tällä hetkellä maailmassa, jossa niiden

elämään vaikuttavat enenevässä määrin lisääntynyt uskonnollinen pluralismi, nopeaa vauhtia muuttunut kommunikaatio ja media, sekä elämän sekularisoituminen. Tämä kaikki on tuttua meillekin.

A) Paikalliskirkkojen yhteisö (Communion of Local Churches)

Se, miten kukin kirkko ymmärtää käsitteen ”paikalliskirkko”, määrittelee pitkälti niiden käsitystä siitä, mikä on [K]irkko isolla alkukirjaimella, miten oma yhteisö siihen suhteutuu, ja miten muut kristilliset yhteisöt puolestaan suhtautuvat siihen. Tämä on, kuten aivan aluksi totesin, aivan keskeinen kysymys, kun pohditaan ortodoksien osallistumista ekumeeniseen liikkeeseen.

NMC käsittelee kysymystä paikalliskirkkojen kommuuniosta kappaleissa 64–66 sekä “laatikossa”. NMC:n mukaan kirkon kommuunio on paikalliskirkkojen komuuniota:

> ”...The communion of the Church is expressed in the communion between local churches, in each of which the fullness of the Church resides...” (NMC, para. 65).

The Church asiakirjassa määritelmä on seuraavanlainen:

> ”... Through shared faith in Christ, expressed in the proclamation of the Word, the celebration of the sacraments and lives of shared service and witness, e*ach local church is in communion with the local churches of all places and all times*. A pastoral ministry for the service of unity and the upholding of diversity is one of the important means given to the Church in aiding those with different gifts and perspectives to remain mutually accountable to each other” (Church, para. 29).

Teemaa “Paikalliskirkkojen yhteisö” käsitellään lisäksi kahdessa pitkässä kappaleessa 31 ja 32, sekä niitä seuraavassa kursivoidussa kappaleessa. Keskeiseksi teemaksi nousee yllä olevassa lainauksessa kursiivilla merkitty lause: ”Jokainen paikalliskirkko on kommuuniossa kaikkien aikojen ja paikkojen paikalliskirkkojen kanssa.” Tämän virkkeen toki kaikki kirkot allekirjoittavat. Mutta niin kauan, kuin termi ”paikalliskirkko (local church)”, voidaan ymmärtää kovin monella tavalla, niin tämäkin lause on monitulkintainen. Mikään ei edelleenkään velvoita kirkkoja tunnustamaan ”paikallista kirkkoa” oman tunnustuskunnan ulkopuolelta. The Church –asiakirja toteaa myös tämän kursiivitekstissä luvun II lopussa. Sen vuoksi herääkin kysymys, olisiko tähän voinut vahvemmin vielä liittää Porto Alegren julkilausuman kysymyksen:

> ”To what extent can your church discern the faithful expression of the apostolic faith in its own life, prayer, and witness and in that of other churches?”

B) Nikean-Konstantinopolin uskontunnustuksen nostaminen tekstiin

Merkittävä, positiivinen kehityskulku asiakirjan lopulliseen version on Nikean-Konstantinopolin uskontunnustuksen nostaminen leipätekstiin:

> “... The goal of the search for full communion is realized when all the churches are able to recognize in one another the one, holy, catholic and apostolic Church in all its fullness.” (NMC, para. 66).

> “Visible unity requires that churches be able to recognize in one another the authentic presence of what the Creed of Nicaea-Constantinople (381) calls the ‘one, holy, catholic, apostolic Church.’” (Church, para 9)

C) Kirkko ihmisyhteisö – jumalallinen yhteisö

NMC:n luku I.A. *The Nature of the Church*, erityisesti sen alaluku *(I) The Church as a Gift of God: Creation of the Word and of the Holy Spirit (Creatura Verbi et Creatura Spiritus*), joka alunperin käsittää NMC:n kappaleet 9–13, on tekstin lopullisessa versiossa tiivistetty yhteen kappaleeseen:

> “In the light of the previous paragraphs (13–22), it is clear that the Church is not merely the sum of individual believers among themselves. The Church is fundamentally a communion with the Triune God and, at the same time, a communion whose members partake together of the life and mission of God (cf. 2 Pet. 1:4), who, as Trinity, is the source and focus of all communion. Thus the Church is both a divine and a human reality.” (Church, para. 23)

Tässä näkyy selvästi ortodoksien kritiikin vaikutus: Creatura Verbi-Creatura Spiritus –lähtökohtaa pidettiin puhtaasti reformation kirkkojen muotoiluna, ja Kolminaisuutta haluttiin painottaa enemmän.

Kirjallisuutta

2012 The Church: Towards a Common Vision. Geneva: WCC.

2005 The Nature and Mission of the Church. A Stage on the Way to a Common Statement. Faith and Order Paper no. 198. Geneva: WCC.

1998 The Nature and Purpose of the Church. A Stage on the Way to a Common Statement. Faith and Order Paper no. 181. Geneva: WCC.

COLLINS, PAUL M & FAHEY, MICHAEL A. (EDS.)
2008 Receiving "the Nature and Mission of the Church". Ecclesial Reality and Ecumenical Horizons for the Twenty-First Century. London: T&T Clark.

GIBAUT. JOHN (ED.)
2012 Called to Be the One Church: Faith and Order at Crete. Faith and Order Paper 212, Geneva:WCC

HELLQVIST, ELINA
2011 The Church and Its Boundaries. A Study of the Special Commission on Orthodox Participation in the World Council of Churches. Helsinki: Luther-Agricola-Society.

HIND, JOHN F.
2008 Afterword. –Receiving "the Nature and Mission of the Church". Ecclesial Reality and Ecumenical Horizons for the Twenty-First Century. Ed.by Paul M. Collins and Michael A. Fahey. London: T&T Clark, 103-109.

WAINWRIGHT, GEOFFREY
2002 Church –Dictionary of the Ecumenical Movement. Ed. Lossky et al. Geneve: WCC Publications.

IV MATKARAPORTIT

Round Table Consultation on ecumenical theological education and formation (ETE) - KMN & EMW Hampuri 19.–20.3.2013

Timo Vasko

The World Council of Churches (WCC) ja Evangelisches Missionswerk in Deutschland (EMW) järjestivät ekumeenisen teologian koulutusta globaalisti käsitelleen ETE Round Table –konsultaation Lähetysakatemian tiloissa Hampurissa 19.–20.3.2013. Konsultaation tuloksena valmistui globaali arvio ja suosituksia ekumeenisen teologia opetuksen tilasta ja kehittämistarpeista otettavaksi huomioon seuraavassa KMN:n yleiskokouksessa Busanissa syksyllä 2013.

Piispanvihkimys Tanskan Haderslevissa 12.5.2013

Piispa Matti Repo

Haderslevin uudeksi piispaksi valittu Marianne Christiansen vihittiin virkaansa juhlallisessa messussa hiippakunnan tuomiokirkossa 12.5.2013.

Marianne Christiansen tuli virkaansa Løgumklosterin seurakuntapastorin tehtävistä. Hän on aiemmin toiminut myös kouluttajana Århusin pastoraali-instituutissa erityisaloinaan jumalanpalvelus ja virsilaulu. Vuonna 1963 syntynyt piispa on itse piispalan kasvatti; hänen isänsä Henrik Christiansen oli Aalborgin piispa.

Vihkimisen toimitti Kööpenhaminan piispa Peter Skov-Jakobsen. Avustajista kätten päälle panemiseen osallistuivat Tine Lindhardt (Fyen, Odense) sekä Elisabeth Dons Christensen (Ribe). Kuningatar Margareta II osallistui tapansa mukaan messuun istuen erillisellä istuimella kirkon kuorissa.

Tanskan kirkon ekumeeniset suhteet eivät tulleet vihkimisessä näkyviin. Porvoon sopimuksen allekirjoittamisesta on jo pari vuotta, mutta kummassakaan tanskalaisessa piispanvihkimisessä, joihin olen nyt puolen vuoden sisällä osallistunut, ei ole näkynyt anglikaaneja, ei myöskään muiden kristillisten kirkkojen edustajia.

Skotlannin kirkon kirkolliskokous 18.–25.5.2013

Kristiina Rintakoski

Skotlannin kirkon kirkolliskokous järjestettiin 18–25.5.2013 Edinburghissa. Suomen ev.lut kirkkoa kirkolliskokouksessa edusti Kristiina Rintakoski, vaikuttamistyön päällikkö Suomen Lähetysseurasta. Matkan keskeinen tavoite oli Skotlannin kirkon Lähetysneuvoston raporttiin liittyen kertoa Suomen evl. kirkon työstä rauhan ja sovinnon edistämiseksi erityisesti tämänvuotisen kokouksen maantieteellisillä painopistealueilla (Afrikka ja Karibia). Pääasioita kirkolliskokouksessa oli rekisteröidyssä parisuhteessa elävien asema kirkon viroissa, kirkon näkemys Israelin ja Palestiinan tilanteesta sekä rauhan ja sovinnon kysymykset erityisesti Afrikassa ja Karibialla. Maailmanpoliittisen tilanteen vuoksi erityisesti Syyrian tilanne nousi esiin sekä kirkolliskokouksessa että oheistapahtumissa.

Teologinen komissio (Theological Commission on Same-Sex Relationships and the Ministry) raportoi kirkolliskokoukselle rekisteröidyssä parisuhteessa elävien henkilöiden asemasta kirkon viroissa. Komission raportti esitti, että rekisteröidyssä parisuhteessa oleva henkilö voidaan vihkiä kirkon virkaan. Seurakunnille jätettiin "op-out" mahdollisuus eli seurakunnat voivat rekrytoida haluamansa ehdokkaan. Kirkolliskokous äänesti raportin hyväksymisen puolesta äänin 340–282.

Kirkko ja yhteiskunta neuvosto (Church and Society Council) antoi raporttinsa "The inheritance of Abraham? A report on the 'promised land'", jossa pohditaan Skotlannin kirkon suhdetta Israelin valtioon ja miehitettyihin palestiinalaisalueisiin. Raportti hyväksyttiin kirkolliskokouksessa selvin luvuin.

Lähetysneuvoston (Mission Council) raportin tavoitteena on välittää skotlantilaisiin seurakuntiin syvempää ymmärrystä afrikkalaisesta ja karibialaisesta kristillisyydestä, kirkkojen roolista yhteiskunnissaan sekä

uskontojen välisistä suhteista näillä alueilla. Lähetysneuvoston raportissa nousivat erityisesti esiin rauhan ja sovinnon kysymykset, ilmastonmuutos sekä talous- ja sosiaalikysymykset.
Kokousasiakirjat ovat luettavissa osoitteessa http://www.churchofscotland.org.uk

Matkaraportti LEKKJ:n (Lutherische Europäische Kommission Kirche und Judentum) vuosikokouksesta Bratislavassa 23.–27.5.2013

Anni Maria Laato

Osallistujat: Timotheus Arndt, Johannes Grüner, Christine Jahn, Wolfgang Raupach-Rudnick, Ursula Rudnick, Aniko ja Gabor Lengyel (kaikki Saksasta), Berndt Prigge (Italia), Roland Werneck (Itävalta), Olav Mycklebust (Norja), Istvan Jakab (Romania), Juraj Bandy ja David Benka Slovakiasta sekä Anni Maria Laato Suomesta. Unkarista ei ollut edustajaa.

Tämänvuotisen kokouksen aihe oli diakonia ja zedaka, eli hyväntekeminen kristinuskossa ja juutalaisuudessa. Pääluennon piti professori Klaus Müller Heidelbergistä. Hän korosti kristillisen diakonian vanhatestamentillisia juuria ja sitä, että VT on oleellinen osa kirkon kaanonia.

Sosiologi Julia Itin (Bratislava) kertoi juutalaisesta zedakasta. Priorisointiin kuuluu pitää ensin huolta lähimmistä ja laajentaa sitten. Hän itse on osallistunut kristittyjen ja juutalaisten yhteisiin projekteihin Saksassa, lähinnä kulttuurintuottamisen alalta.

Luentojen lisäksi ohjelmaan kuului piispan vastaanotto, jossa piispan lisäksi puhui useita juutalaisen seurakunnan edustajia ja Saksan suurlähettiläs, osallistuminen perjantai-illan synagogajumalanpalvelukseen ja sunnuntain luterilaiseen jumalanpalvelukseen.

Maaraporteissa kiinnitettiin huomiota siihen, että diakonia ja sosiaalinen vastuu on eri maissa järjestetty kovin eri tavoin. Silti voidaan puhua yhteisistä periaatteista.

Unkarin tilanteesta oltiin yleisesti huolissaan. Äärioikeisto ja juutalaisvastaisuus on levinnyt entisestään ja ilmapiiri on kiristynyt. Kansallisaate merkitsee monille vähemmistöjen oikeuksien polkemista.

Valmistelukokous vuoden 2014 oppikeskusteluista Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa Mikkelin Anttolanhovi 4.–5.6.2013

Tomi Karttunen

Työryhmä Kimmo Kääriäinen (pj.), Tomi Karttunen ja Timo Rosqvist kävi neuvottelut Venäjän ortodoksisen kirkon ulkoasiain osaston edustajien Dimitri Sizonenkon, Jelena Speranskajan sekä Artem Borzovin kanssa vuoden 2014 oppikeskustelujen teemasta, ajankohdasta ja paikasta sekä alustavasta ohjelmasta Mikkelin Anttolanhovissa 4.–5.6.

Käydyissä keskusteluissa päädyttiin esittämään tuleville oppikeskusteluille teemaa, joka on jatkoa kristillisen antropologian käsittelylle eri näkökulmista vuonna 2002 Moskovassa suoritetusta neuvottelujen arvioinnista lähtien. Nyt yleisotsikoksi esitetään "kristillinen opetus ihmisestä" (The Christian teaching of human person).

Kokouspaikaksi esitetään Koillis-Viron Pyhtitsan luostaria, joka on suoraan Moskovan patriarkaatin eikä Moskovan patriarkaatin Virossa toimivan kirkon alainen. Siellä pidettiin edellisen kerran oppikeskustelut v. 1989 luomisen teemasta. Ajankohta olisi 30.8.–4.9.2014.

Vuoden 2014 neuvottelujen yleisotsikon "kristillinen opetus ihmisestä" (tai "ihmispersoonasta") alaotsikoiksi sovittiin alustavasti:

- kristillinen käsitys avioliitosta (Christian understanding of marriage)
- kotien kristillinen kasvatus (Christian upbringing at home [small church])
- nykyisten ihmisluontoa ja ihmisen kutsumusta koskevien näkemysten haaste (challenge of the contemporary perception of the nature and vocation of human being)

Tähtäyspisteenä on sanoa, mistä voimme olla yhtä mieltä ja missä kysymyksissä tarvitaan jatkokeskustelua. Tämähän on ollut yhteisten teesien logiikka myös aiemmin.

Erityisesti Jelena Speranskaja korosti, että tulisi löytää käsiteltävänä olevaan aihepiiriin diplomaattinen ratkaisu neuvottelujen jatkamiseksi nykyisellä kirkkojenvälisellä tasolla. Metropoliitta Hilarionin aiemmin

mainitsemaa antropologista asiakirjaa ajatellen toimiva ratkaisu voisi heidän mukaansa olla, että otettaisiin pohjaksi Tomi Karttusen vuosien 2005–2011 neuvottelujen englanninkielisen dokumentaation julkaisemista varten kirjoittama esipuhe, joka on arvioiva kuvaus neuvotteluista v. 2002 tehdyn arvion jälkeen, pohjatekstiksi ja siihen lisättäisiin nyt käytävien neuvottelujen sato. Näin ollen patriarkka Kirill voisi mahdollisesti vierailla Suomessa syyskuun alun neuvottelujen jälkeen myöhemmin syksyllä.

Euroopan kirkkojen konferenssin dialogikomissio Bosseyssa 3.–5.6.2013

Piispa Matti Repo

Dialogikomission viimeinen kokous kutistui niin ajallisesti, sisällöllisesti kuin osallistujien määrältä. Suunniteltua teologista konsultaatiota ei järjestetty. Tärkeitä hankkeita jää odottamaan jatkoaan Budapestin yleiskokouksen jälkeen, mutta ilman komission tukea.

Euroopan kirkkojen konferenssin (EKK) dialogikomissio piti viimeisen kokouksensa 3.–5.6.2013 Bosseyssa, missä tämä kokoonpano oli pitänyt myös ensimmäisen kokouksensa 2010. Tuolloin oli jo tiedossa komission mandaatin päättyminen seuraavaan yleiskokoukseen 2013, samoin kuin edessä oleva johtajan eläkkeelle jääminen. Nämä molemmat seikat heijastuivat haitallisesti komission työskentelyyn koko sen nelivuotisen kauden ajan.

Kokouksen asialista täyttyi paitsi edessä olevien yleiskokouksen asioista, myös raporteista projekteista, joiden tulee jatkua vielä yleiskokouksen jälkeen. Sellainen on ensinnäkin käsikirjan laatiminen ortodoksisten kirkkojen piirissä tapahtuvaa ekumeenista koulutusta varten. Toimituskunta on yhdessä KMN:n ja Voloksen teologisen akatemian kanssa käynnistänyt valmistelut. Suunnitteilla on kattava teos, jonka pääartikkelit julkaistaan painettuna ja laajempi referenssimateriaali digitaalisessa muodossa.

Toinen tärkeä hanke, joka jatkuu ilman komission tukea Budapestin yleiskokouksen jälkeen, on teologisten tiedekuntien yhteistyön seuraaminen (Graz-prosessi) sekä ekumeenisen koulutuksen kehittäminen. Jälkimmäistä varten on päätetty käynnistää tutkimushanke, jolla luodaan välineitä tiedekuntien ja instituuttien yhtenäistä itsearviointia varten. Pilottivaiheeseen osallistuu eräitä valikoituja laitoksia, joista Itä-Suomen yliopiston teologisen laitoksen on tarkoitus olla yksi.

Kolmantena hankkeena on mainittava ortodoksisten ja Leuenberg-kirkkojen neuvottelujen jatko, samoin kuin ortodoksisten kirkkojen ja Porvoon kirkkoyhteisön neuvottelujen jatko. Ensinmainittua paimentanee Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisö (EPKY) yhdessä EKK:n pääsihteerin kanssa, mutta on pelättävissä, että koska Porvoon kirkkoyhteisöllä ei ole päätöksiä tekevää organisaatiota eikä yhteistä toimistoa, ei myöskään EKK tule toimimaan aloitteellisena isäntänä. Kaksi neuvottelua on pidetty (2005 Suomi, 2008 Romania), mutta kolmatta ei ole saatu sopimaan Porvoon kirkkojen suunnitelmiin.

Viimeisen kokouksen jälkeen lienee paikallaan arvioida koko dialogikomission työskentelyä, tarpeellisuutta ja tulevaisuutta. Olen ottanut komissioon osaa vuodesta 2006, ja koko ajan on ollut jossain määrin epäselvää, mitä sen tulisi EKK:n mielestä saada aikaan. Toisin kuin Trondheimin yleiskokous 2003, Lyon 2009 ei juuri osoittanut dialogikomissiolle selkeitä tehtäviä; tosin keskuskomitea samana vuonna hahmotteli sille tärkeitä toimialoja, joihin lukeutui dialogin edistäminen ortodoksisten kirkkojen ja muiden EKK:n jäsenkirkkojen välillä, samoin kuin yhteisen mission vahvistaminen Euroopassa, ekumeenisen koulutuksen ja teologisten tiedekuntien yhteistyön kehittäminen sekä kirkon ja islamin kohtaamisen edistäminen.

Edellinen komissio oli priorisoinut useista tehtävistä ortodoksisten kirkkojen ja muiden EKK:n jäsenkirkkojen välisten dialogien arvioinnin, mistä julkaistiin laaja raportti RESEPTIOssa 1/2009. Tätä voin pitää parhaana ja innostavimpana dialogikomission työnä. Se on ainakin tarjonnut materiaalia kirkoille niiden pyrkiessä kohti näkyvää ykseyttä.

Väliaikaisuuden ja tarkoituksettomuuden tunne vaivasi nyt työnsä päättänyttä uutta komissiota sen alusta loppuun. Se kuitenkin löysi mielekkääksi työskentelytavakseen pitää teologinen konsultaatio jostain teemasta kokoustensa yhteydessä, mutta ei enää viimeisessä kokouksessaan kyennyt sellaista pitämään ajankohtaan liittyneiden sekaannusten vuoksi; ehkä myös siksi, koska puheenjohtaja, metropoliitta Gennadios, joka ei ollut osallistunut kokouksiin 2011–2012, päättikin keväällä yllättäen muuttaa tämän kesän konsultaatiolle suunniteltua aihetta (2011: *Concepts of Unity*; 2012: *Mission and Unity*; 2013: *Episkope, Episcopacy and the Unity of the Church* – tämä olisi korvattu yleisemmällä *New Theological Challenges Facing the Churches in Europe Today*).

Tempoilu johti koko suunnitellun konsultaation pudottamiseen pois ja kokouksen lyhentämiseen yhdellä päivällä. Sillä saattoi olla vaikutusta myös siihen, että

estyneitä oli lopulta enemmän kuin paikalle päässeitä (10–7). Heikko osallistumisaktiivisuus kieli siitä, että komission työtä ei ollut helppo tunnistaa mielekkääksi, ei ainakaan enää tässä vaiheessa. Jotkut jäsenet olivat jo aiemmin muistuttaneet, etteivät voi käydä dialogia kirkkonsa puolesta vaan ainoastaan edustaa omaa teologista traditiotansa. Tämä osoittaa juuri komission heikkouden: se ei voi korvata vakavaa teologista dialogia, jota käyvät kirkkojen auktorisoidut edustajat ja teologiset asiantuntijat, mutta toisaalta sen työskentely ei pääse hyödyttämään kirkkoja muutoin kuin sen yksilöinä esiintyvien jäsenten oman harrastuneisuuden kautta. Ei ole selvää, mihin kirkot sitoutuvat, kun ne lähettävät edustajiaan komissioon.

Voidaan pitää selvänä, että myös uudella tavalla organisoitunut EKK tulee tarvitsemaan teologista työskentelyä ja ekumeenista dialogia, samoin kuin yhä enemmän myös ekumeenisen uskontoteologian kehittämistä. Ei ole kuitenkaan helppo nähdä, millä tavoin se tulee sellaista saamaan, kun uutta komissiota ei enää Budapestissa päätetä asettaa. Jos pysyvä komissio, jolle osoitetaan joko liiaksi hajaantuvia toiveita (Trondheim) tai ei ollenkaan selvästi rajattavia tehtäviä (Lyon) koetaan tehottomaksi, mitä voidaan odottaa ad hoc -tyyppisiltä työryhmiltä (mahd. Budapest)? Voitaisiinko sellaisia edes koota riittävän ekumeenisesti kattavalla tavalla, ja kuka sen tekisi, ellei ole komissiota ja sillä työntekijää?

EKK:n pääsihteeri Guy Liagre oli komissiota varten koonnut ajatuksiaan tulevaisuudesta. Euroopan muuttuva kirkollinen ja uskonnollinen maisema sekä ekumeenisessa liikkeessä tapahtuvat muutokset haastavat EKK:n työtä. Liagre katsoi, että tulevaisuudessa tulee enemmän ottaa huomioon helluntailaisuuden ja vapaakirkollisuuden sekä maahanmuuttajakirkkojen haaste. EKK:n on myös löydettävä paikkansa suhteessa ekumeenisen spiritualiteetin liikkeisiin, kuten Taizé ,Iona, Focolare, St Egidio.

Dialogikomission päättäessä tehtäväkautensa Bosseyssa paikalla olleet purkivat ristiriitaisia ajatuksiaan sekä menneestä että tulevasta. Jää nähtäväksi, millä tavoin EKK tulee edistämään *Charta Oecumenicassa* kirjattua näkyvän ykseyden päämäärää ja mitä välineitä se luo teologisiin kysymyksiin paneutumista varten. Omalta osaltani olen kiitollinen kokemuksestani kahdessa komission kokoonpanossa. Se oli avartavaa ja opettavaista sekä toivottavasti myös Kristuksen kirkon ykseyden ja tehtävän kannalta hyödyllistä.

Raportti LMLn neuvoston kokouksesta Genevessä 12.–18.6.2013

Maria Immonen, Tomi Karttunen ja Matti Repo

Yleistä neuvoston kokouksesta

Luterilaisen maailmanliiton vuoden 2013 neuvoston kokoukseen osallistuivat Eero Huovinen (Luterilais-katolisen ykseyskomission pj, 15.–17.6), Maria Immonen (neuvoston jäsen), Risto Jukko (KUO, 15.6. lähtien), Tomi Karttunen (KUO), Matti Repo (neuvonantaja, DMD) sekä Seppo Rissanen (Suomen Lähetysseura).

Kokouksen keskeisimpiin asioihin lukeutuivat keskustelu välirikosta Etiopian Mekane Yesus kirkon (EECMY) ja ELCA:n ja Ruotsin kirkkojen välillä, reformaation 500-vuotisjuhlavuoden suunnittelukomitean raportti, vuoden 2017 yleiskokouksen kokoontumispaikasta päättäminen ja suunnittelukomitean asettaminen, luterilais-katolisen ykseyskomission raportti From Conflict to Communion, sekä seuraavan vuoden toiminta- ja taloussuunnitelma.

LML:n presidentin, piispa Munib Younanin avauspuhe käsitteli tasavertaisten opetuslapseutta, jossa korostettiin yhteisten taakkojen ja yhteisen ristin kantamista. Younan korosti, että globaalin kommuunion tähden on mahdottomuus, että meillä olisi kaksitasoinen toinen toisemme ymmärtämisen järjestelmä (two-tiered system of understanding one another), eikä luterilaisittain ole mahdollista ajatella, että kukaan olisi parempi tai vahvempi kristitty kuin toinen. Hän kutsui kaikkia globaalin kommuunion jäseniä sitoutumaan siihen, että näkee jokaisen yksilön, erilaisena ja kuitenkin samanarvoisena, Jumalan edessä tasa-arvoisena. Puheen voimakkaimpia korostuksia oli, että yhdessä muodostamme langenneiden Kristuksen seuraajien yhteisön (a community of fallible followers of Christ). Puhe löytyy tämän raportin liitteenä kokonaisuudessaan.

LML:n pääsihteeri, Martin Junge, raportoi neuvostolle niistä seurantatoimenpiteistä, joita sihteeristö oli toteuttanut edellisen kokouksen jälkeen, erityisesti Emmaus-keskusteluun liittyen. Puheen muut keskeiset teemat koskettivat mm. vuoden ekumeenisia merkkitapahtumia, uskontojen välistä yhteistyötä, neuvostolle esitettävää tasa-arvolinjausta, kasvavaa globaalia

epätasa-arvoisuutta, sukupolvien välistä kuilua sekä teologista kasvatusta ja luterilaista identiteettiä.

LML:n talousraportti vuodelta 2012 oli ylijäämäinen ja liitto on toiminut vastuullisesti taloushallinnossaan. Vuoden 2014 budjetti oli tasapainossa ja se hyväksyttiin.

Kolmen kirkon välirikkoa käsiteltiin kokouksen aikana ylimääräisessä luottamuksellisessa istunnossa, johon osallistuivat neuvoston jäsenet ja neuvonantajat, sekä kutsuttuna Ruotsin arkkipiispa Anders Weijryd. EECMY:n presidentti Idossa Wakseoum ja ELCA:n presidentti Mark Hanson ovat neuvoston jäseniä. Keskustelua käytiin rauhallisessa, yhteisen työn jatkumista painottavassa, kunnioittavassa keskustelussa, jossa välirikko tunnustettiin, mutta selkeästi ilmaistiin myös yhteinen tahtotila jatkaa eteenpäin. Kommuunio-käsitteen keskeisyyttä, ja tarvetta sen syvempään ymmärtämiseen korostettiin. Luottamuksellista istuntoa seurasi kolme eksekutiivisessiota, jossa muotoiltiin neuvoston yhteistä viestiä (message), joka löytyy tämän raportin liitteenä. Suomen kirkon viimeaikaiset tapahtumat ja keskustelut eivät nousseet keskusteluissa esiin kertaakaan.

Neuvosto vahvisti linjapaperin, joka on osoitettu uskonnollisille johtajille: 'Welcoming the Stranger: Affirmations for Faith Leaders', sekä ilmastonmuutoksen torjumiseen liittyvän vetoomuksen toimista jäsenkirkoille. Lisäksi annettiin lausuntoja uskonnonvapaudesta ja Keski-Amerikan tilanteesta. Resoluutiot Syyrian tilanteesta, Lähi-Idän kristittyjen tilanteesta, tasa-arvosta YK:n 58. yleisistunnon naisten asemaa koskevan komission kokouksessa, nuorisotyöttömyydestä sekä globaalista finanssikriisistä hyväksyttiin.

Vuoden 2017 yleiskokous pidetään Windhoekissa, Namibiassa. Kolmen luterilaisen kirkon piispat esittivät kutsun neuvostolle, joka vastaanotettiin. Maata ja sen luterilaisia kirkkoja esiteltäessä Suomen kirkon ja Lähetysseuran läheiset ja merkittävät suhteet nousivat esiin erittäin positiivisessa valossa. Seuraava neuvoston kokous pidetään Medanissa, Indonesiassa.

Teologian ja ekumeenisten suhteiden komitea

1. DOKUMENTTI FROM CONFLICT TO COMMUNION (VASTAKKAINASETTELUSTA YHTEYTEEN)

Viiden vuosikymmenen ekumeenisen dialogin pääajatuksia summaava luterilais-katolisen ykseyskomission raportti *Vastakkainasettelusta yhteyteen* oli komitean käsittelemisestä asioista ekumeenisesti keskeisin. Raportin alaotsikko "Vuoden 2017 luterilais-katolinen reformaatiomuistaminen" (*Lutheran-Catholic Common Commemoration of the Reformation in 2017*) viittaa siihen, että asiakirja on merkittävä resurssi, kun LML ja sen jäsenkirkot valmistautuvat viettämään reformaation 500-vuotismerkkivuotta ekumeenisesti vastuullisesti. Tätä ilmentää jo termi "yhteinen muistaminen" (commemoration) "juhlavuoden" tai "riemuvuoden" sijaan. Dokumentti pyrkii tuomaan esiin niin yhteisen ilon evankeliumin kirkastumisesta kuin myös surun ja katumuksen lännen katolisen kirkon ei-toivotusta pirstoutumiskehityksestä 1500-luvun reformaation myötä.

Raportissa on kuusi lukua: 1) Reformaation yhteinen muistaminen ekumeenisena ja globaalina aikana, 2) Uusia näkökulmia Martti Lutheriin ja reformaatioon, 3) Historiallinen katsaus luterilaiseen reformaatioon ja katolinen vastaus, 4) Martti Lutherin teologian perusteemat luterilais-roomalaiskatolisten dialogien valossa, 5) Kutsuttuja yhteiseen muistamiseen, 6) Viisi ekumeenista kehotusta (imperatives).

Pidettäessä raporttia esillä kirkon elämässä sen eri tasoilla keskeisimmässä asemassa lienevät luvun kuusi ekumeenista kehotusta, jotka tiivistetysti kuuluvat: 1) Katolisten ja luterilaisten tulee aina lähteä liikkeelle ykseyden eikä erojen näkökulmasta, 2) Luterilaisten ja katolisten tulee jatkuvasti antaa toisen kohtaamisen sekä yhteisen uskontodistuksen muuttaa itseään, 3) Katolisten ja luterilaisten pitäisi uudelleen sitoutua etsimään näkyvää ykseyttä, työstää tätä konkreettisin askelin ja pyrkiä yhä uudestaan kohti tavoitetta, 4) Luterilaisten ja katolisten pitäisi löytää uudelleen evankeliumin voima meidän ajallemme, 5) Katolisten ja luterilaisten pitäisi yhdessä todistaa Jumalan armosta maailmalle julistaen ja palvellen.

Raportin esittelivät täysistunnolle ykseyskomission luterilainen puheenjohtaja piispa emeritus Eero Huovinen, paavillisen ykseyden edistämisen neuvoston johtaja kardinaali Kurt Koch sekä LML:n presidentti Munib Younan (esitelmät ja materiaalit löytyvät osoitteesta: www.lutheranworld.org/content/council-2013). Kurt Koch toisti tässä yhteydessä aloitteensa, jonka mukaan konkreettiseksi tavoitteeksi tulisi ottaa Yhteisen julistuksen vanhurskauttamisopista (1999) mallin mukaan Yhteinen julistus kirkosta, ehtoollisesta ja virasta. Sitä kautta otettaisiin konkreettisia askelia kohti näkyvää ykseyttä. Eero Huovinen kommentoi tätä sanoen, että meidän luterilaisten tulisi ottaa tämä kardinaalin aloite vakavasti. Meille tullee tilaisuus keskustella julistuksen työstämisestä

enemmän mm. kardinaalin vieraillessa Suomessa lokakuussa 2014 Suomen Ekumeenisen Neuvoston syyskokouksen yhteydessä.

Komiteassa keskustelua herätti raportin kääntäminen eri kielille. Englannin ja saksan lisäksi tulossa ovat ainakin versiot suomeksi (Juhani Forsbergin kääntämä), puolaksi ja norjaksi – luultavasti myös muita versioita, esimerkiksi espanjaksi. Luterilais-katolinen dialogi jatkuu ja tämänvuotisessa kokoontumisessaan se käsittelee kastetta kasvavan yhteyden perustana. Luterilaisena puheenjohtajana jatkaa piispa emeritus Eero Huovinen. Katolista puheenjohtajaa ei ole vielä nimetty Gerhard Ludwig Müllerin jälkeen.

2. MUUT EKUMEENISET DIALOGIT

Globaalissa luterilais-ortodoksisessa dialogissa on tämänvuotisessa kokouksessa ollut käsittelyssä kirkon virka. Kirkostamme on osaston johtajan Kaisamari Hintikan lisäksi mukana dialogikomission jäsenenä professori Risto Saarinen.

Luterilaisten, katolisten ja mennoniittojen välinen kolmikantadialogi on käynnistynyt ja käsittelee kastetta. Suomesta ei ole mukana delegaatteja.

Luterilais-reformoidun dialogikomission vuonna 2010 päättyneen kierroksen kirkko-opillinen loppuraportti on vieläkin julkaisematta, mutta se ilmestynee keväällä 2014. Asian viivästymiseen ovat vaikuttaneet etenkin viranhaltijavaihdokset.

3. OSASTON MUUT PROJEKTIT

Anne Burghardt Virosta kerää tietoja jäsenkirkoista liittyen tulevaan 500-vuotismuistamiseen ja koordinoi muutenkin teologien ja julkisen todistuksen osastossa reformaation merkkivuoden 2017 projekteja. Yleisteemaksi sekä merkkivuodelle että vuoden 2017 yleiskokoukselle Namibian Windhoekissa on valittu "Jumalan armon vapauttama" (Liberated by God's grace). Alateemat ovat: Pelastus – ei kaupan, ihmiset – eivät kaupan, luomakunta – ei kaupan.

Luterilaisen hermeneutiikan projekti, josta vastaa Kenneth Mtata, on alkanut saada hahmoa nyt kun kaksi konferenssia on pidetty. Ensimmäisessä kokouksessa fokuksessa oli Johanneksen evankeliumi, toisessa Psalmit. Kolmas kokoontuminen on ensi vuonna Chicagossa. Kenneth Mtata totesi, että olisi hyvä saada myös Suomesta joku mukaan – esimerkiksi teologisten asiain sihteeri. Keskiössä on yhteinen hermeneuttinen tulkinta luterilaisina kirkkoina ja kristittyinä, eivät niinkään kontekstuaaliset haasteet.

Teologian ja julkisen todistamisen osasto on vastannut myös kirkoille tutkittavaksi ja toteutettavaksi lähetetyn uuden *Gender policy* -dokumentin valmisteluista. Se käsittelee tasa-arvon teemaa myös raamatullisesti ja teologisesti. Dokumentissa todetaan mm., että keskeisintä ei ole naisten ja miesten välinen ero vaan Jumalan ja ihmisen välinen ero ja että tasa-arvo ei tarkoita samanlaisuutta. Esiin nostetaan myös se, että esimerkiksi LML:n toiminnassa nuoret miehet ovat vähemmistössä – alle 40 prosenttia. Dokumenttia käsiteltäessä haluttiin siirtää raamatullinen ja teologinen osuus heti toimintaohjeistuksen jälkeen ja korvattiin luettelot eri ryhmistä, joita ihmisoikeudet kattavat yleisellä viittauksella ihmisoikeuksiin. Erimielisyys vallitsee edelleen mm. naisten vihkimisestä papeiksi sekä tämän käsittelemisestä tasa-arvokysymyksenä.

Maailmanpalvelun komitea

Komitean kokous oli normaali työkokous, jossa tärkeimpänä asiana hyväksyttiin tulevan vuoden toiminta- ja taloussuunnitelmat sekä uusi riskienhallinta policy-paperi.

Edellisen komiteakokouksen jälkeen Maailmanpalveluosaston työtä ovat leimanneet useat eskaloituneet kriisitilanteet, erityisesti Etelä-Sudanissa, Mauritaniassa ja Syyriassa, jossa pakolaismäärät kasvavat päivästä päivään ja tarve kasvattaa operaatioita on ilmeinen. Myös Keski-Afrikan Tasavallassa on suunnitteilla uusi operaatio Darfurin pakolaisten ja maansisäisten evakkojen tilanteen helpottamiseksi. Maailmanpalvelun työntekijöiden turvallisuustilanne on monin paikon huolestuttava, ja esimerkiksi Kongon Demokraattisessa Tasavallassa on sattunut viisi vakavaa henkilökunnan turvallisuutta uhkaavaa tilannetta edeltävien kuuden kuukauden aikana.

Maailmanpalvelun vuoden 2012 taloustilanne oli noususuuntainen. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR kasvatti tukeaan LML:lle eri pakolaisleireillä 22%:lla, ja vuoden tulos jäi kokonaisuudessaan ylijäämäiseksi. Maailmanpalvelu on noussut globaalilla tasolla jo viidenneksi suurimmaksi palveluntuottajaksi ja ainoaksi kristilliseksi järjestöksi top-10 listalla. Myös kirkollisten järjestöjen tuki LML:lle kasvoi. ACT-Allianssin jäsenistä Maailmanpalvelu on edelleen suurin toteuttajajärjestö. 43% Maailmanpalvelun budjetista ohjautui humanitaariseen työhön, loput kehitysyhteistyöhön. Hyväksytyn strategian mukaisesti Maailmanpalvelu kehittää edelleen humanitaarista työtään niin, että se entistä paremmin pystyy vastaamaan nopeasti eskaloituviin katastrofeihin ammattimaisesti. Budjettiin sisältyi

mm. uusi humanitaarisen avun päällikön positio Genevessä.

Maailmanpalvelu osallistui aktiivisesti lukuisiin verkostoihin sekä kansainvälisellä että paikallistasolla. Yhteistyötä kehitettiin kuluneen kuuden kuukauden aikana mm. Tanskan Ulkomaanavun kanssa erityisesti hankinta-asioissa sekä cash-transfer –ohjelmissa, joissa kehitettiin yhteisiä standardeja. ACT Allianssissa Maailmanpalvelu toimi aktiivisesti kaikilla tasoilla ja oli keskeinen toimija mm. yhteisen aikaisen varautumisen suunnitelmaa kehitettäessä.

Augusta Viktoria-sairaalan tuoma riski LML:lle ja erityisesti Maailmanpalveluosastolle on edelleen ilmeinen, mutta potilasmaksujen tulouduttua loppuvuodesta tilanne helpottui ainakin toistaiseksi. Edelleen Palestiinalaishallinto on kuitenkin velkaa LML:lle yli 12 miljoonaa euroa potilasmaksuina. Loppuvuodesta EU asettui kaikkien palestiinalaissairaaloiden potilasmaksujen takaajaksi, joten on kuitenkin odotettavissa, että tilanne helpottuu kuluvan vuoden aikana. Valitettavasti jatkuva kassakriisi ja maksujen hidas maksattaminen on ollut viime vuosina enemmän sääntö kuin poikkeus, josta aiheutuu LML:lle merkittävä riski. Järjestön kassavarannot (reserves) ovat kuitenkin toistaiseksi sellaisella tasolla, jota neuvosto ja talouskomitea pitävät hyväksyttävinä. Neuvottelut ovat myös alkaneet erillisen AVH-säätiön perustamiseksi, jonka kautta sairaala irrotettaisiin hallinnollisesti LML:n taloudesta ja muutenkin hallinto- ja vastuukysymyksiä selkiytettäisiin.

Lähetyksen ja kehityksen komitea (CMD)

Committee for Mission and Development ohjaa LML:n DMD-osastoa. Sen puheenjohtajana toimii tanskalainen piispa Niels-Henrik Arendt ja sihteerinä osastonjohtaja Dr. Musa Panti Filibus. Tämä kokous oli kuitenkin Musa Filibuksen viimeinen hänen nykyisessä roolissaan, sillä hänen palveluksensa LML:n palveluksessa päättyy heinäkuussa hänen siirtyessään valmistautumaan piispanvirkaan kotimaassaan Nigeriassa. Komitean työskentelyyn ottivat osaa neuvonantajana piispa Matti Repo sekä konsultteina Suomen Lähetysseuran toiminnanjohtaja Seppo Rissanen ja kirkon lähetyssihteeri Risto Jukko.

DMD:n budjettia on kuluvana vuonna jouduttu hieman tarkentamaan alaspäin; se on nyt 9,1 miljoonaa euroa, josta jäsenkirkkojen projekteihin on allokoitu 4,1 milj. € ja LML:n ohjelmatoimintaan sekä Geneven toimistoon 5 milj. €. Sekä yksikönjohtaja Musa Filibus että ohjelmakoordinaattori Simangaliso Hove kiinnittivät raporteissaan huomiota trendiin, jossa jotkut kumppanuusjärjestöt siirtävät taloudellista tukeaan DMD:n välittämistä jäsenkirkkojen projekteista kahdenväliseen tukemiseen. Tätä järjestöt perustelevat omilla strategioillaan sekä pyrkimyksellään tehokkuuteen, mutta se herättää huolen, että avun tarpeessa olevia kirkkoja, joilla ei ole rahoittavia partnereita, jää vaille tukea. Se vaikuttaa myös DMD:n resursointiin ja meneillään olevien hankkeiden toteuttamiseen.

Kriittinen huomio kohdistui erityisesti Ruotsin ja Norjan kirkkoihin. Komiteassa Ruotsin kirkkoa edustanut Kerstin Kollander puolusti painopisteen muutosta vakuutellen, että vaikka kirkko ei jatkossa tue DMD:n projekteja, se edelleen pitää LML:a keskeisenä kumppaninaan ja rahoittaa sen ohjelmatyötä. Tulevina vuosina osaston budjetti on kuitenkin haasteiden edessä; ellei korvaavia rahoituslähteitä löydy, joudutaan vähentämään toimintaa. Päätettiin asettaa pieni alatyöryhmä, jonka tehtävänä on tukea osastonjohtajaa tämän ongelman ratkaisemisessa.

Komitea hyväksyi neuvostolle esitettäväksi ohjelmasuunnitelman vuosille 2014–2015. Sen 7 pääkohtaa ovat *Capacity for Diakonia, Capacity for Advocacy, Transformative Leadership & Good Governance, Inclusive Communion, Theological Education & Formation, Member Churches Projects, Relationships and Identity*.

Komiteaa informoitiin prosessista, jolla pyritään kehittämään jäsenkirkoissa hyvää hallinnointia ja johtamista. Kyseessä on LML:n strategiasta nouseva hanke, jonka tarkoituksena on auttaa kirkkoja niiden missiossa kussakin eri kontekstissa vahvistamalla osallistavia, voimaannuttavia, läpinäkyviä, luotettavia ja sukupolvien rajoja ylittäviä sekä tulevaisuuteen suuntaavia käytäntöjä. Ensi vaiheessa on tarkoitus hahmottaa teologisesti perusteltuja arviointikriteereitä. Komitea ilmaisi tukensa hankkeelle. Keskustelussa muistutettiin, että kirkkojen piispat tulee saada mukaan siinä hengessä, jota Lundin kokouksessa 2007 hyväksytty asiakirja *Episcopal Ministry within the Apostolicity of the Church* ilmaisee.

Komitea otti vastaan ja suositteli edelleen Geneven toimiston käytettäväksi asiakirjaa *Growing Together in Capacity for Holistic Mission: A Theological Framework for LWF Communion Learning*. Se perustuu LML:n lähetys- ja diakonia-asiakirjoissa *Mission in Context* sekä *Diakonia in Context* ilmaistuihin teologisiin johtoajatuksiin kokonaisvaltaisesta lähetyksestä sekä hyödyntää Paulo Freiren pedagogiikkaa siinä muodossa, jossa sitä on sovellettu eurooppalaisessa *Community Action Based Learning for Empowerment-*

eli CABLE-menetelmässä. Sille on ominaista oppiminen kehässä, joka syntyy yhteisestä elämästä erilaisuudessa ja keskinäisessä vuorovaikutuksessa omassa asuinympäristössä.

Lähetyksen ja kehityksen asioiden yhteydessä, joskin komitean työskentelyyn kuulumattomana asiana mainittakoon, että neuvoston istuntojen väliajoilla Maria Immonen, Matti Repo ja Seppo Rissanen kävivät joitakin yhteisiä ja erillisiä keskusteluja Aasian kirkkojen edustajien kanssa. Keskustelujen aiheena oli juuri ajankohtaiseksi tullut Suomen Lähetysseuran päätös lähettää kehitysyhteistyöhön Kambodzhaan kaksi miestä, jotka elävät rekisteröidyssä parisuhteessa. Keskusteluissa valaistiin asiaa niin Suomen lainsäädännön kuin kirkon avioliittokäsityksen ja rekisteröityä parisuhdetta koskevien linjausten sekä Lähetysseuran rekrytointiperiaatteiden ja kehitysyhteistyön organisaation näkökulmista. Itse neuvoston keskusteluun asia ei missään vaiheessa noussut, eikä sitä liitetty niihin ongelmiin, joita Etiopian sekä Ruotsin ja Yhdysvaltain kirkkojen välille on ilmaantunut ja joista neuvosto muotoili lyhyen yhteisen viestin jäsenkirkoille.

Pohjoismaisen Faith and Order-verkoston kokous 16.–17.9.2013 Sigtunassa, sekä teologisten asiain yksikön opintomatka Upsalaan 17.–18.9.2013.

Tomi Karttunen ja Risto Jukko

1. Kirkko-dokumentin käsittely: koinonia-ekklesiologia normatiiviseksi? (TK)

Faith and Order-komission johtaja John Gibaut oli läsnä verkoston kokouksessa. Kun käsiteltävänä olivat niin F&O-dokumentti *The Church: Towards a Common Vision* että lähetystä ja evankeliointia linjaava dokumentti *Together towards Life. Mission and Evangelism in Changing Contexts*, mukana oli myös lähetyksen ja evankelioinnin osaston johtaja Jooseop Keum.

Uutta kirkko-dokumentissa on Gibaut'n mukaan lähinnä viisi seikkaa: 1) dokumentti itse konvergenssitekstinä, 2) dokumentti korjaa satoa viime vuosikymmenten ekumeenisesta työskentelystä, 3) erityisesti on hyödynnetty bilateraalisten dialogien tuloksia, 4) koinonia-ekklesiologiaa tarjotaan kirkoille ensimmäistä kertaa normatiivisena yleismallina, 5) teksti käyttää tiukasti sanaa "auktoriteetti". Jotta tämä valinta voitiin tehdä, tuli olla selvää, mitä kirkollisella auktoriteetilla tarkoitetaan: juurien tulee olla Jeesuksen omassa auktoriteetissa. Auktoriteetin tulee johtaa kohti Jumalan pyhyyttä. Ekumeeniset dialogit voivat olla pyhiä, kun ne johtavat kohti Jumalaa ja elämää pyhyydessä.

2. Lähetysdokumentin käsittely: mission ja ekumenian on tultava jälleen yhteen (RJ)

Jooseop Keum sanoi lähetysasiakirjan esittelyssään, että Commission on World Mission and Evangelism -komission ja Faith and Order –liikkeen pitää palata juurilleen, ts. 1910 Edinburghin maailmanlähetyskonferenssiin, josta ekumeeninen liike sai alkunsa. Keumin mielestä lähetysasiakirja heijastelee koko ekumeenisen lähetysliikkeen historiaa. V. 1972/73 Bangkokin kokous [RJ: jo KMN:n Uppsalan yleiskokous 1968] aiheutti repeämän ekumeenisessa lähetysliikkeessä, kun evankelikaaliset irtautuivat siitä (ns. Lausannen-liikkeen synty v. 1974). Keumin mukaan Edinburghin maailmanlähetyskonferenssi 2010 oli sovinnon hetki näille kahdelle lähetysliikkeelle. Ainakin kolme piirrettä tai korostusta on yhteistä sekä nykyiselle ekumeeniselle että nykyiselle evankelikaaliselle lähetysliikkeelle: 1) missio Dei; 2) Jumalan valtakunta; 3) holistinen lähetys. Tämän jälkeen Keum esitteli lähetysasiakirjaa sen alussa esitettyjen 10 kysymyksen kautta. Sen jälkeen seuraa neljä lukua: 1) Lähetyksen Henki: elämän henkäys; 2) Vapauden Henki: lähetys reuna-alueilta keskukseen; 3) Yhteisön Henki: kirkko liikkeellä; 4) Helluntain Henki: hyvä sanoma kaikille. Asiakirjan lopussa esitetään alun kysymyksiin vastaukset. Asiakirjan tärkeitä painotuksia ovat: Pyhän Hengen lähetys; elämä; luominen; ja spiritualiteetti.

3. Opintomatka Upsalaan (TK)

TEOLOGINEN TUTKIMUS PALVELEMAAN KIRKKOA ENTISTÄ TIETOISEMMIN

Pääsihteerin ja arkkipiispan sihteeristön ekumeenisten asioiden yksikön johtaja Christopher Meakin isännöin ystävällisesti teologisten asiain yksikön kolmen hengen tiimin vierailua Upsalassa Ruotsin kirkon kirkkohallituksessa.

Kirkkosihteeri Cristina Grenholmin ja arkkipiispan kanslian teologian ja ekumeenisten asiain sihteeristössä on kolme yksikköä: tutkimus-, ekumenia- ja kehitysyksikkö. Ruotsin kirkon tutkimusosasto on jaettu

muutama vuosi sitten kahtia, niin että sosiologinen ja teologisluonteisempi tutkimus on eriytetty toisistaan. Teologista tutkimusta harjoittava yksikkö on suoraan pääsihteerin ja arkkipiispan alaisuudessa.

Yksikkö on tuottanut myös meikäläisestä näkökulmasta katsottuna kiinnostavia julkaisuja viime aikoina, esimerkkinä Ruotsin kirkon amerikkalaisessa sarjassa julkaistu *The Real Church. An Ecclesiology of the Visible* (2013), jonka on kirjoittanut norjalainen systemaattisen teologian professori Harald Hegstad sekä Jonas Ideströmin *Folkkyrkotanken – innehåll och utmaningar* (2012).

Näyttää siltä, että Ruotsin kirkolla on meitä voimakkaammin panostettu varsinaiseen teologiseen tutkimukseen, joka palvelee kirkkoa. Tästä kertoo se, että on eriytetty toisistaan tilastotieteellinen ja sosiologinen sekä teologisesti orientoitunut tutkimus. Meillä voitaisiin ehkä ottaa tästä oppia – samoin kuin aiemmin "Svenska kyrkans forskardagar"-nimellä kulkeneesta tapahtumasta – kotimaisten toimijoiden yhteistyön kehittämisen ohella mahdollisesti myös yhteistyössä Ruotsin kirkon kanssa ja pohjoismaisesti. Tänä vuonna tutkimusosasto ja Upsalan yliopiston teologian osasto järjestävät kansainvälisen kutsuseminaarin *Remembering the Past – Living the Future*. Lutheran Tradition in Transition, jonka perimmäisenä tarkoituksena on kysyä, miten tutkimus voi palvella kirkkoa. Myös Suomesta on osallistujia ja esitelmöitsijöitä.

V HAETTAVANA OLEVAT STIPENDIT

Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston välittämät stipendit

Vapaamuotoiset hakemukset seuraaviin kirkon ulkoasiainosaston välittämiin stipendeihin lähetetään sähköpostitse teologisten asiain yksikön työalasihteerille alla erikseen mainittujen määräaikojen puitteissa. Lisätietoja hakemisesta löytyy Sakastin **Maailmanlaaja kirkko** -sivustolta (kansainvälinen vaihto/stipendit) osoitteesta: sakasti.evl.fi/teologiset_stipendit.

Stipendejä koskeviin tiedusteluihin vastaa ensisijaisesti teologisten asiain yksikön vs. asiantuntija Ari Ojell (ari.ojell@evl.fi p. 09 1802 353). Kyselyihin vastaavat myös kirjeenvaihtaja-sihteeri Johanna Laine (johanna.m.laine@evl.fi) sekä yksikön johtaja, teologisten ja ekumeenisten asiain johtava asiantuntija Tomi Karttunen (tomi.karttunen@evl.fi).

SAKSA

Baijerin maakirkon myöntämä stipendi mahdollistaa 1–3 kk:n mittaisen tutkimus- tai opintojakson Erlangenissa. Stipendi sisältää ilmaisen asumisen **Martin-Luther-Bundin** asuntolassa sekä pienen kuukausirahan. Stipendiaatin on mahdollista käyttää hyväkseen Erlangen –Nürnbergin yliopiston opetus- ja kirjastopalveluja sopimuksen mukaan. Matkoja varten voi anoa erillistä matka-apurahaa teologisten asiain yksiköstä. Stipendi on tarkoitettu ensisijaisesti jatko-opiskelijoille. **Haku on jatkuva**: tällä hetkellä haettavissa ovat vuoteen 2014 kohdistuvat stipendit. http://www.uni-erlangen.de

EKD:n stipendit: Myös muualla Saksassa tapahtuvista teologian perus- ja jatko-opinnoista, ammatillista täydennysopinnoista tai saksan kielikurssiasioista kiinnostuneen kannattaa olla yhteydessä ulkoasiain osaston teologiseen yksikköön, joka opastaa ja auttaa EKD:n myöntämien, kirkon suositusta edellyttävien stipendien hakemisessa.

SVEITSI

Kirkkojen maailmanneuvoston alainen **Bosseyn ekumeeninen instituutti** lähellä Geneveä tarjoaa erilaisia ekumeenisia kursseja kestoltaan muutamasta viikosta vajaaseen vuoteen. Kurssille hyväksytty henkilö voi hakea teologisten asiain yksiköltä edestakaiset matkakulut kattavaa stipendiä. **Haku on jatkuva**. http://www.oikoumene.org/en/activities/bossey.html

UNKARI

Budapestin luterilainen teologinen yliopisto tarjoaa vuosittain yhden koko lukuvuoden mittaisen stipendiaattijakson suomalaiselle teologian opiskelijalle. Myös lyhyempi, esim. lukukauden mittainen jakso on mahdollinen. Stipendi kattaa opinnot ja täysihoidon yliopiston asuntolassa. Teologisten asiain yksikkö myöntää stipendiaatille matkakulut kattavan avustuksen. Edellytyksenä stipendin saamiselle on unkarinkielen alkeiden taito ja vähintään teologian kandidaatin tutkinto. Stipendi sopii myös vastavalmistuneelle. **Lukuvuotta 2014–2015 haku on käynnissä ja päättyy 28.2.2014** . Hakemukset toimitetaan sähköpostitse teologisten asiain yksikköön viimeistään puoli vuotta ennen suunniteltua stipendikauden alkua. http://teol3.lutheran.hu/

VENÄJÄ

Pietarin ortodoksinen teologinen akatemia ja teologisten asiain yksikkö myöntää lukukauden tai -vuoden mittaisiin sisältöopintoihin sekä venäjän kielen intensiivikursseihin akatemiassa. Stipendi sopii ennen kaikkea opintojensa loppuvaiheessa oleville teologian opiskelijoille sekä vastavalmistuneille tai jo työelämään sijoittuneille teologeille, mutta myös muiden kirkon työntekijöiden on mahdollista hakea stipendiä kieliopintoihin akatemian kurssilla. Kielikurssille hyväksymisen edellytyksenä on kurssia edeltävät venäjän kielen opinnot ja kielen perusteiden hallinta tai muulla tavalla hankittu venäjän kielen perustaito sekä suunnitelma hankitun kielitaidon soveltamisesta kirkollisessa työssä tai teologisissa opinnoissa/ tutkimuksessa. Stipendi kattaa matka- ja viisumikustannukset sekä opinnot ja täysihoidon Akatemian asuntolassa stipendijakson aikana. **Haku on jatkuva**. Yhteydenot-

toja teologisten asiain yksikköön toivotaan vähintään puoli vuotta ennen opintojen suunniteltua aloittamisajankohtaa. Seuraava kielikurssi järjestetään kevätlukukaudella 2014. http://www.spbda.ru/

YHDYSVALLAT

Gettysburgin luterilaisessa teologisessa seminaarissa on tarjolla vuosittain yksi koko lukuvuoden mittainen stipendi, joka kattaa asumis- ja opiskelukustannukset. Stipendi sopii hyvin jo muutaman vuoden opiskelleelle teologille mutta myös jatko-opiskelijalle. Teologisten asiain yksikkö myöntää valitulle stipendiaatille edestakaiset matkakulut kattavan avustuksen. **Lukuvuotta 2014–2015 koskeva haku päättyy 28.2.2014**. Lisätietoja Sakastista. http://www.ltsg.edu/

LUTERILAISEN MAAILMANLIITON STIPENDIT

Luterilaisen maailmanliiton stipendiohjelmaa (International Scholarship Program) on vastikään uudistettu. Se on nykyiseltä nimeltään **Henkilöstöresurssien kehittämisen tuki** (Human Resources Development Support) ja sen muodollisena hakijana toimii LML:n jäsenkirkko. Tuen saamiseksi edellytetään, että kirkon suositteleman henkilön projekti liittyy kiinteästi kirkon strategisiin tavoitteisiin ja niiden toteuttamiseen kirkollisessa työssä tai koulutuksessa. **Vuotta 2015** koskevat hakuvalmistelut tulee aloittaa jo varhain kevään 2014 aikana. Varsinainen haku toteutuu syyskuussa 2014. **Tiedustelut 15.2.2014 mennessä** sähköpostitse osoitteeseen ari.ojell@evl.fi
http://www.lutheranworld.org/content/resource-human-and-institutional-capacity-development-hicd-guidelines

MUUT AVUSTUKSET

Teologisten asiain yksikkö myöntää lisäksi pieniä yksittäisiä matka-avustuksia ekumeenista relevanssia omaaviin ulkomaisiin tilaisuuksiin, kongresseihin ja seminaareihin sekä luonteeltaan ekumeeniseen tutkimukseen tai koulutukseen liittyviin matkoihin. Teologian opiskelijoiden ja tutkijoiden lisäksi avustusta voivat hakea myös muiden kirkollisten alojen opiskelijat ja tutkijat sekä kirkon henkilöstö.

Luterilais-katolisen ykseyskomission lut. pj. emerituspiispa Eero Huovinen esittelee dokumentin From Conflict to Communion LML:n neuvostolle kesäkuussa 2013. Kuva: Tomi Karttunen

Ekumenian päämääränä on kirkon näkyvä ykseys ja uskontodialogin tavoitteena puolestaan ennen muuta yhteiskuntarauhan turvaaminen. Molemmat tavoitteet edellyttävät myös teologista pohdintaa. Eettistä yhteistyötä edistettäessä on hyvä tiedostaa, että moraalinen toiminta ei ole uskomusneutraalia, vaikka keskeisiä yhteisiä arvoja jaettaisiinkin. Erityisesti kolmen abrahamilaisen uskonnon perinteessä on myös monia yhtäläisyyksiä. Niiden kesken on ehkä helpointa keskustella myös kunkin uskonnon teologiasta – yhtäläisyyksistä ja eroista. Koska vuosi sitten järjestettiin maassamme ensimmäisen kerran kolmen uskonnon teologinen dialogitapaaminen, halusimme saada se kirjalliset materiaalin ulottuvillenne.

Toinen vuoden aikana useassakin yhteydessä puhuttanut asia on ihmisoikeudet ja uskonto. Keväällä järjestettiin näihin liittyen suomalaisten kirkkojen ja Euroopan kirkkojen konferenssin seminaari Helsingissä. Raportti tästä kokouksesta ja linkit sen materiaaleihin julkaistaan tässä Reseptiossa. Näihin aihepiireihin liittyy yleisellä tasolla myös Euroopan kirkkojen konferenssin yleiskokous, vaikka tämänkertainen kokous painottuikin konferenssin perussäännön uudistamiseen. Ekumenia, uskontodialogi ja ihmisoikeudet sekä maahanmuuttajatyö ovat kuitenkin keskeisesti konferenssin asialistalla.

Vuoden ekumeeninen huipputapahtuma on Kirkkojen maailmanneuvoston yleiskokous Busanissa lokamarraskuussa. Sen keskeisin sisällöllinen anti palautuu ennen muuta kahteen uuteen ekumeeniseen perusdokumenttiin: lähentymisasiakirja *Kirkko. Yhteistä näkyä kohti* sekä lähetysasiakirja *Yhdessä kohti elämää*. Teologisten asiain toimikunnan arvio lähetysdokumentista sekä seminaarisatoa Kirkko-dokumentiin liittyen on nyt myös saatavilla.

SUOMEN
EV.LUT.
KIRKKO